

Metlan työraportteja **175**

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2010/mwp175.htm>

ISBN 978-951-40-2257-9 (PDF)

ISSN 1795-150X

Enontekiön erityisyys paikallisten ja loma- asukkaiden silmin

Outi Rantala ja Seija Tuulentie (toim.)

Metlan työraportteja / Working Papers of the Finnish Forest Research Institute -sarjassa julkaistaan tutkimusten ennakkotuloksia ja ennakkotulosten luonteisia selvityksiä. Sarjassa voidaan julkaista myös esitelmiä ja kokouskoosteita yms.

Sarjassa ei käytetä tieteellistä tarkastusmenettelyä.

Sarjan julkaisut ovat saatavissa pdf-muodossa sarjan Internet-sivuilta.

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/>
ISSN 1795-150X

Toimitus

PL 18
01301 Vantaa
puh. 010 2111
faksi 010 211 2101
sähköposti julkaisutoimitus@metla.fi

Julkaisija

Metsäntutkimuslaitos
PL 18
01301 Vantaa
puh. 010 2111
faksi 010 211 2101
sähköposti info@metla.fi
<http://www.metla.fi/>

Tekijät Rantala, Outi & Tuulentie, Seija (toim.)			
Nimeke Enontekiön erityisyys paikallisten ja loma-asukkaiden silmin			
Vuosi 2010	Sivumäärä 70	ISBN 978-951-40-2257-9 (PDF)	ISSN 1795-150X
Alueyksikkö / Tutkimusohjelma / Hankkeet Pohjois-Suomen alueyksikkö / Metsästä hyvinvointia (HYV) / Matkailun ja virkistyskäytön merkitys maaseudun maisemassa ja elinkeinoelämässä 3463			
Hyväksynyt Liisa Tyrväinen, tutkimusohjelman johtaja, 15.10.2010			
Tiivistelmä <p>Enontekiön erityisyys paikallisten ja loma-asukkaiden silmin -tutkimuksen tavoitteena on avata loma-asumista ilmiönä Enontekiöllä ja tuoda esille uusia, alueella toimivien ja asuvien henkilöiden elämämaailmasta kumpuavia näkökulmia kunnan kehittämiseen. Lapin yliopiston matkailututkimuksen opiskelijat haastattelivat talven 2010 aikana Enontekiön loma-asukkaita ja paikallisia. Tutkimus koostuu haastatteluiden pohjalta toteutetuista kolmesta kandidaatintutkielmasta.</p> <p>Ensimmäisessä osatutkimuksessa syvennyttään Enontekiön erityisyyden rakentumiseen. Merkittävimpiä paikan erityisyyttä korostavina tekijöinä esiin nousevat rauhaa ja harrastusmahdollisuuksia tarjoava luonto, syrjäinen sijainti ja matkailun kehittyminen. Toisessa osatutkimuksessa tarkastellaan Kilpisjärven palveluiden käyttöä. Palvelutarjontaa leimaava niukkuus määrittynyt paikallisten ja loma-asukkaiden voimaantumisen keinona. Palvelutarjonnan lisäämisen ja niukkuuden tarjoaman erityisyyden välillä vallitsee vahva jännite. Kolmannessa osatutkimuksessa kohteena ovat Enontekiön yhteisöllisyys ja vieraanvaraisuus, joihin kasvava matkailu tuo muutoksia. Pienyhteisöjen kirjon laajetessa voidaan yhteisöllisyyttä pyrkiä vahvistamaan yhteisistä toimintasäännöistä sopimalla.</p> <p>Paikallisten luontoarvojen ja erityisyyden säilyttäminen sekä markkinointi niitä arvostaville matkailijaryhmille vaativat pitkäjänteisyyttä. Loma-asukkaiden mukaantulo paikallisiin yhteisöihin voi auttaa kehitystyössä. Vapaa-ajan asukkaiden ja paikallisten puheissa rakentuva Enontekiö näyttäytyy moniulotteisena elinympäristönä ja haasteellisena kehityskohteena, joka ansaitsee jatkossa osakseen niin eri asukasryhmien, kunnan kehittäjien kuin tutkijoiden huomion.</p>			
Asiasanat matkailu, loma-asuminen, paikka, palvelu, yhteisö, Enontekiö			
Julkaisun verkko-osoite http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2010/mwp175.htm			
Tämä julkaisu korvaa julkaisun			
Tämä julkaisu on korvattu julkaisulla			
Yhteydenotot Outi Rantala, Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, PL 122, 96101 Rovaniemi, Sähköposti outi.rantala@ulapland.fi			
Muita tietoja			

Sisällys

Esipuhe	6
1 Johdanto	7
1.1 Tutkimusaiheen esittely	7
1.2 Enontekiön kuvaus	8
1.3 Matkailun taloudellinen merkitys Enontekiöllä	9
1.4 Teemahaastattelut aineistonkeruumenetelmänä	10
2 Paikka Lapissa. Enontekiön erityisyyden rakentuminen paikallisten ja loma- asukkaiden puheissa	13
2.1 Johdanto.....	13
2.1.1 Tutkimusaiheen esittely.....	13
2.1.2 Tutkimuskysymykset ja luvun rakenne.....	13
2.2 Paikka teoreettisena käsitteenä	14
2.3 Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä	15
2.4 Paikan erityisyys luonnossa, sijainnissa ja matkailussa	16
2.4.1 Luonto paikan erityisyyden rakentajana	16
2.4.2 Riittävän kaukainen, rauhallinen erämaa	20
2.4.3 Matkailu kehittäjänä ja haasteena	23
2.5 Yhteenveto.....	28
3 Aivan erityistä. Kilpisjärven palvelut, rutiinit ja modernisaatio	29
3.1 Johdanto.....	29
3.1.1 Kilpisjärven kuvaus.....	29
3.1.2 Tutkimuskysymys ja luvun rakenne.....	30
3.2 Palveluiden käyttö	30
3.2.1 Palvelut.....	30
3.2.2 Palveluiden käyttö.....	31
3.2.3 Muutos.....	32
3.3 Tutkimusaineisto ja metodologia.....	32
3.3.1 Tutkimusaineisto	32
3.3.2 Sisällönanalyysi.....	33
3.3.3 Tutkimuksen luotettavuus ja tutkimusetiikka.....	34
3.4 Rutiinien rakentuminen	35
3.4.1 Palveluiden käyttöön liittyvät ristiriidat	35
3.4.2 Sopeutuminen palvelutarjontaan	36
3.4.3 Voimaantuminen	37
3.4.4 Palveluiden muutos	38
3.5 Yhteenveto.....	40

4 Yksilöt yhteisöissä. Narratiivinen tutkimus Enontekiön alueen yhteisöistä.....	41
4.1 Johdanto.....	41
4.1.1 Johdatus aiheeseen	41
4.1.2 Tutkimuskysymykset ja luvun eteneminen	42
4.2 Yhteisö ja yhteisöllisyys.....	42
4.2.1 Yhteisöstä yhteisöllisyyteen	42
4.2.2 Vieraanvaraisuus	43
4.2.3 Yhteisöllisyys matkailussa	44
4.3 Haastattelut ja narratiivinen analyysi	44
4.3.1 Aineiston hankinta.....	44
4.3.2 Narratiivinen analyysi	45
4.3.4 Aineistosta analyysiin	46
4.4 Matkalla Enontekiön yhteisöissä.....	48
4.4.1 Yhteisöt	48
4.4.2 Vieraanvaraisuus	54
4.5 Yhteenveto.....	59
5 Enontekiön ja matkailun vuorovaikutuksesta.....	62
Kirjallisuusluettelo	63
LIITE 1.....	68

Esipuhe

Enontekiön erityisyys paikallisten ja loma-asukkaiden silmin -julkaisu on toteutettu Lapin yliopiston matkailututkimuksen oppiaineessa kehitetyllä ”ryhmätyökonseptilla”. Toimintatavan on kehittänyt matkailun kulttuurintutkimuksen professori Soile Veijola vuonna 2004 ryhmätöinä toteutettavia kandidaatintutkielmia varten. Menetelmää on sittemmin sovellettu yhdeksään monitieteiseen toimeksiantotutkimukseen. Käsillä olevassa tutkimuksessa toimeksiantajana ovat toimineet Enontekiön Kehitys Oy ja Ruralpolis Tunturi-Lapin Kehitys ry. Ryhmätyökonseptissa ideana on, että yhteistä tutkimusaihetta työsteetään pienryhmissä, joihin opiskelijat ovat jakaantuneet omien tutkimusintressiensä ja -taitojensa pohjalta. Jokaisella ryhmällä on vastuullaan oma osaprojektinsa. Pienryhmiä ohjataan rakentamaan osaprojekteissaan oikeaoppinen tutkimusasetelma tutkimuskysymyksineen, aineistoineen ja metodeineen sekä kirjoittamaan tutkimuksestaan yksi pääluke yhdessä tehtävään tutkimusjulkaisuun. Lisäksi ryhmät osallistuvat yhteisen johdannon kirjoittamiseen ja yhteenveto-luvun ideointiin.

Työmuoto vaatii sekä opiskelijoilta että työn ohjaajilta erityistä paneutumista aiheeseen ja sitoutumista työprosessiin. Suurin kiitos tämän julkaisun synnystä kuuluukin ahkerille ja taitaville opiskelijaryhmille, jotka tekivät lukuvuoden ajan tinkimättömästi töitä tutkimuksen parissa sekä kanssaohjaajilleni matkailun liiketoiminnan assistenteille Minni Haanpäälle ja Mika Kyläselle.

Kiitos Kimmo Aaltoselle ja Kirsti Näkkäläjärvelle Enontekiön Kehitys Oy:stä sekä Petri Mujeelle Ruralpolis Tunturi-Lapin Kehitys ry:stä. He ovat tarjonneet asiantuntemustaan ja apuaan tutkimustarpeiden kartoituksessa ja ideoinnissa sekä tutkimusten käytännön toteutuksessa. Työtä on myös tuettu EAKR-rahoituksella. Kiitos myös Metsäntutkimuslaitokselle tutkimuksen julkaisemisesta, Seija Tuulentielle työpanoksestaan työn toimittamisessa ja Sirkka Tapaniselle julkaisun taitosta sekä haastatteluihin osallistuneille henkilöille heidän ajastaan!

Rovaniemellä 22.6.2010

Outi Rantala

1 Johdanto

Outi Forsman, Päivi Harjula, Saara Lähtevänoja, Harri Mommo, Tiina Mäkelä, Hannu Mällinen, Paula Paavilainen, Outi Rantala ja Antti Ruotsalainen

1.1 Tutkimusaiheen esittely

Pohjoismaissa tehdään varsin paljon vapaa-ajan asumista koskevaa tutkimusta. Vapaa-ajan asuntojen määrittelystä ja kartoittamisesta ollaankin siirtymässä kohti syvällisempää paneutumista siihen, mitä mökeillä tehdään ja millainen on mökkielämäntapa. Tarkasteltaessa vapaa-ajan asumiseen liittyviä ilmiöitä syvemmin kaivataan perinteisten kyselyaineistojen rinnalle laadullista tutkimustietoa (Vepsäläinen ja Hiltunen 2008, s. 11). Tässä työssä on pyritty osaltaan vastaamaan olemassa olevaan tutkimustarpeeseen täydentämällä Enontekiön kunnan vuonna 2008 loma-asunnon omistajille toteuttamaa kyselyä laadullisen haastattelun keinoin.

Loma-asunnon omistajille vuonna 2008 toteutettuun kyselyyn (Enontekiö 2008) vastanneista 320 henkilöstä pääosa oli yli 45-vuotiaita. Eläkeläiset muodostavatkin loma-asukkaiden suurimman ryhmän Enontekiöllä. Eläkeläisten lisäksi vapaa-ajan asunnoilla lomailee usein muita perheen jäseniä, sillä loma-asuntoa käyttävien ikärakenne jakautuu tasaisesti eri ikäryhmien kesken, lähinnä teini-ikäisten ja nuorten aikuisten puuttuessa kävijäryhmistä. Suomalaiset vierailevat loma-asunnollaan tyypillisesti enintään viisi kertaa vuodessa viipymän ollessa keskimäärin lähes kuukauden pituinen. Norjalaiset puolestaan vierailevat mökeillään pääsääntöisesti yli kymmenen kertaa vuodessa. Suomalaisten ja norjalaisten Enontekiöllä sijaitsevien vapaa-ajan asuntojen käyttöta-voissa löytyi lisäksi eroja muun muassa siinä, että norjalaiset viihtyvät loma-asunnollaan myös juhannuksena ja lomailevat yleensä isommissa seurueissa kuin suomalaiset. Kyselystä kävi niin ikään ilmi, että loma-asunnon omistajat olivat tyytymättömiä jätehuollon palveluihin. Julkisia liikenneyhteyksiä toivottiin lisäksi kehitettävän, kuten myös esimerkiksi tiedotusta, matkailupalveluita ja laajakaistayhteyksiä.

Kyselyn voidaan ajatella antavan alustavia viitteitä siitä, että perinteinen suomalainen mökkiläiskulttuuri on Enontekiöllä omanlaistansa: Lappiin tullaan sekä viettämään niin sanottua turistista lomaa että perinteistä vapaa-ajan asumista, kuten myös sen uusia muotoja, kuten kakkosasumista (Tuulentie 2007, Vepsäläinen ja Hiltunen 2008, s. 11–12). Turistista vapaa-aikaa viettävälle matkailupalvelut saattavat nousta tärkeimmiksi vetovoimatekijöiksi, kun taas kakkosasukkaalle laajakaistan ja jätehuollon toimivuus ovat ensisijaisen tärkeitä. Juuri Enontekiöllä elävien ja toimivien ryhmien moninaisuus nousikin käsillä olevassa tutkimuksessa keskeisimmäksi kiinnostuksen kohteeksi ja työn lähtökohdaksi (ks. Flemsæter 2009): halusimme tarkastella tarkemmin mitä Enontekiöllä tehdään ja kenen kanssa aikaa vietetään?

Lapin yliopiston matkailututkimuksen opiskelijat haastattelivat talven 2010 aikana Enontekiön loma-asukkaita ja paikallisia. Tavoitteena on ollut avata loma-asumista ilmiönä Enontekiöllä ja tuoda esille mahdollisesti uusia, alueella toimivien ja asuvien henkilöiden elämismaailmasta kumpuavia näkökulmia kunnan kehittämiseen. Tutkimus koostuu kolmesta ryhmätyönä toteutetusta kandidaatintutkielmasta, joiden ohjaajina ovat toimineet matkailun assistentti Outi Rantala ja matkailun liiketoimintaosaamisen assistentit Minni Haanpää ja Mika Kylänen. Opiskelijat ovat jakaantuneet pienryhmiin tutkimusintressiensä mukaan niin, että Enontekiön erityisyyden

rakentumista käsittelevän luvun kaksi osatutkimuksen ovat kirjoittaneet Saara Lähtevänoja, Paula Paavilainen ja Antti Ruotsalainen, Kilpisjärven palveluiden käyttöä tarkastelevan luvun kolme osatutkimuksen Tiina Mäkelä ja Hannu Mällinen ja Enontekiön yhteisöllisyyttä ilmentävän luvun neljä osatutkimuksen Outi Forsman, Päivi Harjula ja Harri Mommo. Lukuvuoden 2009–2010 aikana kokoontuneissa seminaari-istunnoissa osaprojekteja on viety kokonaisuutena eteenpäin yhteisten keskusteluiden voimin. Kevään viimeisessä tapaamisessa käyty päätöskeskustelu näkyi yhteenvetoluvun pohdinnoissa: Vapaa-ajan asukkaiden ja paikallisten puheissa rakentuva Enontekiö näyttäytyy opiskelijaryhmän mielestä moniulotteisena elinympäristönä ja haasteellisena kehityskohteena, joka ansaitsee jatkossa osakseen niin tutkijoiden, kunnan kehittäjien kuin eri asukasryhmien huomion.

1.2 Enontekiön kuvaus

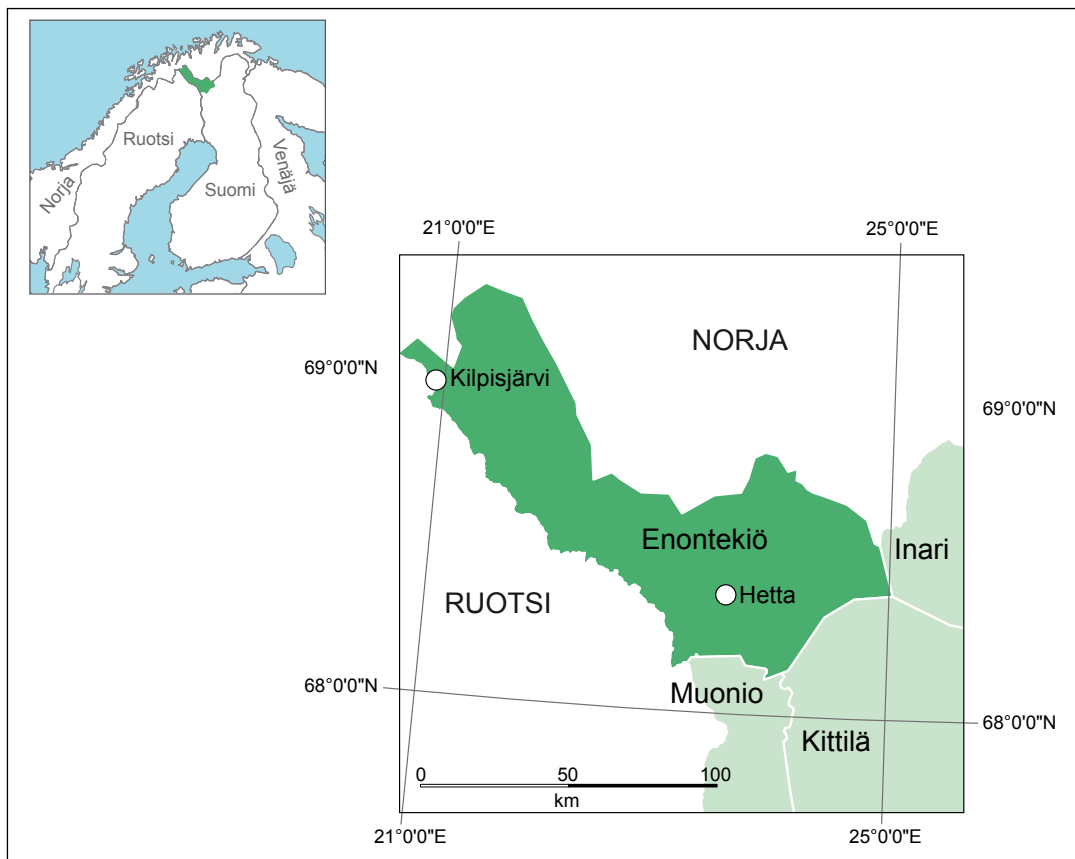
Enontekiön kunta on osa Tunturi-Lappia ja se on seutukunnan pohjoisin kunta. Naapurikuntia ovat Muonio, Kittilä ja Inari. Näiden lisäksi Enontekiöllä on yhteistä rajaa myös Ruotsin ja Norjan kanssa (kuva 1). Luonnonympäristönä Enontekiö on monimuotoinen ja se koostuu erilaisista metsä-, tunturi-, vesistö- ja suotyypeistä. Enontekiön pohjoisosa on ainoa Skandien vuoristoon kuuluva alue Suomessa. Kaiken kaikkiaan 60 % kaikista Suomen tuntureista on Enontekiöllä. Enontekiön alue on myös monikulttuurista ja se kuuluu ainoana Tunturi-Lapin seutukunnista saamelaiden kotiseutualueeseen. Paikallisväestön arkielämän ja arvomaailman perustana on luontaistaloudellinen elämäntyyli, joka merkitsee vuodenaikojen kierron mukaista elämää (Enontekiön kehittämisstrategia 2003–2008).

Enontekiö sijaitsee Suomen luoteisosassa, Käsivarressa. Maanteitse Enontekiölle on hyvät yhteydet etelästä ja pohjoisesta sekä Norjan puolelta. Helsingistä Enontekiön kuntakeskukseen, Hettaan on matkaa noin tuhat kilometriä ja Rovaniemeltä noin 300 km. Rautateitse Enontekiölle pääsee Kolarin aseman kautta, jonne Hetan keskustasta on matkaa 155 km ja Kilpisjärveltä 283 km. Hetan tuntumassa sijaitsee myös lentokenttä, jonne tällä hetkellä liikennöi ainakin yksi kotimainen lentoyhtiö (Enontekiön kehittämisstrategia 2003–2008). Enontekiöllä toimii yksi lukio Hetassa sekä peruskoulut Hetassa, Peltovuomassa, Kilpisjärvellä ja Kaaresuvannossa (Enontekiön kunta).

Enontekiön kuntaan kuuluu myös Kilpisjärven kylä. Kunta pyrkii Enontekiö-Kilpisjärvi matkailustrategian avulla kehittämään alueen matkailua. Tätä varten on luotu TosiLappi -matkailuimago (Enontekiö-Kilpisjärvi matkailualueen kehittämishanke). Enontekiön alueen tekee erikoiseksi sen sijainti kolmen valtakunnan rajalla. Luonto ja suojelun arvoiset kohteet yhdessä suurtunturien, Haltin, Mallan ja Saanan kanssa tekevät alueesta ainutlaatuisen (TosiLappi).

Enontekiön aluesuunnittelua on vaikeuttanut pitkään kestänyt kaavoitusta koskeva epäselvä tilanne. Keskeistä Hetan seudun asemakaavan ajanmukaistamisessa on liiketonttien järjestelyt. Liike- ja matkailutoiminnalle varattujen toimintojen sijoittelulla pyritään yhtenäistämään ja selkeyttämään tilannetta nykyiseen verrattuna. Kaiken kaikkiaan liike-elämä on saamassa 15 000 neliötä uutta rakennusoikeutta. Kunnan kehityssuunnitelmissa pyritään pitämään kiinni alueen omaleimaisesta ja muista matkailualueista poikkeavasta imagosta (Lapin Kansa 18.3.2010).

Kuva 1. Enontekiön sijainti

Enontekiöllä asui Tilastokeskuksen mukaan 1915 henkilöä vuonna 2008. Enontekiön väkimäärä on vähentynyt vuosien 1993–2000 välisenä aikana 13,6 %. Vielä vuonna 1993 väkiluku oli 2483 henkilöä (Enontekiön kehittämisstrategia 2003–2008). Enontekiön kunnan alueella sijaitsevat 850 kesämökkiä kuitenkin lisäävät väestön määrää sesonkiaikoina. Loma-asukkaiden ja matkailun myötä esimerkiksi alueen palvelualan työpaikkojen määrä lisääntyy. Palvelualan työpaikkojen osuus olikin vuonna 2006 Enontekiön kunnassa huomattava 75,1 % (Tilastokeskus). Matkailualan satunnaisesti esiintyvään työvoimapulaan, erityisesti Kilpisjärvellä, on jouduttu hankkimaan apua kunnan rajojen ulkopuolelta tulevista sesonkityöläisistä (Enontekiön kehittämisstrategia 2003–2008). Työttömyysaste Enontekiön kunnassa vuonna 2008 oli 18,9 %. Väestön ikärakenne on aikuispainotteista. Vuonna 2008 kunnan asukkaista 57,8 % oli iältään 25–64-vuotiaita ja yli 65 vuotta täyttäneitä oli 18,3 % (SOTKANet).

1.3 Matkailun taloudellinen merkitys Enontekiöllä

Lapin matkailutilastollinen vuosikirja 2008 osoittaa, kuinka matkailu on lisääntynyt viime vuosina Tunturi-Lapissa. Tunturi-Lappi käsittää Enontekiön kunnan lisäksi Kittilän, Muonion ja Kolarin, jotka muodostavat Ounas, Pallas, Olos, Ylläs ja Levi -tunturikeskittymän. Matkailun taloudelliset vaikutukset Enontekiöllä ovat huomattavat. Vuonna 2008 välitön matkailutulo asukasta kohden oli 17 801 euroa Enontekiöllä, mikä on enemmän kuin esimerkiksi Kolarissa ja Kittilä-

lässä. Nämä kaksi kuntaa eroavat Enontekiöstä siten, että näissä molemmissa kunnissa on suuret tunturikeskukset: Ylläs Kolarissa ja Levi Kittilässä. Välittömäksi matkailutuloksi laskettiin majoitus ja ravitseminen, ohjelmanpalvelut, kauppa ja huoltamot mukaan lukien auton korjaus sekä muut palvelut. Muut palvelut sisältävät muun muassa matkatoimistoalan, liikennepalvelut ja henkilökohtaiset palvelut (Matkailun taloudelliset vaikutukset).

Vaikka Enontekiön matkailutulo henkilöä kohti on suuri, niin Kittilässä välitön matkailutulo sekä matkailun työllisyysvaikutukset ovat noin kolme kertaa suuremmat verrattuna Enontekiöön. Myös Enontekiön matkailun välittömien tulojen jakautuminen toimialoittain on hyvin erilainen verrattuna Kittilään ja Kolarisiin. Enontekiöllä suurin tulo tulee vähittäiskaupasta, jonka osuus oli 56 prosenttia. Luku sisältää myös huoltamot ja auton korjauksen. Kittilässä ja Kolarissa vähittäiskaupan osuus oli vain noin 20 prosenttia. Majoitus ja ravitseminen ovat Kittilän ja Kolarin matkailullisesti suurin toimiala tulojen ja työpaikkojen suhteen. Ohjelmanpalvelujen osuus matkailutulosta Enontekiöllä on todella pieni, vain neljä prosenttia. Kittilässä ohjelmanpalveluiden osuus oli 26 prosenttia ja Kolarissa 17 prosenttia. Matkailun tärkeys näkyy myös verotuloissa, sillä vuonna 2008 Matkailun verotulovaikutukset Enontekiöllä olivat noin 3,3 miljoonaa euroa (Matkailun taloudelliset vaikutukset).

1.4 Teemahaastattelut aineistonkeruumenetelmänä

Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu sijoittuu lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimaastoon. Tälle haastattelumuodolle on tyypillistä, että haastattelun teema-alueet ovat tiedossa haastatteluvaiheessa, mutta itse kysymysten tarkka muoto sekä järjestys eivät ole lukkoon lyötyjä (ks. Hirsjärvi ym. 2009, s. 208). Teemahaastattelu on astetta strukturoidumpi kuin avoin haastattelu, sillä aiempien tutkimusten ja aihepiirin tutustumisen pohjalta valmistellut aihepiirit, teemat, ovat kaikille haastateltaville samoja vaikka niissä liikutaankin joustavasti ilman tiukkaa etenemisreittiä (Hirsjärvi ja Hurme 2000, s. 47–48, 66, Eskola ja Suoranta 1998, s. 86–87). Aiempien tutkimusten ja aihepiirien pohjalta valmistellut tutkimuksemme teemat olivatkin kaikille haastateltaville samoja, vaikkakaan kaikissa haastatteluissa kysymyksiä ei esitetty samalla tavalla. Tämän mahdollisti teemahaastattelun joustavuus (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006).

Teemahaastattelun pyrkimyksenä on huomioida ihmisten tulkinnat ja heidän merkityksenantonsa. Ihmisten vapaalle puheelle annetaan tilaa, vaikka ennalta päätetyt teemat pyritään keskustelemaan kaikkien tutkittavien kanssa. Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa käydään läpi ennalta suunniteltuja teemoja, ja pyritään varsin vapaaseen keskusteluun. Teemahaastattelu edellyttää tutkijalta huolellista aihepiiriin perehtymistä ja haastateltavien tilanteen tuntemusta, jotta haastattelu voidaan kohdentaa juuri tiettyihin teemoihin. Teemahaastattelu tuo tutkittavien äänen kuuluviin (Hirsjärvi ja Hurme 2000, s. 47–48).

Koimme teemahaastattelun sopivimmaksi aineistonkeruumenetelmäksi omaan tutkimukseemme. Haastattelu on tärkeää osata kohdentaa oikeisiin teemoihin ja tämän vuoksi käytimme teemojen pohtimiseen aikaa. Haastateltaville ilmoitimme etukäteen kutsujen yhteydessä, mitä teemoja tulemme käymään haastattelun aikana lävitse (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006). Selitimme vastaajille itse haastattelutilanteessa, mihin kysymyksemme liittyivät ja miksi kysyimme tiettyjä asioita. Tällä pyrimme lieventämään vastaajalle mahdollisesti syntyvää tarpeettomuuden tuntua (Liljeqvist 1978, s. 50). Itse haastattelutilanteessa meille oli tärkeää, että haastateltavat saivat tilaa puhua vapaasti, mutta kuitenkin niin että ennalta mietityt teemat pyrittiin käymään lävit-

se kaikkien kanssa. Kaikki teemat eivät kiinnostaneet haastateltavia yhtä paljon, mutta se ei ollut tarkoituksenaan, sillä teemahaastattelun on tarkoitus olla nimenomaan keskustelunomainen tilanne (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006).

Kun keskustelun osapuolet tapaavat toisensa ensimmäistä kertaa, ei ole yhdentekevää miten tilanteessa menetellään. Valitsimme haastattelupaikat huolella ja huolehdimme että ne olivat mahdollisimman rauhallisia ja kaikille osapuolille mahdollisimman luontevia paikkoja keskustella. Haastattelutilanteen alussa pyrimme rentouttamaan tunnelmaa, ja ennen varsinaisten kysymysten esittämistä kävimme läpi esittelykierroksen. Tällä pyrimme vaikuttamaan luottamuksellisen suhteen syntymiseen kaikkien osapuolten välille. Huomioimme ettei keskustelua aloitettu liian vaikeilla kysymyksillä, jolloin vastaaja olisi saattanut vastata kertomalla jostain vähemmän tärkeästä näennäisongelmasta (Liljeqvist 1978, s. 44).

Otimme tammi-helmikuun aikana yhteyttä noin 120:een Enontekiön alueen loma-asukkaaseen puhelimitse, sähköpostitse ja kirjeitse. Enontekiön yrityksiin ja paikallisiin otettiin samoin menetelmän noin 40 yhteydenottoa. Haastattelupyynnöinä käytimme yhdessä laadittuja puhelin- ja sähköpostiesittelymalleja yhtenäisen toiminnan takaamiseksi. Haastattelupyynnön esittäminen puhelimitse oli mielestämme toimivin malli paikallisten kohdalla, kun taas loma-asukkaiden osalta saavutettavuus toimi parhaiten sekä puhelimitse että sähköpostitse. Haastattelupyynnön yhteydessä kerroimme haastattelun aihepiireistä, luonteesta ja haastattelun luottamuksellisuudesta.

Haastatteluja suoritimme Hetassa ja Kilpisjärvellä helmi-maaliskuussa 2010. Haastattelumatkoja teimme yhteensä neljä. Haastattelujen osanottajamäärät jakaantuivat seuraavanlaisesti: Hetassa haastattelimme viittä paikallista asukasta ja kahta loma-asukasta. Kilpisjärvellä puolestaan haastattelimme neljää paikallista asukasta. Suomalaisia loma-asukkaita emme valitettavasti saaneet haastateltaviksi huonosta ajankohdasta johtuen, sillä sesonkiaika loma-asukkaiden kohdalla ei ollut vielä alkanut. Saimme kuitenkin haastattelun kolmelta norjalaiselta loma-asukkaalta. Kotimaisten loma-asukkaiden puute oli tutkimuksemme kannalta valitettavaa. Tästä johtuen päädyimme tekemään myös sähköpostihaastatteluja haastattelussa käytetyn kysymysrunгон avulla. Sähköpostikyselyjen vastauksia saatiin yhteensä 14 kappaletta, joista kymmenen oli Hetan ja neljä Kilpisjärven suomalaisilta loma-asukkailta. Sähköpostihaastatteluista saimme arvokasta lisäaineistoa niin kilpisjärveläisistä kuin Hetan alueen loma-asukkaista.

Jokaisessa haastattelutilanteessa käytettiin samaa teemakysymysrunkoa, joka mahdollisti monipuolisen keskustelun ja aiheen käsittelyn monelta kannalta (Liite 1). Kysymysrunko muodostettiin pääkysymyksistä, joiden alle muodostettiin apukysymyksiä. Apukysymykset olivat keskustelun ylläpitoa varten, mikäli pelkät pääkysymykset eivät herättäisi tarpeeksi keskustelua. Haastattelujen aluksi haastatelluilta henkilöiltä kysyttiin taustakysymyksiä, kuten heidän nimensä ja asuinpaikkakuntansa, jonka jälkeen kaikkien kanssa käytiin haastatteluprotokollan kolme teemaa: paikan merkitys, palveluiden käyttöön liittyvät rutiinit ja yhteisöllisyys ja Enontekiöllä.

Kaikki haastattelut on litteroitu haastateltavien anonymiteetti säilyttäen. Yhteensä litteroitua aineistoa kertyi noin 70 sivua. Haastatteluja järjestettäessä ja litteroidessa meidän tuli ottaa huomioon anonymiteetin säilyminen, sillä kyseessä on pieni paikkakunta ja asukkaat tuntevat hyvin toisensa. Analysoidessa meidän tuli myös ottaa huomioon se, ettemme käytä sellaista materiaalia, josta haastateltavan voisi helposti tunnistaa. Kerroimme haastateltaville haastattelutilanteesta myös, että heidän on mahdollista tarkentaa tai korjata lausuntojaan myöhemmin (Ruusuvuori ja Tiittula 2005).

Olemme merkinneet haastatteluaineistot seuraavin merkein: HP tarkoittaa Hetan paikallisten haastattelua, HL Hetan lomalaisten haastattelua, KP on kilpisjärveläisten paikallisten haastattelua ja KNL Kilpisjärvellä loma-asukkaina olevien norjalaisten haastattelu. Perässä oleva numerointi (HP1, HP2 jne.) tarkoittaa haastateltavien järjestysnumeroa. Sähköpostihaastattelut on kaikki koottu yhteen yhteiseksi tiedostoksi sattumanvaraisessa järjestyksessä ja ne on luokiteltu loma-asukkaiden mökkipaikkakunnan mukaan. Tässä olemme käyttäneet seuraavanlaista merkintäjärjestelmää: SH tarkoittaa hettalaisen loma-asukkaan vastausta ja SK taas kilpisjärveläisen. Perässä oleva numero on kyselyyn vastanneen henkilön järjestysnumero.

2 Paikka Lapissa. Enontekiön erityisyyden rakentuminen paikallisten ja loma-asukkaiden puheissa

Saara Lähtevänoja, Paula Paavilainen ja Antti Ruotsalainen

2.1 Johdanto

2.1.1 Tutkimusaiheen esittely

Vierailtaessa Enontekiön Hetassa ei voi olla huomaamatta, kuinka matkailu on paikalle tärkeä elinkeino. Hetassa on paikan kokoon nähden huomattava määrä majoituspaikkoja hotelleista leirintäalueen mökkeihin. Kotoisassa kylässä ovat kauppa, kirkko ja matkamuistoliikkeet sovussa saman tien varrella. Paikallisessa ravintolassa voi vallita varsin kansainvälinen tunnelma ulkomaalaisryhmän pyöriessä katetun illallispöydän ympärillä. Ravintolan ulkopuolella on hiljaista ja talviaikaan lumista, mutta kansainvälisyys pysyttelee siellä, missä ulkomaalaisryhmät. Luonnonmaisemat, rauha ja hiljaisuus ovat käsin kosketeltavissa. Meteli tai autojen hurina eivät häiritse matkaajaa, joka painaa päänsä tyynyyn majatalon mukavassa huoneessa (Kenttäpäiväkirja Hetassa 5–6.3.).

Haastatteluviikonloppuna Kilpisjärvellä sää oli aurinkoinen koko viikonlopun ajan. Matkaan satui myös yksi välipäivä, ja mikä olikaan parempi tapa viettää vapaapäivää kuin kävellä Saanaturin huipulle. Urheiluvaatteet unohtuivat matkalaukusta, mutta aurinkoisella säällä tunturin huipulle pääsi huoletta myös farkut jalassa. Samat farkut toimivat myös hiihtohousuina, kun kävin aamuhiihdolla tyynellä Kilpisjärven jäällä. Viikonlopun rauha jokseenkin rikkoontui moottorikelkkailevien loma-asukkaiden saapuessa paikalle ja kylän keskustassa oli melko norjalainen tunnelma. Myös vaunualueiden lisärakennelmat ihmetyttivät ryhmäämme, mutta nämä viritelmät tai kelkan äänet eivät silti haitanneet mahtavaa viikonloppua (Kenttäpäiväkirja Kilpisjärvi 5.–6.3.).

Enontekiöllä on monia vetovoimatekijöitä, joita voidaan hyödyntää matkailussa. Komea luonto tunturimaisemineen ja erityinen kulttuuriympäristö ovat vain pari ominaisuutta, jotka nimetään Enontekiön matkailustrategiassa tärkeiksi vetonauloiksi. Alueella vierailee vuosittain noin 100 000 matkailijaa, joista suurin osa on kotimaisia. Ulkomaalaisten kävijöiden määrä on lisääntynyt, ja Enontekiölle saapuu vuosittain matkailijoita muun muassa Iso-Britanniasta, Ranskasta, Norjasta ja Saksasta. Myös mökkejä ja vapaa-ajanasuntoja alueella on kasvavassa määrin. Kunnan väkiluku on noin 2 000 ja matkailu työllistää enontekiöläisistä suuren osan (Enontekiön matkailustrategia).

2.1.2 Tutkimuskysymykset ja luvun rakenne

Osatutkimuksessamme selvitämme Enontekiön paikan luonnetta sekä sitä, miten paikalliset sekä loma-asukkaat kokevat paikan. Haluamme hahmottaa, mikä saa ihmiset jäämään ja vierailemaan paikkakunnalla. Tutkimuskysymyksemme kuuluu: Miten Enontekiön erityisyys rakentuu? Pääkysymystä selvittäviä osakysymyksiä ovat: Miten paikan maantieteelliset ominaisuudet rakentavat erityisyyttä? Miten eri tekijät mahdollisesti uhkaavat paikan erityisyyttä? Miten erityisyyttä hyödynnetään matkailussa?

Luvun johdannossa esittelimme omien kokemuksiemme kautta paikantuntua Enontekiöllä sekä selvitimme Enontekiön matkailun kehitystä. Lisäksi kerroimme tutkimuskysymyksemme ja osakysymykset. Toinen alaluku käsittelee tutkimuksen teoreettista viitekehystä, paikkaa ja paikkasuhteita niin matkailijan kuin asukkaan näkökulmasta. Kolmannessa alaluvussa esittelemme tutkimusmenetelmän ja aineiston analyysimenetelmän. Neljännessä alaluvussa käsittelemme tutkimustuloksia kolmen eri diskurssin kautta: ensimmäisenä käsitellään luonnon erityisyyttä alueella, seuraavaksi paikan sijaintia ja lopuksi alueen matkailua ja sen profiloitumista. Lopuksi teemme yhteenvedon tutkimuksen tuloksista ja tuomme esiin loppupäätelmämme.

2.2 Paikka teoreettisena käsitteenä

Käytämme työssämme teoreettisena viitekehystenä paikkateorioita. Näistä etenkin Doreen Massey'n luomat teoriat paikkojen erityisyydestä, paikkasuhteiden vaihtelevuudesta sekä globalisaation vaikutuksesta paikkoihin toimivat tärkeänä teoreettisena lähtökohtana työssämme.

Globalisaatio on vaikuttanut suuresti paikan ja tilan käsitteeseen, jolloin voidaan puhua tietynlaisesta tilan ja ajan tiivistymisestä. Elämme maailmassa, jossa tiedotus kulkee maan toiselta puolelta toiselle sekunnissa ja erilaiset kulttuurit kohtaavat päivittäin. Kehityksen myötä myös välimatkat ja paikkojen väliset etäisyydet ovat saaneet uusia merkityksiä. Kulttuurien törmäyksistä on sanottu aiheutuvan paikallisten kulttuurien sirpaloitumista, jonka myötä ihmiset saattavat kärsiä paikattomuuden tunnusta. Paikat muistuttavat toisiaan, mutta sisäinen yhtenäisyys puuttuu. Tunne paikan katoamisesta kyseenalaistaa myös kotipaikan ja sen, mitä kodilla tarkoitetaan. Paikka on usein samaistettu siinä asuvaan yhteisöön, vaikka kokonaisuus, ja näin ollen myös kotipaikan merkitys, voi olla paljon monimutkaisempi (Massey 2008, s. 133–137).

Paikkaa ja paikkaan kiinnittymistä on käsitelty matkailun saralla paljon. Paikan ja identiteetin suhde on herättänyt mielenkiintoa, samoin kuin se, millaisia merkityksiä paikalle annetaan. On todettu, että paikkaan kiinnittyminen ja merkityksenanto voivat vaihdella suuresti. Toisaalta matkailija, joka on poissa kotoa, on usein motivoitunut tutustumaan uuteen kulttuuriin ja viehättyynyt vieraasta. Toisille taas lomakohte antaa mahdollisuuden irrottautua arjen rooleista ja nauttia erityisestä lomaidentiteetistä. Itse lomakohte ei välttämättä ole niin tärkeä kuin sen tarjoama olotila (McCabe ja Stokoe 2004).

Turistikohteiden markkinoinnissa esitellään usein kohteen historiaa ja korostetaan menneisyyden yhteyttä paikan identiteettiin. Tällöin paikoille annettu identiteetti on rajattu ja ennalta määrätty, joka asettuu ulkopuolta vasten. Paikat eivät kuitenkaan ole suljettuja ja muurein rajattuja. Mielikkäämpää on valita vaihtoehtoinen näkökulma, jolloin paikan voidaan ymmärtää muodostuvan vuorovaikutteisten sosiaalisten suhteiden kautta. Paikkaa on turha yrittää määritellä lopullisesti menneisyyden kautta, vaan on ennemmin huomioitava jatkuva vuorovaikutus ja sen mukanaan tuoma muuttuvuus. Tämä mahdollistaa paikkojen identiteetin ja erityisyyden saavuttamisen ulkopuoliset vaikuttajat hyväksyen (Massey 2008, s. 142–147).

Kulttuurien yhdistymisen myötä paikkojen luonteet ovat muuttuneet ja voidaan miettiä, onko yksittäisillä paikoilla edelleen oma erityisyytensä. Paikkoihin liitettävien erityispiirteiden lisäksi pohditaan usein myös sitä, kenellä on oikeus asua missäkin ja millaiset ominaisuudet paikkaan sopivat. Tuotamme mielikuvissa paikkoja, jotka muodostuvat sopivien ominaisuuksien yhdistelmästä vähemmän sopivien jäädessä ulkopuolelle (Massey 2003, s. 51–55). Enontekiöstäkin

voi tulla monelle mieleen tietynlainen ympäristö määrittelijästä riippuen. Paikallisella ja loma-asukkaalla voi olla esimerkiksi erilainen mielikuva siitä, millaiset tekijät tekevät paikasta houkuttelevan.

Enontekiöllä kulkee paikallisten ja satunnaismatkailijoiden lisäksi paljon lomamökin omistavia kakkosasukkaita. Kyseinen ilmiö on maailmanlaajuinen ja vastaavanlaisia vapaa-ajanasunnonomistavia on paljon. Kakkosasunnon hankkimiseen on monia syitä, joista useat liittyvät haluun päästä esimerkiksi luonnon rauhaan kaupungin hälinästä. Loma-asunto voi tarjota vahvemman tunteen paikan identiteetistä nykyajan paikkattomuuden tilassa ja toimia eräänlaisena turvapaikkana. Vaikka asukkaat eivät lukeudu paikallisiin, heillä voi olla hyvinkin läheinen suhde paikkaan. Mitä pidempään asukas paikalla viipyy, sitä vahvempi paikkasuhde hänelle usein kehittyy. Loma-asukkaasta saattaa ajan myötä tulla yhä aktiivisempi osallistuja esimerkiksi yhteisön toiminnassa ja ympäristöstä huolehtimisessa (Kelly ja Hosking 2008).

2.3 Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä

Aineistona tässä osatutkimuksessa ovat vuonna 2008 Enontekiön loma-asukkaille tehdyn kyselyn avoimen kysymyksen 22 ”Kertokaa muutama tekijä, minkä takia olette valinneet juuri Enontekiön loma-asuntonne paikaksi?” vastaukset, helmi–maaliskuussa 2010 kerätyt ryhmähaastatteluaineistot sekä maaliskuussa 2010 kerätyt sähköpostikyselyjen vastaukset.

Aineiston analyysimenetelmänä käytämme diskurssianalyysia. Diskurssitutkimus on laadullista tutkimusta, joka pyrkii kuvaamaan, tutkimaan ja selittämään tutkittavan ilmiön laatua. Päämääränä on ymmärtää ihmisten käyttäytymistä ja niitä tulkintoja ja merkityksiä, joita ihmiset rakentavat vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Diskurssitutkimus on tyypiltään hermeneuttista. Hermeneuttinen kehä kuvaa laadullisen tutkimuksen tiedonmuodostusprosessia, jossa tiedolla ei ole alku- tai loppupistettä eikä tutkija kuvaa, selitä tai määrittele tyhjentävästi. Ymmärrys ja tutkimus muotoutuvat tutkimuksen teon aikana siihen pisteeseen, että tutkija kokee ymmärryksen tutkimusaiheesta olevan riittävä tutkimuksen kannalta ja kirjoittaa tulkintansa. Hermeneuttisen piirteen vuoksi tutkimuksen näkökulma ja aihe usein tarkentuvat tai muovautuvat uudelleen tutkimusprosessin edetessä (Pietikäinen ja Mäntynen 2009, 1s. 39–145).

Diskurssitutkimuksessa ei pyritä tyhjentävään analyysiin tai lopullisiin selityksiin, koska se olisi mahdottomuus. Aineisto edustaa vain yhtä yksittäistä todellisuuden representaatiota, eikä autenttisia aineistoja ole olemassa. Aineistot voivat olla muun muassa tekstiä, puhetta, viittomia tai kuvaa. Aineistot voivat olla ennen tutkimusta tuotettuja, kuten esimerkiksi päiväkirjat, mutta niitä voidaan hankkia myös tutkimusta varten esimerkiksi haastatteleamalla, kuten meidän tutkimuksessamme, tai pyytämällä kirjoittamaan tai piirtämään (ks. Pietikäinen ja Mäntynen 2009, s. 157–158).

Ryhmähaastattelun analyysissa on otettava huomioon, kuten yleensäkin haastattelujen kohdalla, missä määrin tulkitaan vastauksia, missä määrin vastaustyyliä. Ryhmähaastattelujen etuna voidaan pitää niiden luontevuutta ja sitä, kuinka keskustelu voi ajautua myös kysytyn asian ulkopuolelle. On kuitenkin huomioitava myös mahdollisuus, että keskustelutilanteessa vastaajat kauristelevat vastauksiaan, eivätkä aina täysin rehellisesti kerro mielipidettään (Alasuutari 1993, s. 112–125).

Diskurssianalyysin avulla olemme hahmottaneet käyttämästämme aineistosta kolme diskurssia: luonto-, sijainti- sekä matkailudiskurssin. Päädyimme näihin diskursseihin huomattuamme, kuinka juuri paikan luonto, sijainti sekä matkailu esiintyivät eniten vastaajien puheissa. Diskurssit valittuamme luimme aineistoa uudelleen keskittyen etsimään luontoon, sijaintiin ja matkailuun liittyviä puheita. Tämän hahmottelun jälkeen pohdimme, millaisia erilaisia jakoja jokaisen diskurssin sisällä saattoi edelleen tehdä. Näiden jakojen kautta muodostuivat analyysilukujen sisäiset alaluvut. Hahmotettujen diskurssien kautta saimme työhömmä kolme näkökulmaa paikkaan, joiden mukaan olemme rakentaneet analyysiluvun 2.4. Kokonaisuudessaan analysoimme, miten puheet paikan luonnosta, sijainnista ja matkailusta rakentavat paikan erityisyyttä.

Tärkeässä asemassa työssämme on noudattaa kautta linjan hyvän tieteellisen käytännön sääntöjä. Tutkimusetiikan tiedostaminen ja noudattaminen takaa lopulta paremman tutkimustuloksen. Työhömmä on kuulunut keskeisenä esimerkiksi aineistojen asianmukainen säilyttäminen ja käsittely sekä vastaajien anonymiteetin takaaminen. Tutkimuksessamme meitä ohjaavat valittu metodi ja analyysitapa, jotka suuntavat lukemaan aineistoa tietyllä tavalla. Näin ollen aineistosta valikoituvat erityiset osat, jotka palvelevat tutkimustamme. Uskottavan tutkimuksen aikaansaamiseksi nämä ohjaavat vaikuttajat tulee huomioida (ks. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002).

Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin sekä ryhmähaastattelua että sähköpostikyselyä. Tärkeää onkin huomioida, miten vastaukset eroavat toisistaan. Ryhmähaastattelutilanteissa vastaajat saattoivat kaunistella vastauksiaan, mutta toisaalta myös kannustaa toisiaan keskustelemaan. Haastatteluiden nauhoittaminen voi niin ikään vaikuttaa haastattelutilanteeseen, mikä on tutkimuseettisesti tärkeää muistaa.

2.4 Paikan erityisyys luonnossa, sijainnissa ja matkailussa

2.4.1 Luonto paikan erityisyyden rakentajana

Sanoisin kyllä, että hyvä paikka. Kyllä täällä on ihan hyvä luonnon keskellä asua. (HPH1)

Luontomatkailun juuret yltävät pitkälle historiaan. Etenkin romantiikan aikakaudella 1700-luvulla ilmeni kiinnostusta syvälliseen luontomaisemasuhteeseen. Aiemmat käsitykset luonnon pelottavuudesta vaikuttivat edelleen, mutta myös luonnon mahdollisuus tarjota ainutlaatuisia kokemuksia ymmärrettiin. Matkat turmeltumattomien ja romanttisten luontokohteiden äärelle saattoivat olla hyvinkin mykistäviä kokemuksia. Aikalaiset etsivät erityisiä luonnonmaisemia, joissa saattoi kokea oman sielunsa lepäävän, mutta ennen kaikkea paikkojen jumalallisuus korostui. 1800-luvulla kehittynyt matkailun muoto taas houkutti hakemaan erämaista henkilökohtaisempia kokemuksia. Matkaajissa heräsi halu päästä aidon luonnon äärelle tunnettujen turistinähtävyyksien sijasta. Luonnosta haettiin rauhaa, yhteyttä luontoon, selviytymiskokemuksia tai esimerkiksi rauhallista harrastelua kalavesien äärellä (Räsänen 2006, s. 161–168).

Jokainen haastateltava mainitsee Enontekiön luonnon yhtenä paikan tärkeimpänä ominaisuutena. Monille luonto ilmenee, kuten edellä kerrotussa historiaesityksessä, rauhan tyyssijana, perinteikkäänä erämaana tai mahdollisuutena harrastaa. Luontoon voidaankin muodostaa erilaisia paikkasuhteita, jolloin sama paikka luonnossa tai sama maisema merkitsee eri ihmisille eri asioita. Paikkasuhte voi olla objektiivinen, jolloin luonto koetaan muuttumattoman edustajana vastakohtana ihmisten rakentamalle ympäristölle. Luonto on tällöin puolustuskyvytön ihmisen tekojen edessä.

Luontoon voi muodostaa myös paikkasuhteen, jossa luonto nähdään subjektina. Tällöin ihminen on osa luontoa luonnon ystävänä (ks. Keskitalo-Foley 2006, s.131–135).

Muiden muassa Jari Järviluoma (1994, 2006) on pohtinut matkailun vetovoimatekijöitä. Matkailijat saattavat nimetä matkansa syiksi esimerkiksi halun tutustua erilaiseen kulttuuriin tai luontoon, mutta mielenkiintoista on pohtia, miksi nämä asiat matkailijoita kiinnostavat. Millainen vetovoimatekijä luonto yksistään voi olla? Vetovoimatekijöiden ohella voidaan puhua työntövoimatekijöistä ja matkustamisen motiiveista, jotka voivat olla kohteesta riippuvaisia tai riippumattomia (Järviluoma 1994, s. 32–40). Matkailumainonnassa kohteita markkinoidaan usein paikkojen menneisyyttä korostamalla ja nostamalla esiin perinteisiä arvoja (Petrisalo 1994, s. 74–78). Luonnossa ja luontomaisemissa voidaan katsoa olevan jotain pysyvää ja perinteistä, joita voidaan hyödyntää matkailumainonnassa. Tietyillä alueilla luonto on erikoisempaa, jylhempää ja tavoittelemisen arvoista, minkä kokeminen houkuttelee matkailijoita. Se, miten houkuttelevaksi kukin luontomaiseman äärelle pääsemisen kokee, riippuu paljon jokaisen omista taustoista, kulttuurista ja kenties myös siitä, millaisessa luontoympäristössä vakituisesti asuu (ks. Järviluoma 1994, s. 32–40).

Loputtomasti tilaa liikkua

Monet haastateltavista mainitsevat harrastusmahdollisuudet tärkeäksi tekijäksi Enontekiöllä.

Harrastuksiin just sopiva paikka, on yleensä päässyt kalastamaan ja metsästämään halutesaan. (SH8)

Ei voi olla liikaa korostamatta näitä luontojuttuja. Kaikki erilaiset harrastusmahdollisuudet luonnossa, että tääl on kesällä mahtavaa pyöräillä ja liikkua tuolla luonnossa, vaeltaa ja kalastaa ja käyä hillamettässä. (HPH2)

Luonto kaikessa laajuudessaan tulee lähelle, jolloin harrastamaan lähteminenkin on helppoa. Parhaimmillaan luontoon pääsee esimerkiksi vaeltamaan, kun vain astuu ovesta ulos. Metsästys- ja kalastusmahdollisuudet ovat luonnon ansiosta hyvät, mutta toisinaan lupa-asioiden hoitaminen voi näitä vaikeuttaa. Luonnon ominaisuuksia ei voi korostaa liikaa, sillä niiden merkitys on paikalle suuri. Tarjolla on käytännössä kaikille kaikkea ja liikuntamahdollisuuksia rajattomasti. Jotkin harrastukset vaativat pyörän, sukset tai muita välineitä, mutta luontoon pääsee kulkemaan myös sen suuremmin itseään varustelematta. Tämä viittaa luonnon laajuuteen ja voimakkaaseen vaikutukseen alueella. Luonto on kaikkialla kulkijaa varten.

Monet haastateltavista mainitsevat Enontekiöllä olevan paljon erämaata, joka nimetään myös yhdeksi ainutlaatuisiksi tekijäksi. Erämaan käsitettä voidaan selittää monella tapaa. Suomen pohjoisesta erämaasta puhuttaessa voidaan viitata käsitteen historialliseen taustaan, jonka mukaan erämaa tarkoittaa vakinaisen asutuksen ulkopuolella sijaitsevaa aluetta (ks. Saarinen 2005, s. 38–40). Tämän alueen tärkeys piilee erityisesti mahdollisuuksissa metsästää ja kalastaa.

Enontekiöllä erämaa tarjoaa haastateltavien mukaan liikkujille upeat mahdollisuudet retkeilyyn ja vaellukseen sekä metsästyksen ja kalastukseen. Näiden lomassa kulkija voinee päästä myös lähemmäs autenttista luontosuhdetta, kun kohtaa koskemattoman luonnon ja selviytyy sen tarjoamista haasteista. Nykyaikana etenkin luontomatkailun yleistyessä erämaalle on kehitetty uudenlaisia merkityksiä. Turistille erämaata saatetaan kaupata erilaisten mainoskuvien avulla, jolloin

erämaakohteesta muodostuu satunnaisen vierailun ja kulutuksen kohde (ks. Saarinen 2005, s. 40–42). Erämaan kuluttaminen herättää haastateltavissa erilaisia ajatuksia, mutta yleinen asenne on luonnossa kulkemiseen kannustava. Enontekiön erämaat ovat maininnan arvoisia, eivät piilotelun kohteita.

Luonto edustaa Enontekiöllä perinteisiä arvoja ja tietynlaista pysyvyyttä. Näitä todistavat erityisesti alueen suurtunturit, joet ja järvet. Paikallaan pysyvien tunturien suojelu herättää vaihtelevia ajatuksia. Toisaalta niitä ei haluta turmella, mutta toisaalta mietitään, voitaisiinko tuntureita hyödyntää paremmin esimerkiksi matkailussa. Vastaajien mukaan luonnonmaisemien ihailu on kaikille sallittua, jopa luonnollista, samoin kuin luonnossa liikkuminen, mutta kulkemisen haasteita mietitään myös.

Ihmiset ei aina ymmärrä, että tää on hyvin arktista ja poikkeuksellista, että Suomen vaatimmimmat vaellusolot. Tääl ei oo viitotuksia joka paikassa. (KPH4)

Se muuttuu todella tiuhaan tahtiin, siis ilma yleensä. Että saattaa muutoksia tulla ihan parin minuutin säteellä. Jotka lähtee tonne maastoon, niin on tärkeä huomioida se. (KPH1)

Luonnon ollessa lähellä ja kaikkien ulottuvilla voi kuitenkin aina miettiä, kenellä on oikeus astua alueelle ja mahdollisesti muokata sitä. Voiko kulkija vahingoittaa ympäristöä, ja millaisia muutoksia luontoon saa tehdä? Erityisesti nämä seikat mietittyvät niissä tilanteissa, kun luontoaluetta suunnataan matkailumarkkinoille (Hall ja Page 2002, s. 273–276). Enontekiöllä luonto asettaa kulkijoille vastaavanlaisia haasteita. Luontoalue on erittäin laaja, ja monin paikoin alueella ei ole kylttejä tai tienviittoja. Kulkijan kuin kulkijan on huomioitava luonnon asettamat haasteet ja suhtauduttava niihin tosissaan. Jos luontoon pääseekin helposti kulkemaan varusteista huolehtimatta, vaellukselle tosissaan lähdetessä on liikkumisen vaativuus muistettava. Tämän kautta korostuvat myös ihmisten erilaiset luontosuhteet. Toisille luonnossa kulkeminen voi olla rentoa kuljeskelua, toisille haasteista selviytymistä.

Yhteinen ja yksityinen luonnonmaisema

Objektiivisen paikkasuhteen mukaisesti luonnon ominaisuuksista nauttiminen on kaikille avointa. Enontekiöllä saadaan nauttia maantieteellisestä sijainnista johtuvista piirteistä, kuten vuodenaajoista, yöttömästä yöstä sekä kaamoksesta.

Parastahan täällä on luonto justiinsa ja sitte vuodenaajat, eri vuodenaajat selvästi erottuu. Kaikki on oikein kauniita ja kevät tietenkkin on se paras. (HPH5)

Mullahan ei ole ongelmaa, että on kaamosta ja muuta, sehän on etelän ihmisten keksimä se kaamos. Ja samoin tää yötön yö, ku ei voi nukkua ollenkaan. (HPH4)

Paikka on toisena aikana jopa aivan erinäköinen, mikä vahvistaa paikan erityisyyttä. Kevään värit, kesän valoisuus, ruska-aika sekä talven luminen maa takaavat paikan tuntuvan erilaiselta eri aikoina. Nämä muutokset ovat kaikkien yhteisesti koettavissa ja nähtävissä. Osa haastateltavista myös nimeää nämä erityisiksi paikan ominaisuuksiksi, joiden kokemista kannattaa tavoitella. Kaamoksen kokeminen voi opettaa, miten hyvin kestää pimeyttä. Kaamoksen mainitaan olevan ”etelän ihmisten keksimä”, jolla vihjataan että varsinaista kaamosmasennusta ja väsymystä ei ole olemassa. Myös kesän yötön yö on houkutteleva kokemus vastakohtana pimeydelle. Molemmat

ajat täytyy kokea, jotta ymmärtää, miten ne voivat ihmiseen vaikuttaa. Vaikka kyseiset ilmiöt ovat koettavissa muissakin paikoissa, Enontekiöllä niiden kokeminen voi olla erilaista.

Luonnon läheisyys tarjoaa paljon mahdollisuuksia myös itsetutkiskeluun ja oman sielunmaiseman etsimiseen. Subjektuluontosuhteen kautta ihminen suhtautuu luontoon kuin ystävänä, joka niin ottaa kuin antaa (Keskitalo-Foley 2006, s. 134–135). Aineistomme haastateltavista osa kuvaillee jopa runollisesti, kuinka luonto ottaa valtaansa.

Lähdin hiihtään yksin sillai, että ei näkyny mitään, ei niitä mökkejäkään... vaan must tuntu että mä saan taivaasta kiinn... tuli semmonen olo, et missäs mä olen! (HLH2)

Haastateltava kokee luonnossa hetkellisen pysähtyneisyyden, jossa unohtaa hetkeksi fyysisen olemassaolonsa. Kertomus tuo mieleen romantiikan ajan luontomatkaileijat ja pistääkin miettimään, miten paljon luontosuhteemme ovat muuttuneet romantiikan ajasta. Ympäristöt ja paikat muuttuvat rakentamisen ja kehityksen alla, mutta yksilöllisissä luontokokemuksissa on edelleen paljon samaa kuin vuosisatoja sitten. Luonto ottaa kulkijan vastaan ystävänä tarjoten yksityisen kokemuksen. Tällaisia luontokokemuksia voi olla vaikeaa kuvata jälkeinpäin saamatta niitä kuulostamaan kliseisiltä tai vääristyneiltä (Keskitalo-Foley 2006). Aineistomme vastaaja onnistuu välittämään jonkinlaista kuvaa, miten mykistävältä tuo kokemus luonnossa on voinut tuntua. Täydellinen tieto kokemuksesta jäänee edelleen henkilölle itselleen.

Haastatelluista niin paikalliset kuin loma-asukkaatkin puhuvat monisanaisesti luonnosta. Molemmat ryhmät kuvailevat luontokokemuksiaan, mutta paikoin ryhmien välillä on havaittavissa eroja. Loma-asukkaat muodostavat usein läheisemmän suhteen luontoon ja ympäristöön lomamökkipaikkakunnallaan kuin vakituudessa asuinympäristössään (Aho ja Ilola 2006, s. 16). Erityisesti mökin lähiympäristöstä ja omasta pihasta voi tulla alueita, jotka kuuluvat asukkaalle yksistään.

Sit mu on tarkotus aina kerätä pihan mustikat. (HLH1)

Alue on asukkaan oma pala luontoa, jonka parissa voi puuhailla, ja se voi tarjota mahdollisuuden muun muassa marjanpoimintaan. Luonto mökin ympärillä marjat mukaan lukien kuuluu asukkaalle itselleen.

Sydämen maisemalla tarkoitetaan paikkaa tai maisemaa, johon kiinnytään ja jonka menettäminen järkyttää (Sepänmaa 2006, s. 31). Enontekiöllä on vahvasti koettavissa näitä maisemia ja etenkin Kilpisjärvellä Saana on merkittävä nähtävyys. Samat maisemat voivat herättää eri ihmisissä erilaisia tunteita (Keskitalo-Foley 2006, s. 131). Saana on kaikille alueelle tuleville nähtävissä, mutta toiset voivat ihailia sitä suoraan omasta ikkunastaan.

Oman mökin ikkunasta voi suoraan ihailia Saanaa. (SK3)

Niin, ku aamukahvipöydässä saa katella Suomen kuuluisinta maisemaa, ni siin on tietty arvonsa. (KPH3)

Vastaajille Saana tai alueen muut maisemat ovat jokapäiväisiä nähtävyyksiä, ikään kuin pala sisustusta. Oman talon ikkunasta voi ihailia kuuluisaa nähtävyyttä, jonka monet muutkin näkevät, mutta tällaisessa ihailussa mukana on yksityisyyttä ja omaa. Luontomaisema ei ole vain objekti, joka altistuu katseille. Sitä voidaan pitää subjektina, joka tulee osaksi arkista kahittelua melkein kuin mukaan pöytäseurueeseen. Tällöin suhde Saanan muodostuu toisenlaiseksi kuin esimerkiksi

kävijöillä, jotka ihailevat tunturia sen laelta tai kauempaa ja ehkä ostavat nähtävyyttä kuvaavan postikortin.

Paikka tarjoaa kokonaisuudessaan mahdollisuuden luonnon ja rauhallisuuden kokemiseen. Luontokokemukset ja autenttisuuden tavoittelu ovat keskeisiä ominaisuuksia luontomatkailussa (esim. Petrisalo 1994). Näitä seikkoja korostavat vastauksissaan niin paikalliset kuin loma-asukkaat, mikä todistaa, kuinka kyseiset ominaisuudet eivät ole tavoittelemisen arvoisia pelkästään satunnaisille luontomatkailijoille.

Sanotaan, että terveellisin paikka asua tähän mennessä missä oon asunu. (KPH3)

Täältä löytyy sitä rauhallisuutta... että täältä löytyy semmosta mielen hyvinolontunnetta. (HPH1)

Luonto tarjoaa kulkijalle hyvinolontunteen, joka on subjektiivinen kokemus. Hyvinolontunne löytyy ympäristöstä ja on kaikkien ulottuvilla, jos sen vain osaa sieltä itseensä poimia. Rauha voi johtaa rentoutumiseen ja hiljentymiseen, joiden kautta ihminen voi kokea myös terveellisyyden. Loma-asukkaat perustelevat loma-asunnon hankkimista siten, että se tarjoaa mahdollisuuden ”omaan rauhaan ja kiireettömään elämäntyyliin” tai vastaa ”kiinnostukseen ainutlaatuisesta elämäntavasta” (Enontekiö 2008). Rauha ja kiireettömyys ympäröivät paikkaa, mihin pääsee kiinni ilmeisen helposti. Näin paikalle muodostuu oma erityinen ilmapiiri, jonka tavoittelemiseen kannustetaan ja jonka voi kokea joko paikkakunnalla vakituisesti asuessaan tai pelkästään lomaillessaan.

2.4.2 Riittävän kaukainen, rauhallinen erämaa

Pitkät välimatkat

Enontekiön kunta on pinta-alaltaan Suomen kolmanneksi suurin kunta ja väestötiheydeltään toiseksi harvimpaan asuttu. Suurin taajama on Hetta, jossa on noin 800 asukasta, ja muita väestökeskittymiä ovat muun muassa Kilpisjärvi ja Karesuvanto. Tämä kertoo, että laajassa kunnassa on todella vähän asukkaita, mikä tarkoittaa laajaa alaa rakentamatonta luontoa. Naapurikuntia ovat Kittilä, Inari ja Muonio. Enontekiön saavutettavuuden näkökulmasta on huomioitava, että Kittilään ja Hettaan pääsee lentäen ja Kolariin ja Rovaniemelle asti pääsee junalla. Norjan ja Ruotsin rajanaapurisuus asettaa myös Enontekiön erityiseen asemaan verrattuna muihin Suomen kuntiin.

Enontekiö on sijainniltaan haasteellinen. Kunta on harvaanasuttu, mikä tekee välimatkat pitkiksi kunnan sisällä. Matkakohteena sen koetaan olevan kaukana, mikä tulee ilmi niin haastattelu- kuin kyselyvastauksistakin. Paikan kokeminen kaukaisena tai lähellä olevana riippuu jokaisen omista käsityksistä ja muun muassa matkustustavasta sekä todellisista välimatkoista ja saavutettavuudesta (Prideaux 2002, s. 380–381). Paikka voi tuntua kaukaiselta, vaikka sinne ei tosiasiallisesti olisi pitkä matka, jos se on vaikeasti saavutettavissa esimerkiksi huonon tiestön tai kulkuyhteyksien vuoksi. Enontekiön loma-asukkaille suunnatun kyselyn tuloksista esille nousivat saavutettavuusongelmat lentäen, junalla tai autolla matkustettaessa. Liikenneyhteyksiä toivottiin paremmiksi muun muassa suorien lentojen tai parempien junayhteyksien muodossa myös Enontekiön loma-asukkaille tehtyjen sähköpostihaastattelujen vastauksissa. Samoista vastauksista käy myös ilmi, että Enontekiötä pidetään kuitenkin sijainniltaan hyvänä, koska se on eristäytynyt kaupallisena

koetuista muista matkakohteista. Enontekiö saa seuraavanlaisia luonnehdintoja alueella lomailevilta:

Riittävän kaukana suurista keskuksista. (HLH1)

Kunnan sijainti on logistisesti hyvä. Lomapaikkana se on riittävän etäällä. (HLH4)

Paikallisten asukkaiden haastatteluista käy ilmi, että paikallisliikennettä tulisi parantaa, jotta monet palvelut tulisivat helpommin saavutettaviksi kunnan sisällä, koska kunta on niin laaja. Niin paikalliset asukkaat kuin matkailijatkin peräänkuuluttivat parempia tietoliikenneyhteyksiä. Internetin toimimista alueella pidetään erittäin tärkeänä, koska se mahdollistaa esimerkiksi verkko-kauppojen hyödyntämisen syrjäisessä Enontekiön kunnassa, jossa palveluja ei ole joka lähtöön. Enontekiön loma-asukkaat tarvitsisivat yhtenä seikkana paremmat laajakaista- ja puhelinverkko-yhteydet, jotta voisivat harkita kuntaan muuttamista kokoaikaisesti.

Kaukainen matkakohteena ja asuinpaikkana

Kaukaisten matkakohteiden vetovoimatekijöiden erityisyys korostuu, koska matkailijoiden täytyy käyttää enemmän rahaa ja aikaa saavuttaakseen matkakohteensa verrattuna lähellä oleviin matkakohteisiin. Mitä eristäytyneempi matkakohde on kyseessä, sitä enemmän paikan erityisyyttä ja sen tuomaa vetovoimaisuutta tulee korostaa, jotta kohteella olisi mahdollisuus säilyä (Prideaux 2002, s. 379). Mökkiläisten kyselyvastauksista on huomattavissa selkeästi, millaiseksi paikaksi he Enontekiön mieltävät. Tässä sijainti nähdään positiivisena seikkana, joka erilaistaa Enontekiön muista lomakohteista. Enontekiöllä lomailijoille kohde on positiivisessa mielessä kaukainen, ei kuitenkaan saavuttamattomissa.

Riittävän kaukana yrittäjän kiireisestä arjesta. Voi todellakin olla vain lomalla. (KLH3)

Enontekiöllä lomailevat kirjoittavat myös, että Enontekiö on ”riittävän kaukana”, ”kiireetön” ja ”rauhallinen” paikka, joka myös on ”pysynyt aitona” (Enontekiö 2008). Syrjäiset paikat, jotka ovat vaikeasti saavutettavissa, nähdään monesti aitoina, pilaamattomina paikkoina (Irvine ja Anderson 2007, s. 111). Tutkimuksessa mukana olleiden paikallisten ja loma-asukkaiden huolena oli juuri se, että Enontekiön matkailua aletaan suunnata samanlaiseksi kuin Lapin muut matkailukeskukset ovat. Tämä tarkoittaisi suurille matkailijamäärille tarkoitettua kohdetta, yleensä laskettelukeskusta, jossa rauhallisuus ja koskematon luonto, jotka ovat Enontekiön matkailuvaltteja, häviäisivät. Enontekiöllä on syrjäisyytensä vuoksi mahdollisuus säilyttää autenttisuus ja aitous.

Sähköpostihaastattelujen vastauksissa loma-asukkaat luonnehtivat myös Enontekiötä kaukaiseksi, mutta rauhalliseksi ja omaleimaiseksi. Pohjoisuus ja välimatkat koetaan leimaa-antaviksi. Luonnon koetaan olevan ympärillä siten, että sitä ei tarvitse lähteä katsomaan automatkan päähän, vaan se on koko ajan ympärillä. Vaikka välimatkat voivat olla pitkät eri palvelujen hakemiseen, se tärkein, minkä vuoksi Enontekiölle tullaan, löytyy heti ulos astuttaessa: luonto ja hiljaisuus. Matka Enontekiölle matkailijan lähtöpaikasta voi myös olla pitkä, mutta jos kulkuyhteydet ovat hyvät, paikka ei välttämättä tunnu kaukaiselta. Enontekiö muiden syrjäisten matkakohteiden mukaisesti tarvitsee menestyäkseen kaksi tekijää: vetovoimatekijän ja saavutettavuuden (Prideaux 2002, s. 381).

Yksi seikoista, joka tekee haastattelussa mukana olleiden kilpisjärveläisten asukkaiden mielestä kotipaikastaan erityisen, on juuri sijainti ja pitkät välimatkat. Paikalliset ovat kuitenkin tiedotaneet sen, että palveluiden perässä täytyy ajaa joskus pitkiäkin ajomatkoja tai odottaa tilattua tavaraa useita viikkoja. Sijainti ja saavutettavuus tai saavuttamattomuus on otettava huomioon jokapäiväisessä elämässä. Paikalliset ovat tottuneet ennakoimaan ja varautumaan pitkien välimatkojen vuoksi siten, että yksittäisiä tavaroita ei tarvitse lähteä ostamaan pitkän matkan päästä. Eräs haastateltava luonnehti Kilpisjärveä:

Et kaikin puolin tää on semmonen oma minimaailmansa, jota ei välttämättä sitten aina ymmärretä. (KPH4)

Tämä tarkoittaa, että Kilpisjärvellä vierailijat ja matkailijat eivät välttämättä täysin ymmärrä, mitä syrjäinen sijainti tarkoittaa käytännössä. Enontekiöllä on maantieteellisen sijaintinsa vuoksi erityistä myös selkeästi erottuvat vuodenaajat, kaamosaika, keskiyön aurinko ja eritoten Kilpisjärvellä runsas revontulien esiintymistiheys.

Sijainti Norjan ja Ruotsin rajanaapurina luo tutkimuksessa mukana olleiden vastaajien mielestä kansainvälistä ilmapiiriä. Kolmen valtakunnan raja on matkailun yksi vetovoimatekijä Enontekiöllä. Sähköpostihaastatteluissa nousi esille Norjan läheisyys positiivisena siten, että Norjan hyvät kalastusvedet ovat helposti saavutettavissa lyhyen matkan päässä Enontekiöllä ollessa. Positiivisena nähtiin myös se, että Enontekiölle voi saapua Norjan kautta Tromssaan lentäen. Norjan ja Ruotsin läheisyys toki toi haittoina sen, että esimerkiksi vieraan maan kansalaiset eivät kunnioita maan lakeja ja sääntöjä. Tällöin esimerkiksi moottorikelkkailu on hallitsematonta, kun sääntöjä eivät noudata kaikki, jotka alueella moottorikelkkailevat kansalaisuuteen katsomatta. Kilpisjärvellä juuri norjalaisten moottorikelkkailun koettiin aiheuttavan haittaa paikallisille asukkaille ja paikan imagolle. Kilpisjärven maineen hiljaisena matkakohteena nähtiin kärsivän, jos norjalaiset kelkkailijat aiheuttavat melua sääntöjen vastaisella, reittien ulkopuolella tapahtuvalla moottorikelkkailulla.

Syrjäisten seutujen matkailu pohjautuu monesti niiden erilaisuuteen muihin kohteisiin nähden (Irvine ja Anderson 2007, s. 109). Enontekiö on monella tapaa erottautuva matkakohde Suomen ja Lapin muista matkakohteista. Enontekiöllä sijaitsevat muun muassa Suomen korkeimmat tunturit. Luonto ja kasvusto ovat sen mukaisesti poikkeavia muusta tunturittomasta maastosta. Niin paikalliset kuin kunnassa matkailevat suomalaisetkin, kannattavat Enontekiön kansallismaisemien vaalimista. Voidaan kuitenkin kysyä onko Enontekiö norjalaisille matkailijoille maisemaltaan poikkeava kohde.

Enontekiön sijainnin vahvuudet ja heikkoudet

Syrjäisten seutujen haasteena on houkutellessa infrastruktuuriin ja matkailutuotteisiin sijoittamista, jotka yhdessä muodostaisivat ja olisivat luomassa matkailijoille vetovoimaista kohdetta (Prideaux 2002, s. 381). Kulkuyhteyksien tulee olla hyvät ja monipuoliset, jotta syrjäinen Enontekiö voidaan saavuttaa eri lähtöpaikoista. Infrastruktuurin parantaminen ei palvele vain matkailijoita vaan myös paikallisia, ja siksi siihen sijoittaminen ei tulisi nähdä pelkästään sijoituksena matkailuun. Matkakohteen vetovoimatekijät ovat menestyvässä kohteessa suuret, jotta se on voinut voittaa paikan vaikean saavutettavuuden ja kaukaisuuden luomat vaikeudet. Kohteen ainutlaatuisuus on suurin yksittäinen tekijä, jonka avulla voitetaan eristäytyneisyyden ja vaikean saavutettavuuden

den tuomat esteet (Prideaux 2002, s. 384). Eräs haastattelija tiivistä Kilpisjärven sijainnin vierailtavana paikkana sanoihin:

Tänne pitää erikseen tulla, tänne ei poiketa vaan tänne kyllä tullaan sitte ihan, ei käydä matkan varrella. (KPH4)

2.4.3 Matkailu kehittäjänä ja haasteena

Tässä osiossa tarkastelemme sitä, kuinka paikalliset ja loma-asukkaat kokevat alueen matkailun ja sen kehityksen. Tarkastelemme aineiston avulla haastateltujen suhtautumista paikan vetovoimaisuuteen ja siihen, pitäisikö heidän mielestään alueella olla suuria attraktioita kuten hiihtokeskusta tai kylpylää. Luontoa on käsitelty edellä, joten keskitymme hieman enemmän paikan matkailullisiin aktiviteetteihin ja kulttuurin hyödyntämiseen matkailullisena vetovoimatekijänä.

Luonto ja ilmasto

Kohteen ydinresurssit ja attraktiot ovat tärkeimpiä seikkoja matkailijoiden valitessa matkustuskohdettaan. Nämä tekijät on jaettu Brent Ritchien ja Geoffrey Crouchin (2005) mukaan seitsemään kategoriaan: luonto ja ilmasto, kulttuuri ja historia, markkinasiteet, aktiviteetit, tapahtumat, viihde ja matkailun superinfrastruktuuri. Nämä tekijät ovat vetovoimatekijöitä, jotka saavat matkailijat saapumaan paikkaan (Ritchie ja Crouch 2005, s. 110–111). Näistä seitsemästä vetovoimatekijästä tarkastelemme luontoa ja ilmastoa, kulttuuria sekä aktiviteetteja.

Luonto ja ilmasto ovat tärkeimpiä näistä vetovoimatekijöistä, ja niihin ihmisen vaikutusmahdollisuudet ovat hyvin vähäiset. Pääpiirteittäin matkailijat etsivät vakaata ja miellyttävää ilmastoa, mutta jotkut haluavat etsiä äärimmäisiä olosuhteita. Näissä äärimmäisissä olosuhteissa on yleensä vetovoimatekijänä kauniita maisemia ja luontoa (Ritchie ja Crouch 2005, s. 111–112).

Suomessa on lämpimät kesät ja lumiset talvet; se soveltuukin aktiiviseen kesä- ja talvimatkailuun. Vaihtelevat topografiat, vesistöt, saaret ja metsäalueet tuovat maisemallista vetovoimaa. Yöttömät yöt, kaamos ja ruska ovat ilmiöitä, joita ei kaikkialla esiinny, ja näitä Suomi voi hyödyntää. Suomi on melko puhdas paikka, vaikka ympäristöongelmat ovatkin lisääntyneet ja ilmastomuutos vähine lumineen on ollut puheenaiheena. Kaiken kaikkiaan luonto on Suomen matkailuelinkeinolle tärkeä vetovoimatekijä. Suomen ilmasto ei välttämättä sovellu massamatkailulle, mitä voidaan pitää osaltaan hyvänä asiana. Hieman yleistäen Suomen ilmasto ja olosuhteet soveltuvat ensisijaisesti luontopainotteiseen aktiivilomailuun (Hemmi ja Vuoristo 1993, s. 95–96).

Aineiston perusteella luonto ja luonnon merkitys tulevat huomattavan usein esiin keskusteltaessa Enontekiöstä. Kiinnostavaa onkin juuri se, kuinka haastateltavat puhuvat luonnon ja ilmaston hyödyntämisestä matkailullisesti. Haastateltavat tuovat esiin kohderyhmiä ja palveluita, joita ei välttämättä tule aivan ensimmäiseksi ajateltua. Esimerkiksi Kilpisjärvellä vakituisesti asuva haastateltu toi esiin muun muassa kirkkaat vedet ja sukellusmatkailun. Puhuttaessa matkailun uhista ja mahdollisuuksista luontoa pidetään tärkeänä usein myös ilman, että se otettaisiin erikseen puheeksi.

...mahollisuusuet ovat aivan mahottomat, koska olosuhteet ja luonto on semmonen, mitä kukaan muu ei pysty tarjoaa. Et se on niiku valttikortti. (KPH1)

Tääl on revontulet, jota ei juurikaan... tääl on revontulien esiintymistiheys joka toinen yö keskimäärin ja se on paljon. Et se kun saatas markkinoitua ja sillon saatas myös nuo petipaikat täyteen talvella. (KPH4)

Myös revontulet nähdään paikallisten silmissä vetovoimatekijänä, jota ei ole osattu hyödyntää. Enontekiön luonnossa voi kokea hyvin henkilökohtaisia tuntemuksia, kuten lukumme luonto-osi-ossa huomattiin. Niin paikallisten kuin loma-asukkaiden mukaan matkailijoiden pitäisi saada kokea, mitä luonnolla on tarjota. Nämä luonnon tarjoamat elämykset tulisi toki saada tehtyä taloudellisesti kannattaviksi tuotteeksi, ja myös eräs Kilpisjärven paikallisista on sitä mieltä, että nämä ominaisuudet pitäisi saada valjastettua matkailullisesti kannattavaksi.

Tuota kyllä se on viel kuitenkin niin lapsen kengissä tavallaan se tuotteistaminen täällä, että kyllä niikö mahdollisuuksia on mihin vaa. (KPH1)

Hetassa haastatellut loma-asukkaat sanoivat myös, että heidän ulkomailla asuvat lapsensa tulevat mieluummin käymään Suomen vierailullaan Enontekiöllä kuin kotikaupungissaan.

Ja meilläki tytöt on asunu ulkomailla ja opiskelleet siellä niin sanoo, et edes Helsinki tuntuu pikkukylältä sinne. Et ei ne niinku täältä lähe sitä hakemaan, sitä menoo ja meininkii. Vaan ne tulee nimenomaan hakemaan täältä sitä vastapuolta. (H2HL)

Myös yksi Kilpisjärvellä haastatelluista norjalaisista loma-asukkaista toi esille mökin hankinnan syyksi sen, että hän halusi olla lähempänä tuntureita ja nauttia luonnosta. Valitettavasti hänen mielestään moottorikelkkailun melu on haitaksi tälle.

Kulttuurin hyödyntäminen

Kulttuuri on myös tärkeä matkailullinen vetovoima. Matkailullisesti tärkeitä kulttuurin osa-alueita ovat: alueen kieli, käsityöt, perinteet, ruokakulttuuri, taide ja musiikki, tyypilliset työtavat ja teknologia, arkkitehtuuri, uskonto, koulutusjärjestelmä, pukeutumistyyli sekä alueelle tyypilliset vapaa-ajan aktiviteetit. Ihmiset kokevat nämä kulttuurilliset vetovoimatekijät eri tavoin. Esimerkiksi paikallisille lähes merkityksettömät asiat voivat olla matkailijoille hyvinkin erikoisia ja mielenkiintoisia. Tämä on tärkeää suunniteltaessa kulttuuriin liittyviä tuotteita ja palveluita (Ritchie ja Crouch 2005, s. 115–117).

Kulttuurin voidaan ajatella kattavan lähes kaiken mitä ihmiset tekevät. Analyysissamme yhtenä kiinnostuksen kohteena oli se, tuovatko haastatellut loma-asukkaat esille kulttuuria puhuessaan Enontekiön matkailun mahdollisuuksista ja uhista. Yleensä matkailun mahdollisuutena pidettiin lähinnä luontoa ja siihen liittyviä tuotteita ja palveluita, mutta eräs Kilpisjärvellä haastateltu paikallinen toi esille myös pohjoisen kulttuurin.

...kyllähän meillä on täällä saamelaisuus, joka on semmonen hyvä asia ja poronhoito, joka on täällä käyväille matkailulle erittäin tärkeää. Ei olis Lappi mitään ilman poronhoitoa ja poroa. Poro on äärimmäisen tärkeä asia, joskin se on ristiriitanen tiettyssä asioissa, mutta kyllä se on yks osa Lapin matkailua. Saamelaisuus ja poronhoito se on kiistämätön tosiasia. (KPH2)

Muuten poroja ja saamelaisuutta ei tuotu paljoa esille.

Hetassa haastatellut loma-asukkaat pohdiskelivat paikan kulttuuritapahtumia:

Sit tääl on tietyt vetonaulat, Marianpäivänä tulee väkee. (HLH1)

Musiikkijuhlat on... Sit koko pääsiäisviikko on niinku tosi hieno ja konsertteja kirkossa. (HLH2)

Loma-asukkaat tuntuvat pitävän kulttuurisia tapahtumia kuten musiikkijuhlia ja pääsiäisviikon tapahtumia tärkeämpinä kuin paikalliset. Tämä voi myös johtua haastateltavien profilista. Lisäksi he pitävät myös paikallisten viihdetarjonnasta. Eräs loma-asukkaista on päässyt tutustumaan poronhoitokulttuuriin käytännön kautta.

...Marianpäivän aikana tääl on tansseja hotellilla ja Jussalla ja et siis ne on. Nyt oli ystävänäpäiväntanssit, ku mä olin tullu ja semmonen yhden miehen orkesteri tuolt Vuontisjärveltä, jost kaikki paikalliset tykkää. (HLH1)

...me on tietenkä totuttu sitte [nimi poistettu] kautta käymään siellä ja niil on se kesätupa, et me ollaan poroerotuksessa ja merkinnöissä oltu siellä. (HLH2)

Aktiviteetit

Muiden tärkeiden vetovoimatekijöiden lisäksi matkailijat vaativat myös aktiviteetteja. Nykyajan matkailijat haluavat usein tehdä asioita ja osallistua aktiivisesti johonkin toimintaan. Osallistuminen hetkellisesti johonkin aktiviteettiin voi jättää osallistujalle muistoja loppuelämäksi. Kohteessa tulisikin olla erilaisia aktiviteetteja eri kohderyhmille. Suunniteltaessa uusia aktiviteetteja olisi kestävä kehitys otettava huomioon niin ympäristön kuin paikallistenkin kannalta. Alkuperäisen ympäristön ja maiseman kunnioittaminen pitäisi muistaa, jotta maisema pysyisi sellaisenaan houkutusta myös niistä kiinnostuneita matkailijoita. Aktiviteettien tulisi kunnioittaa paikallisten ja alkuperäisväestön arvoja tai ei ainakaan sotia niitä vastaan. Lisäksi aktiviteettien tulisi toimia ympäristösäädösten mukaisesti. Tekemistä tulisi olla eri sesongeille ja näiden tulisi olla paikan ominaisuuksille uskollisia luoden uniikkeja kokemuksia (Ritchie ja Crouch 2005, s. 118–119).

Voidaan sanoa, että Suomen olosuhteissa aktiviteetteja ovat: luontoaktiviteetit, rakennetut aktiviteetit, huvikohteet ja kilpailutapahtumat. Yleisimpiä luontoaktiviteetteja ovat tutustuminen luonnonsuojelualueisiin, retkeilyalueiden käyttö, metsästys ja kalastus, hiihtäminen, rinneaktiviteetit, poroerotukset, koiravaljakkoretket, marjastus, vesiturheilu, järvimatkailu sekä myös esimerkiksi luonnontieteelliset opintomatkat. Luontoaktiviteettien ja rakennettujen aktiviteettien välillä on häilyvä raja. Esimerkiksi laskettelu tapahtuu luonnossa mutta sitä varten on jouduttu tekemään maanmuokkausta. Tärkeää on se, miten paljon ja millä tavalla luontoa ja ympäristöä joudutaan muuttamaan palvelun tarjoamiseksi. Talviurheilua ajatellen Suomi onkin melko lumivarma maa sekä maastohiihdon että rinneurheilun kannalta. Talvilomakeskukset voidaankin jakaa asutuskeskusten läheisyydessä päivä- ja viikonloppukävijöitä palveleviksi pienkeskuksiksi sekä kauempana asutuskeskuksista sijaitseviin lomakeskuksiin (Hemmi ja Vuoristo 1993, s. 227–229).

Aktiviteettien suhteen kysyimme haastateltavien mielipidettä siitä, jos paikkakunnalla olisi kylpylä tai hiihtokeskus. Hetassa sijaitsevasta Hetan hiihtomaasta johtuen Hetan haastatteluissa kysyttiin heidän suhtautumistaan suurempaan tunturikeskukseen. Tämä kysymys jakoi mielipiteitä melko tasaisesti ja asiasta tuli erittäin mielenkiintoista keskustelua. Toiset näkivät hiihtokeskuk-

sen luonnon ja rauhan tuhoajana, toiset sen luomassa työpaikkoja pitäen nuoria paikkakunnalla ja eräät ajattelivat rinnepalveluja täydentämässä paikan aktiviteettitarjontaa.

Tarkastelemme aluksi rinnekeskuksen tai kylpylän aiheuttamia negatiivisia lausahduksia. Yleisesti ottaen ajateltiin sitä, että esimerkiksi Levi, Olos ja Pallas ovat niille, jotka haluavat laskettelemaan ja laskettelijat saavat mennä sinne. Kylpylästä oltiin usein sitä mieltä, että se ei menestyisi näin kaukaisessa kolkassa. Esimerkiksi Hetassa haastatellut loma-asukkaat toteavat:

Täs on lähellä Pallas, Olos ja Levi, sinne mä voin mennä. (HLH2)

Et ei senny niin mahdoton matka, niin no tota en mä nyt tiää, ei täällä kylpylä menestyis et. Siis ei mul mitään sitä vastaan ois et tänne kylpylä tulis. (HLH1)

Myös osa paikallisasukkaista ajatteli, että kylpylän vetovoima ei välttämättä riittäisi eikä hiihtokeskukseen soveltuisi ympäristöön.

Kylpylää tänne ei minun mielestä kyllä tarvii, että ei meiän vaikuta alkaa. Leville tullee Suomen suurin kylpylä ni ei vaikuta alkaa kilpailee, että me ei tänne venäläisiä ihan heti saatais... Kyllä tänne sais Suomen hienoimmat ja isoimmat hiihtokeskukset tavallaan mihin tahansa, mutta se että tarvitaanko niitä täällä, että tuolta löytyy Norjasta ja Ruottista nii isoja hiihtokeskuksia, että en tiää pystytääkö niitten kanssa ees kilpailemaan. ...tällä paikalla ois hyvä profiloitua semmoseks paikaks, joka ois niinkö vähän erilainen ku muut, et tääl otettais huomioon niiku eri ryhmiä ja sillä lailla, että saatais se sopusointu ja Suomessa on niin paljon laskettelukeskuksia ettei täällä tarvita semmosta. (KPH1)

...mä en ole missään nimessä kylpylän enkä hiihtokeskuksen kannalla en, koska varmaan just se, että sitte se alkaa karata mopo käsistä, että nyt ollaa jo vähän sillä rajoilla, että rakennetaan rakennetaan mut väkimäärä ei kuitenkaan lisäännny. (KPH4)

Hiihtokeskusta ja kylpylää ei pidetty sopivina paikan profiliin tai sen kehittämiseen. Lisäksi esimerkiksi Levin kylpylän ja rinnepalveluiden vetovoimaisuutta pidettiin niin voimakkaina, että palveluita ei kannata luoda Enontekiön alueelle. Paikan mahdollisuudet hiihtokeskuksen luomiselle ovat olemassa ja periaatteessa paikalle saataisiin rakennettua vaikka ”Suomen hienoimmat ja isoimmat hiihtokeskukset”. Esteet rakennushankkeista innostumiselle piilevät erityisesti käsityksissä paikan nykyisestä luonteesta. Paikalla on tietty profiili, joka toimii, eikä sitä ole suotavaa muokata kestäväen kehityksen vastaisesti.

Osa ajatteli kylpylää tai rinnepalveluita monipuolistamassa matkailupalveluita sekä tasoittamassa sesonkiajattelua. Lisäksi rinnekeskusta ajateltiin myös tuomassa paikkakunnalle lisää työpaikkoja.

Kyllä ne semmoset keskuksset sais periaatteessa olla täällä. Ainakin se toisi jonkun verran enemmän sitä porukkaa tänne, varsinkin sitä nuorisoa. Täällä käy melko paljon semmosia vanhempia, jotka on tottunut käymään täällä ja vanhuksia hiihtämässä... saatas sitä uutta verta tänne, näillä konsteilla ehkä. (H5HP)

Eräs Kilpisjärvellä asuvista paikallisista kuvaa mielestämme hyvin paikkakunnan potentiaalisen tarpeen kyseisille palveluille.

...ei tänne mittään kauheita isoja mammuttimaisia kylpylöitä enkä ymmärrä sen laskettelukeskuksenkaan päälle, jos sitä kovin suureksi ruvetaan sitä. Mutta kyllä jonkuasteinen rinnepalvelu on sillä tavalla välttämätöntä, koska nuoriso vaatii sitä rinnepalvelua, joka on siinä iässä että ne haluaa konevoimalla ylös ja painovoimalla alas. Ja se ei tarkoita silti, että se on niin suurta, että se on muita toimintoja luotaantyöntävää. (KPH2)

Myös norjalaiset loma-asukkaat pitivät rinnepalveluja hyvänä aktiviteettina. Heidän mukaansa he kelkkailevat niin paljon, koska siellä ei ole muutakaan aktiviteettia. Rinnepalvelut voisivat tuoda mukavaa vaihtelua tähän.

Haastattelussa tuli esille myös muita aktiviteettipuutteita niin paikallisille kuin matkailijoillekin. Esimerkiksi hiihtoa pidettiin paikkakunnan lähes ainoana aktiviteettina ja kaikki eivät halua vain hiihtää, joten tarvittaisiin lisäaktiviteetteja.

Sit esimerkiksi meil ei oo uimarantaa. Ookoo vitsi sanoo, että tääl ei tarvii osata uida, ku kerkee kuolla kylmyyteen ennen ku tarvii uida, mutta siis täällä ei oo uimarantaa. Ja mikä sen parempi olisi, kun tuo Siilasjärven toinen pää, missä on aivan valmis hiekkaranta. Ei muuta ku joku semmonen, että raivata sitä tietä niin, että sinne pääsee edes jalan jollakin lailla. (KPH4)

Ennen haastatteluja oli puhetta myös suuresta pulkkamäkihankkeesta ja myös siitä kuinka esimerkiksi kelkkailun rajoittamiseen tulisi löytää korvaavia aktiviteetteja ja palveluita.

...jonkuasteinen rinnepalvelu olis hyvä olla, koska se kuitenkin on se nuori porukka periaatteessa ja ne kitisee, ku vanhemmat tulee lomalla hiihtämään tänne, ni ei ne vanhemmatkaa sitte tuu hiihtämään tänne. Ja se pulkkamäki tonne toiseen päähän, sehän on aivan mainio ajatus. Eihän siinä mittään. Ja se kelkkailun kielto sieltä, seki on sinälläsä hyvä ja kannatettava ajatus, mutta se pitää olla kompensatio korvaava yhteys, että me voidaan sitte hoitaa se asia jollakin tavalla... (KPH2)

Yksi Kilpisjärven paikallinen haastateltava puhui puutteista myös liikuntarajoitteisten kannalta.

...mä oon sanonu aina rollaattoriväeks tätä jotka kulkee, jolla ei ole mahdollisuus kovin pitkiä matkoja vaeltaa nii johki... rantaanki ku pääsis pienellä vaivalla, ni tällä hetkellä se reitti on ihan onneton, kesken jäänyt ja kivikkoinen, ni siinä tahtoo olla terveelläkin ihmisellä tekemistä. (KPH3)

Aktiviteettien parantaminen tulisi nähdä mielestämme siinä valossa, että ne ovat parantamassa matkailun ja paikallisten palveluiden kokonaistarjontaa. Kehityksessä ja suunnittelussa tulee ottaa luonto ja paikalliset huomioon. Hiihtokeskusta voisi lähinnä ajatella pienimuotoisena rinnepalveluna, jotta lapsille ja nuorille olisi tekemistä. Kehittämistyössä on hyvä lähteä pienistä asioista liikkeelle, esimerkiksi uimaranta voisi parantaa kesän tarjontaa ja vaikkapa pulkkamäki talven aktiviteetteja.

2.5 Yhteenveto

Työmme aineiston tärkeimmän osan muodostavat ryhmähaastattelut. Ryhmähaastattelumetodi toimi hyvin, sillä jokaisessa haastattelussa syntyi keskustelua ja runsaasti vuorovaikutusta. Haastatteluaineistot sisältävät pidempiä vastauksia ja laajempia kuvauksia kuin sähköpostivastaukset. Sähköpostikyselyissä osa vastaajista jätti jotkin kysymykset tyhjiksi ja vastasivat ilmeisesti itseään eniten kiinnostaviin kysymyksiin. Keräämämme sähköpostivastaukset ja Enontekiön loma-asukkaille tehty kysely toimivat kuitenkin hyvänä tukena haastatteluiden ohella. Tutkimuksessamme käytetty analyysimenetelmä diskurssianalyysi toimi aineistomme kannalta hyvin. Aineistosta on helposti löydettävissä kolme diskurssia luonto, sijainti ja matkailu, joihin liittyvät puheet rakentavat paikan erityisyyttä. Huomasimme myös, miten hahmottamamme diskurssit lainaavat toisiaan aineistossa ja liittyvät toisiinsa. Täten kokonaiskuva paikan erityisyydestä muodostuu työssämme varsin kattavaksi. Kyselyjen vastauksista on myös löydettävissä samat diskurssit kuin haastatteluista, mikä vahvistaa aineiston ja analyysimetodin toimivuutta.

Työssämme olemme selvittäneet, millaiset tekijät rakentavat Enontekiön erityisyyttä. Haastattelu- ja sähköpostikyselyjen vastauksia analysoimalla olemme hahmottaneet, kuinka paikan luonnolla, sijainnilla ja matkailulla on keskeinen vaikutus erityisyyden rakentumisessa. Enontekiön luonnon erityisyys koostuu monista tekijöistä. Siihen vaikuttavat vahvasti maisemat, erämaat sekä lukuisat tarjolla olevat harrastusmuodot. Ennen kaikkea luonto tarjoaa vaihtelevia luontosuhteita, jotka toimivat kattavana pohjana paikan erityisyydelle. Luonto ja maisemat herättävät erilaisia tunteita ja merkityksiä. Monet näistä juontavat juurensa siihen, miten luontoa käytetään ja mitä siitä saadaan. Eli tarjoaako luontoympäristö ennen kaikkea mahdollisuuden harrastamiseen vai esimerkiksi paikan rauhoittumiselle?

Sijainnilla on Enontekiölle kyselyjen ja haastattelujen vastausten perusteella positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia. Syrjäinen paikka on vetovoimainen matkailijan näkökulmasta, mutta aiheuttaa haasteita kohteen saavuttamiselle. Kilpisjärvellä on selkeästi luontoon perustuvat vetovoimatekijät jo hyödynnettävissä, koska sijaintinsa vuoksi siellä on Suomessa harvinaiset jylhät tunturimaisemat ja sen myötä myös poikkeava luonto, kasvillisuus ja eläimistö. Sijaintinsa vuoksi Enontekiön tulisi korostaa kaikkea erityistä, mitä alueella on, ja hyödyntää niitä matkailussa paremmin. Esimerkiksi matkailumarkkinoinnin kannalta Enontekiön kannattaisi korostaa jollain tasolla kaukaisuutta, koska se koetaan myös hyvin positiiviseksi, mutta ilmaista selkeästi olevansa saavutettavissa helposti eri tavoin muun muassa lentäen ja hyvillä jatkoyhteyksillä.

Matkailu koetaan Enontekiöllä tärkeäksi kehitystekijäksi, joka voisi lisätä muun muassa työpaikkoja ja houkutella nuorisoa paikalle. Matkailun mahdollisuudet mielletään suuriksi, mutta samalla pidetään tärkeänä pohtia profiloitumista. Matkailuelinkeinon kehitystä voidaan paikoin pitää jopa uhkana paikan erityisyydelle, sillä kaikenlaiset uutuudet eivät välttämättä sovi Enontekiön profiliin. Esimerkiksi suuren hiihtokeskuksen tai kylpylän rakentaminen herättää vaihtelevia mielipiteitä, sillä vaikka ne kenties toisivatkin paikalle toivottua kehitystä, saattaisivat ne myös viedä mukanaan jotain paikan nykyisestä rauhallisuusprofiilista. Lisäksi luonnonsuojeluun liittyvät seikat rajoittavat rakentamista. Koska luonto ja rauha nimetään eräiksi tärkeimmiksi tekijöiksi Enontekiöllä, niiden säilyvyydestä halutaan huolehtia.

3 Aivan erityistä. Kilpisjärven palvelut, rutiinit ja modernisaatio

Tiina Mäkelä ja Hannu Mällinen

3.1 Johdanto

3.1.1 Kilpisjärven kuvaus

Kilpisjärvi on ainutlaatuinen paikka Suomessa: se on Käsivarren ääriolkka ja ainoa rajapintamme Skandien vuoristoon. Alueen luonto on monimuotoista ja ainutlaatuista, ja siksi suojelun arvoista. Maankäytöllisesti Kilpisjärvellä voidaan katsoa olevan kolme merkittävää intressiä: poronhoito, luonnonsuojelu ja matkailu elinkeinona.

Matkailuala toimii Kilpisjärvellä luonnonsuojelualueiden puristuksissa ja muutoinkin haastavissa olosuhteissa (muun muassa huono saavutettavuus). Matkailuala on silti verkkaudessa kasvussa Enontekiön kunnassa, ja Kilpisjärvi on olennainen kasvukeskus tässä suhteessa (Enontekiön matkailustrategia 2004–2010). Vastaavasti matkailu on elinkeinona hyvin tärkeä Enontekiölle, sillä esimerkiksi vuonna 2001 yli kolmasosa kunnassa toimivien yritysten liikevaihdosta oli peräisin matkailijoiden välittömästä rahankäytöstä ja välittömän matkailutyöllisyyden osuus Enontekiön kaikkien yritystoimipaikkojen yhteenlasketusta työllisyydestä oli 41,4 prosenttia (Enontekiön matkailustrategia 2004–2010). Näin ollen matkailun aluetaloudellinen merkittävyys ja kasvupaineet haastavissa olosuhteissa muodostavat mielenkiintoisen asetelman.

Kilpisjärven kylä on moniin muihin Enontekiön kyliin verrattuna nuori: Pysyvä asutus on tullut vasta 1900-luvun alussa, vaikka Kilpisjärvi onkin ollut välietappi jo 1500-luvulla Tornioista Jäämeren rannalle johtaneen kauppareitin varrella ja alueella on ollut vilkkaita markkinapaikkoja. Veroluetteloissa ensimmäinen maininta Kilpisjärvestä on vuodelta 1628 Rounalan lapinkylän nautinta-alueena (Kilpisjärven kronikka, Itkonen 1948 II, s. 195–204).

Ensimmäinen rakennus ja sen myötä ensimmäiset pysyvät asukkaat tulivat Kilpisjärvelle vuonna 1915. Vuonna 1916 senaatti rauhoitti Mallan nykyisen luonnonpuiston alueen. Samaiselta vuodelta on Kilpisjärven kylän ensimmäinen rakennus, joka palveli Skibotniin matkaavia markkinamiehiä. Vuonna 1937 valmistui Suomen Matkailijayhdistyksen Kilpisjärven retkeilymaja, ja vuonna 1941 Kilpisjärven tie valmistui norjalaisten, suomalaisten ja saksalaisten yhteistyönä. Lapin sodan aikaan saksalaiset vetäytyivät pitkin Käsivartta, ja Kilpisjärvellä ammuttiin sodan viimeiset laukaukset vuonna 1945. Jo seuraavana vuonna Retkeilymaja saatiin kunnostettua ensimmäisenä Lapin sodassa tuhoutuneena majoituskohteena. Myös rajavartiosto ja tulli aloittivat toimintansa Kilpisjärvellä sodan jälkeen. Vuonna 1953 valmistui Kilpisjärven matkailuhotellin ensimmäinen rakennusvaihe. Alueen retkeilyreittien merkitseminen aloitettiin 1950-luvulla ja Metsähallitus rakensi autiotupaverkostoa 1960-luvun lopulla. Sekä Retkeilykeskus että Matkailuhotelli laajensivat toimintaansa 1980-luvun alussa, jolloin Kilpisjärvi liitettiin myös valtakunnalliseen sähköverkkoon. Yhteispohjoismainen retkeilyreitti, Kalottireitti, avattiin vuonna 1993 ja seuraavana vuonna alueen retkeilyinfon funktion täytti Kilpisjärven luontotupa. Keväällä 2003 valmistunut Kilpisjärven luontotalo on ollut merkittävä edistysaskel Kilpisjärven matkailun toimintaympäristön kehittämisessä. Matkailurakentamisen suhteen erityisesti 1990-luvun loppu ja

2000-luku ovat olleet Kilpisjärvellä mullistavia muun muassa loma-asuntojen kaavoittamisen ja rakentamisen vuoksi (Kilpisjärven kronikka).

3.1.2 Tutkimuskysymys ja luvun rakenne

Tässä osatutkimuksessa olemme kiinnostuneita erityisesti Kilpisjärven paikallisten ja loma-asukkaiden palveluiden käytöstä ja rutiinien rakentumisesta. Olemme halunneet rajata tutkimuksemme juuri Kilpisjärveen, johtuen paikan mielenkiintoisesta sijainnista Enontekiön ja koko Suomen äärikoivossa.

Tutkimuskysymyksemme on: Millaisia rutiineja Kilpisjärven paikallisten ja loma-asukkaiden palveluiden käyttöön liittyy? Rutiineja tutkiaksemme asetamme avustavia kysymyksiä akselilla: millaisia palveluja käytetään ja kuinka usein niitä käytetään? Toisaalta selvittääksemme paikallisten ja loma-asukkaiden preferenssejä suhteessa palveluihin kysymme, miten tyytyväisiä he ovat palvelutarjontaan? Palveluiden käyttö ja rutiinit kertovat osaltaan myös kohderyhmän ja paikan välisestä dynamiikasta.

Ymmärtääksemme paremmin Kilpisjärven kehityksen ominaispiirteitä, kiinnitämme huomiota Kilpisjärven historiaan ja alueen rakenteelliseen kehitykseen. Teoreettisena työkaluna tässä käytämme modernisaation käsitettä. Pohdimme käsitteen avulla sitä, kuinka Kilpisjärvi on muuttunut.

Johdannossa olemme avanneet Kilpisjärveä paikkana ja kuvanneet kylän historiaa sekä esitelleet tutkimuskysymyksen asettelun. Seuraavaksi pureudumme tarkemmin teoreettiseen viitekehukseen ja käsitteellistämme tutkimuksen ydinrakenteina olevat *palvelu*, *rutiini* ja *modernisaatio*-käsitteet sekä tyytyväisyyteen liittyen käsitteen *voimaannutus*. Tämän jälkeen kuvaamme tutkimusaineistoa sekä käytettyjä työkaluja eli metodologiaa. Neljännessä aluvuossa tarkastelemme palveluiden käyttöä ja rutiinien rakentumista sekä Kilpisjärven muutosta. Yhteenvedossa pyrimme tiivistämään tutkimuksen tulokset, vastaamaan asettamiimme tutkimuskysymyksiin ja pohdimme jatkotutkimuksen tarvetta.

3.2 Palveluiden käyttö

3.2.1 Palvelut

Palvelu on monimutkainen ja laaja-alainen ilmiö ja siitä on esitetty useita eri määritelmiä, joissa kuvataan joko henkilökohtaista palvelua tai palvelua tuotteena. Christian Grönroos (2001) on määritellyt palvelun seuraavasti:

Palvelu on ainakin jossain määrin aineettomien toimintojen sarjasta koostuva prosessi, jossa toiminnot tarjotaan ratkaisuna asiakkaan ongelmiin ja toimintaan yleensä, muttei välttämättä, asiakkaan, palvelutyöntekijöiden ja /tai fyysisten resurssien tai tuotteiden ja/tai palvelutarjoajien järjestelmien välisessä vuorovaikutuksessa (Grönroos 2001, s. 78–79).

Aineettomuus on palveluille ominainen piirre. Palvelu koetaan yleensä subjektiivisesti. Kun asiakkaat kuvaavat palveluja he käyttävät sanoja *kokemus, luottamus, tunne ja turvallisuus*. Nämä ovat hyvin abstrakteja tapoja luonnehtia palveluja (Grönroos 2001, s. 78–79).

Palvelu voidaan määritellä usealla eri tavalla. Tapio Rissanen (2005, s. 15) on määritellyt sen seuraavasti: ”*Palvelu on vuorovaikutus, teko, tapahtuma, suoritus tai valmius, jolla asiakkaalle tuotetaan tai annetaan lisäarvon saamiseen ongelman ratkaisuna, helppoutena, vaivattomuutena, elämyksenä, nautintona, kokemuksena, mielihyvinä, ajan tai materian säästämisenä jne.*” Toisaalta Juha Perttula (2002, s. 33) käsittää elämykset palveluina: ”...*kun ihmiselle tuotetaan elämys tai mahdollisuus elämykseen, teko käsitetään palveluna ja palveluksena. Hyvinvointi toteutuu parhaiten, kun yhteiskunnan palvelujärjestelmät tarjoavat kansalaisille yhtäläisen mahdollisuuden tehdä elämästään mahdollisimman elämyksellistä elämää.*”

Palvelujärjestelmä voidaan jakaa osatekijöihin, jolloin palvelu muodostuu neljästä eri osasta (Lahtinen ja Isoviita 2002). Osat ovat palvelukulttuuri, palvelupaketti, palvelutuotanto ja palvelun laatu. Palvelukulttuuri on kaikki, mitä asiakas kokee ja aistii palveluyhteisössä. Se on palveluyhteisön ilmapiiri, jolla heijastaa alueen palvelutuottajien palvelutarjonnan arvoja. Palvelupaketti on koottu ydinpalvelun ympärille ja kertoo, mitä palveluyhteisö käytännössä tekee. Ravintolassa esimerkiksi lounas, johon kuuluu varsinaisen ruuan lisäksi myös salaatti ja kahvi. Palvelutuotanto on tapahtumasarja, joissa asiakas on kontaktissa tuotantoprosessin osien kanssa, joihin kuuluvat henkilöstön lisäksi palveluympäristö ja esimerkiksi muut asiakkaat. Palvelun laatu on asiakkaan kokemus, joka muodostuu seurauksena muista palveluista (Lahtinen ja Isoviita 2002).

Palvelujen suhteen voidaan tehdä jakoa yksityisten ja julkisen välillä sen mukaan, onko tuottaja yksityinen vai julkisyhteisö. Esimerkiksi terveyskeskus ja kirjasto ovat tyypillisesti julkisia palveluja. Toisaalta voidaan puhua myös perus- tai ydinpalveluista, joita esimerkiksi kunnan tulee asukkailleen tarjota. Tutkielmassa olemme määritelleet palvelut varsin laaja-alaiseksi kokonaisuudeksi peruspalveluista kulttuuriin ja esimerkiksi harrastemahdollisuuksiin. Haastatteluissa palveluiden määrittelylle on myös annettu tilaa siten, että haastateltava määrittelee viime kädessä itse mitä alueen palvelutarjontaan kuuluu.

3.2.2 Palveluiden käyttö

Palveluiden ohella tämän työn keskiössä ovat palveluiden käyttöön liittyvät käytännöt. Toisin sanoen olemme kiinnostuneita siitä, millaisia rutiineja palveluiden käyttöön liittyy. Anthony Giddensin (1984) yhteiskuntateoriassa keskeisenä käsitteenä on rutiini. Rutiinilla tarkoitetaan ihmisten arkista elämää ja päivittäistä toimintaa ohjaavia, totuttuja tapoja. Rutiinit ovat siis toiminnan muoto, joka tapahtuu asiaa tarkemmin pohtimatta ja tiedostamatta (Giddens 1984, s. 60). Rutiinit ilmenevät jokapäiväisissä toiminnoissa, kuten esimerkiksi aamulla herätessä moni keittää kahvit, lukee lehden ja lähtee töihin tai kouluun.

Palvelujen käyttöä ja rutiinien laatua tarkastelemme osaltaan *voimaantumisen* avulla. Tyytyväisyyttä palvelutarjontaan voidaan mitata suoraan kysymällä, mutta käytäntöjen taustarakenteisiin ja rutiinien luonteeseen sekä motiivirakenteisiin päästään tarkemmin käsiksi teoreettisella työkalulla. Voimaantuminen on terminä johdannainen englanninkielisestä sanasta ”empowerment”. Robert Adams (1996, s. 5) määrittelee voimaantumisen keinoksi, jonka avulla yksilöt, ryhmät ja yhteisöt tulevat kykeneviksi kontrolloimaan olosuhteitaan ja saavuttamaan päämääriänsä sekä auttamaan itseään ja toisia elämän laadun maksimoimisessa. Voimaantumisella voidaan toisaalta

tarkoittaa myös valtaistumista tai valtautumista. Lähtökohtana on kaksi kantasanaa, valta ja voima, joita molempia voidaan pitää jossain määrin oikeina käännöksinä (Hokkanen, ei vl.).

Olemme valinneet voimaantumisen käsitteen yhdeksi työväliseksi palveluiden käyttöä tutkiesamme sen vuoksi, että ennakkokäsityksemme mukaan Kilpisjärvellä on löydettävissä erityisiä positiivisia tekijöitä tai vetovoimatekijöitä, jotka saavat paikalliset ja loma-asukkaat siellä viihtymään.

3.2.3 Muutos

Kilpisjärven muutosta tarkastelemme käsitteen *modernisaatio* avulla. Modernisaatiolla tarkoitetaan prosessia, joka käynnistyi 1700–1800 -luvuilla teollistumisen myötä ja kiihtyi 1900-luvulla teknologian kehittyessä suurin harppauksin. Teollistuminen aiheutti eriytymistä elinkeinoissa ja työnjaossa ja toisaalta etäisyys ja sidos muuttivat merkitystään teknologian ja globaalin ajan vuoksi. Ihmiset eivät olleet enää samalla tavalla sidoksissa paikkaan, sillä uusi aika ja uusi tekniikka mahdollistivat sosiaalisen elämän globaalissa mittakaavassa. Samalla tavalla etäisyydet, vaikka ovat edelleen absoluuttisesti samoja mittayksiköin mitattuna, ovat näennäisesti ja mentaalisesti kutistuneet. Modernisaatiossa tapahtuu yhteiskunnan sosiaalinen, ajallinen ja tilallinen murros (ks. Giddens 1990, Bauman 1996).

Modernisaatiota voidaan soveltaa yleisemminkin kuvaamaan prosessia, jossa tapahtuu muutoksia organisoitumisessa ja sosiaalisessa elämässä. Tutkielmassamme käytämme modernisaation käsitettä Kilpisjärven kehityksen ja rakenteelliseen muutoksen viitekehyksessä.

Kilpisjärvi on kehittynyt 1500-luvun kauppareitin varrella olleesta, vaatimattomasta nautinta-alueesta nykyiseksi verrattain vilkkaaksi ja eläväksi kyläksi. Konkreettisten rakenteiden ja palveluiden lisääntymisen ohella liikkumisen motiivit ja luonne ovat muuttuneet: ennen tien rakentamista saavutettavuus on ollut suuri haaste, ja siten esimerkiksi alueelle suuntautunut liikenne on ollut luonteeltaan ehkä enemmän tutkimusmatkailua. Myös majoituspalveluiden tarjonnassa on tapahtunut suuri muutos 1900-luvun alkuvuosikymmenen niukkuudesta nykypäivään ja runsauteen. Matkailu oli osa jo Kilpisjärven varhaisimpien rakennusten funktiota, ja sittemmin kylän voidaan sanoa kasvaneen pitkälti matkailun pohjalta (ks. Kilpisjärven kronikka). Niinpä sovellettaessa modernisaation käsitettä Kilpisjärven ja sen kehityksen kontekstissa, voidaan oikeastaan puhua matkailun modernisaatiosta.

3.3 Tutkimusaineisto ja metodologia

3.3.1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksemme pääasiallisena analyysin pohjana on käytetty paikallisten asukkaiden haastattelua Kilpisjärvellä 24.2.2010 sekä norjalaisten loma-asukkaiden haastattelua 6.3.2010. Lisäksi Enontekiön suomalaisille loma-asukkaille sähköpostitse lähetettyyn puolistrukturoitu kyselyyn saatiin neljä vastausta koskien Kilpisjärveä. Tausta-aineistoon kuuluu myös enontekiöläisten paikallisten haastattelut Hetassa 5.2.2010. Tätä käytämme vertauskohteena tarkastellessamme Kilpisjärven erityislaatuisuutta.

Osatutkimustamme varten pyysimme haastateltuja henkilöitä kertomaan käsityksiään alueen palveluista, palveluiden käytöstä ja rutiineista, sekä alueen muutoksesta sinä aikana kun he ovat alueella olleet.

Analysoinnissa suurin painoarvo on nauhoitetuilla ja litteroiduilla haastatteluilla. Sähköpostitse tehdyt kyselyt ovat muodoltaan yksinkertaisempia, sisällöltään suppeampia ja lisäksi niistä puuttuu vuorovaikutteiseen tilanteeseen liittyvät nyanssit. Näin ollen sähköpostiaineistosta havaittuja signaaleja ja niiden yleistettävyyttä täytyy tarkastella kriittisemmin, kuin varsinaisia haastatteluja. Tutkijan asemoitumiseen suhteessa tutkimuskohteeseen vaikuttaa osin tiedostettu ja osin tiedostamaton havainnointi. Aineistonkeruun ohella meillä oli mahdollisuus tutustua Kilpisjärveen kohteena ja sen ominaispiirteisiin. Tutkimuskohteen empiirinen tarkastelu voi olla hyvin valaisevaa, varsinkin jos ei ole aikaisemmin käynyt alueella tai jos edellisestä käyntikerrasta on pitkä aika. Havainnointi ei sinänsä kuulu tutkimusaineistoomme ja siten analyysin piiriinkään, mutta sen merkitys on syytä tiedostaa.

3.3.2 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Sen avulla voidaan tehdä monenlaisia tutkimuksia. Useat eri nimillä kulkevat laadulliset tutkimukset perustuvat sisällönanalyysiin, jos sillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä (Tuomi ja Sarajärvi 2002, s. 93).

Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2000, s. 135) mukaan analysointitapaa on syytä miettiä jo aineistoa kerätessä. Hirsjärvi ja Hurme puhuvat myös aineiston kuvailusta, luokittelusta ja yhdistämisestä. Aineiston kuvaileminen on analyysin perusta. Kuvailu lähtee siitä, että pyritään kuvailemaan ilmiöitä ja kokemuksia. Aineiston luokittelu luo pohjan haastatteluaineiston tulkinnalle. Sen avulla aineiston eri osia voidaan myöhemmin vertailla, yksinkertaistaa ja tulkita. Luokittelu jäsentää tulkittavaa ilmiötä, kun taas yhdistely yrittää löytää luokittelujen välille samankaltaisuutta ja säännönmukaisuutta (Hirsjärvi ja Hurme 2000, s. 145–150).

Sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen eri analysointimalliin: aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analysointimalliin. Aineistolähtöinen analyysi antaa aineiston itsensä kertoa, mitä se pitää sisällään ja muodostaa sen pohjalta teorian. Teoriasidonnainen analyysi on perinteinen kirjallisuudessa ilmenevä teoria, joka kytketään todellisuuteen (Metsämuuronen 2005, s. 213–214). Teorialähtöisessä analyysissä analysoidut kohteet valitaan aineistosta, mutta aikaisempi teoreettinen tieto ohjaa kohteiden valintaa. Teoria antaa näin uusia ajatuksia. Tässä analysointimuodossa yhdistyvät käytännössä saatu kokemusperäinen tieto ja teoria (Tuomi ja Sarajärvi 2002, s. 98–99).

Samaa haastattelutekstiä voidaan siis tulkita useilla eri tavoilla ja eri näkökulmista. Onnistuneen tulkinnan kriteerit ovatkin siinä, että myös lukija löytää saman näkökulman kuin tutkija itse. Tekstistä voidaan etsiä eri asioita ja tulkinnat niistä ovat erilaisia. Haastattelututkimuksessa lukija ei lue kuvausta itse haastattelusta, vaan hän lukee tutkijan tulkinnan haastattelusta. Tulkinnan varmistamiseksi tutkijan on kirjoitettava tarkka kuvaus siitä, miten tulkintaan on päädytty (Hirsjärvi ja Hurme 2000, s. 151–152). Tulkinnat voidaan tehdä pitäytyen aineistossa, jolloin jokainen tulkinta rakennetaan tiiviisti aineistosta käsin. Toinen mahdollisuus on pitää aineistoa teoreettisen ajattelun lähtökohdana tulkinnolle. Laadullisen tutkimuksen ongelmallisoin vaihe on tulkintojen tekeminen. Tulkintojen hedelmällisyys ja osuvuus on lopulta kiinni tutkijan tieteellisestä mielikuvituksesta (Eskola ja Suoranta 1998, s. 145).

Teemahaastatteluaineisto voidaan analysoida siten, että ensin aineisto järjestetään ja tuodaan esille sen rakentuminen. Seuraavaksi aineisto selvennetään, jolloin poistetaan asiaan kuulumattomia osia, kuten toistoja. Kolmanneksi suoritetaan varsinainen analyysi, joka tarkoittaa muun muassa merkitysten tiivistämistä. Tällöin haastateltavien esiin tuomat merkitykset puetaan lyhyempään sanalliseen muotoon (Hirsjärvi ja Hurme 2000). Analysoimme haastattelut pääpiirteissään edellä kuvatulla tavalla, ja analyysirunkona käytimme teemahaastattelurunkoa. Jo haastattelutilanteessa tehtiin muistiinpanoja esille nousseista pääpiirteistä. Näitä teemoja täydennettiin kirjaamalla ylös huomioita haastattelujen purkuvaiheessa. Haastatteluja ääninauhalta kuunnellessa etsimme systemaattisesti analyysirungon eli teemahaastattelurungon mukaisia ilmauksia. Näin hahmottui karkea näkemys aineiston ydinalueista jo ennen varsinaista analyysiä.

Haastatteluaineiston purkamisen jälkeen ensimmäinen tehtävä oli järjestää aineisto teemoittain. Teemoittelu tapahtuu poimimalla jokaisesta haastatteluvastauksesta kyseiseen teemaan liittyvä kohta. Käytännössä jaotelimme ja erottelimme aineistosta ensin karkealla seulalla aihepiireittäin kertomukset palveluista, rutiineista ja paikan muutoksesta omiksi asiakirjoikseen. Tämä auttoi hahmottamaan aineiston laajuutta teemoittain ja ohjasi siten analysoinnin tarvetta ja painopistettä jatkossa.

Teorialähtöisessä eli deduktiivisessa sisällönanalyysissä aineiston luokittelu perustuu joko teoriaan, teoreettiseen viitekehykseen tai käsitejärjestelmään. Analyysin tekoa ohjaa tällöin jonkinlainen malli, erilaiset teemat tai käsitekartta. Lähtökohtana voi olla myös tutkijan oma ennakkokäsitys asiasta (Tuomi ja Sarajärvi 2002, s. 99). Tässä tutkimuksessa teemahaastatteluista saatu aineisto käsiteltiin teoreettisen viitekehyksen ja sitä kautta tutkimuskysymyksen asettelujen kautta.

Palvelutarjonnan kuvaukset ja siihen liittyen tyytyväisyys olivat käyttökelpoisia sellaisinaan, samoin kuvaukset paikan muutoksesta. Sen sijaan palveluiden käyttö ja siihen liittyen rutiinit vaativat hienojakoisempaa jaottelua. Informanttien kuvauksista ja kertomuksista alkoi aika nopeasti ja selkeästi erottua toistuvia osa-alueita: Palveluiden käytön ja rutiinien taustalle vaikutti kytkeytyvän arvolatauksia tai motiiveja.

Palveluiden käytön pohjalta rakentuvista rutiineista voidaan muodostaa ilmiökokonaisuuksia sillä perusteella, millaisia arvolatauksia toimintojen taustalla on. Muodostimme arvolatausten pohjalta neljä rutiinien ryhmittymää, joita ovat ristiriitoja aiheuttavat rutiinit sekä sopeutumiseen, voimaantumiseen ja palveluiden muutokseen liittyvät rutiinit. Analyysimme luvussa 3.4 kulkee tämän jaottelun mukaan.

Tulee myös huomioida, että kaikkiin rutiineihin ja toimintoihin ei välttämättä liity arvolatausta. Paikallisten ja loma-asukkaiden arkeen kuuluu paljon pieniä palasia ja suurempia kokonaisuuksia, jotka eivät käytännössä ole paikkasidonnaisia ja siten poikkeaa jossain muussa satunnaisessa kohteessa tapahtuvista toiminnoista. Nämä arkipäiväiset rutiinit voivat olla vaikkapa ajanviettoa mökissä tai talossa perheen kanssa, ostoksilla käyntiä. Tällöin toiminta on luonteeltaan neutraalia ja paikasta riippumattomiksi, siis jossain määrin universaalia.

3.3.3 Tutkimuksen luotettavuus ja tutkimusetiikka

Hyvä haastattelija tuntee aihepiirin ja tietää haastattelun tarkoituksen. Hän on selkeä ja esittää selviä ja yksinkertaisia kysymyksiä, virittää ryhmää keskusteluun. Hän on kiinnostunut ihmisen käyttäytymisestä ja erilaisista ihmisistä. Hänen tulee myös pystyä havainnoimaan kielellisiä ja ei-kielellisiä viestejä. Haastattelijan tulee myös tiedostaa oma käyttäytymisensä vaikutus haastateltavaan. Hänen

pitää kyetä tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa sekä suhtautua tutkimuksen tavoitteisiin vakavasti ja olla luottamusta herättävä sekä neutraali (Hirsjärvi ja Hurme 2000, s. 68–69).

Tutkimusta suunniteltaessa ja toteutettaessa on otettava huomioon eräitä eettisiä näkökohtia etenkin jos vastauksia antaneet henkilöt voidaan niistä tunnistaa. Luottamuksellisuudella on suuri merkitys ja siksi tutkijan on huolehdittava tutkittavien anonymiteetista sekä selvittää haastateltaville, miten anonymiteetti turvataan tutkimuksessa eli kertoa heille, miten tutkimusaineistoa käytetään ja säilytetään niin, että tutkittavien tunnistetiedot pysyvät turvassa. Haastateltavien henkilöllisyydet eivät käy tutkimuksessa ilmi ja tämä asia tehtiin selväksi toistamiseen myös haastateltaville. Haastateltavan on voitava luottaa siihen, että annettuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti (Hirsjärvi ja Hurme 2000, s. 35, 43). Haastattelujen yhteydessä, ennen niiden alkua haastateltavilta kerrottiin selkeästi, että keskustelut on tarkoitus nauhoittaa, ja myöhemmin haastatteluaineistosta muokataan nimet ja muut mahdolliset tunnistetiedot pois. Haastattelujen nauhoitus sopi kaikille.

3.4 Rutiinien rakentuminen

3.4.1 Palveluiden käyttöön liittyvät ristiriidat

Ensimmäisen motiivikimppun rutiinit ovat konfliktioivia ja dikotomisia, eli ristiriitoja ja vastakkainasettelua aiheuttavia. Tästä mainio tyypiesimerkki on moottorikelkkailu, jota sekä paikalliset että loma-asukkaat harjoittavat. Paikallisten ja erityisesti norjalaisten loma-asukkaiden välillä on kuitenkin selkeä, asetelmallinen jännite: kelkkailu on toimintona intressiryhmiä läpileikkaava ja sitä harjoitetaan samoilla alueilla, mutta erona on toiminnon toteutus ja sen oikeutus. Sekä paikalliset että suomalaiset loma-asukkaat korostavat nimenomaan norjalaisten olevan vastuussa holtittomasta kelkkailusta. Myös erään norjalaisen informantin mielestä Kilpisjärvelle on rakennettu liikaa mökkejä ja ihmisiä oli liian paljon sekä alituisen, joka paikassa pörräävät kelkkailijat ja mönkijät häiritsivät jo siinä määrin paljon, että hän on harkinnut mökin myymistä pois.

Norjalaisten moottorikelkkaralli on tuhoamassa Kilpisjärven ympäristön, samoin kontrolloimaton ja määräyksistä piittaamaton rakentaminen. Retkeilykeskuksen alueen palvelut ovat näivettymässä, ja siellä asuntovaunualueen laajentaminen pilaa Saanan luontoa ja maisemaa. (SK2)

Kuten jo aikaisemmin kerroin, tänne on tullut paljon ihmisiä ja paljon kelkkoja (pitkä huokaus) ja ettei ole tarpeeksi valvontaa sen kanssa, jos tulis vähän lisää sääntöjä ehkä, se ja lisää palveluja ja että palveluja on liian vähän verrattuna siihen mitä mökkejä on tullut. (KNLH1)

Rakensimme mökin päästäksemme lähemmäksi tuntureita ja luontoa ja vuonna 2003 (pitkä huokaus) täällä ei ollut niin paljon vielä mökkejä ja ihmisiä ja tuota moottorikelkkarälläilyä, niitten takia minusta ei ole enää mukava olla täällä Kilpisjärvellä enää. (KNLH1)

Moottorikelkkailun ohella huoli ympäristöstä ja liiallisesta rakentamisesta voidaan lukea ristiriitojen kategoriaan. Tämä siitäkin huolimatta, että Kilpisjärven loma-asukkaille ja paikallisille on pääosin yhteistä huoli aluetta uhkaavista tekijöistä. Vastakkainasettelu tapahtuu tällöin enemmän Kilpisjärven kylän ja Enontekiön kunnan välillä.

Niin siis nimenomaan se, että uhka se että kaikki leviää käsiin koska se että nyt mennää jo niillä rajoilla että mä pistäsin rakentamiselle stopin vaikka heti. (KPH4)

Tuol on puolet norjalaisista mökeistä nyten myynnissä ja nyt halutaan vaa lisää kaavottaa tonttii, peruskysymys: miksi? (KPH3)

No kunta on siinä tilanteessa, että pakko jostaan saaha rahaa se on kanssa faktaa ihan yhtälaillla kun mikä hyvänsä muu asia. (KPH4)

Kilpisjärvi on ainoa joka tuottaa. (KPH3)

Toisaalta suomalaisten ja norjalaisten välisiä jännitteitä kuvastaa se, että norjalaiset loma-asukkaat kokevat erilaisia palveluja sekä niiden tuottajia koskevan tiedottamisen puutteelliseksi, mutta paikalliset kilpisjärveläiset näkevät esimerkiksi kaupan palveluiden olevan suunnatun lähes yksinomaan norjalaisille.

Kyllä vain, olisi tosi hienoa jos olisi jotain päivitettyä, siis jos tulee jotain uutta ja että tietäis mitä tapahtuu ja ehkä enemmän kenen puoleen kääntyä, puhelinnumeroa, osoitteita. Ja kaikkia palveluita mitä täällä Kilpiksellä on, oli se sähkö tai putkiasentaja. (KNLH1)

Mutta nii enemmän tohon paikalliseen kauppaan soisi kilpailua et se välillä risoo kun on yks paikka johonka ruokarahasi laitot ja se on tasan se hinta jonka maksat ja ei voi vertailla... Sitä pidetään norjalaisten ehdoilla tota kauppa. (KPH3)

Haastatteluaineistosta esiin nouseville vastakkainasetteluille on tyypillistä me vastaan muut ajattelut. Tämä ilmenee esimerkiksi edellisenkaltaisina asetelmina kyläläiset vastaan kunta tai kyläläiset vastaan loma-asukkaat. Varsinaista konfliktoitumista ei kuitenkaan juuri ilmene, vaan vaikutelmaksi jää se, että Kilpisjärvellä tullaan hyvin toimeen keskenään.

3.4.2 Sopeutuminen palvelutarjontaan

Toisen tyyppin rutiinit liittyvät sopeutumiseen. Sekä paikallisten, että loma-asukkaiden kohdalla on havaittavissa selkeää sopeutumista pitkiin etäisyyksiin, huonoon saavutettavuuteen ja suppeaan palvelutarjontaan. Paikoilleen asettuneet loma-asukkaat ovat asennoituneet palvelujen saataavuuteen niin, että jostain voidaan tinkiä. Paikalliset kokevat Kilpisjärven palvelutarjonnan luontevaksi rikkauksineen ja puutteineen. Varsinkin paikalliset käyttävät myös etäämpää Ruotsin Karesuandosta tai kuntakeskus Hetasta saatavia palveluja, tai esimerkiksi auton katsastukseen täytyy mennä Muonioon asti.

Täytyy ottaa nää olosuhteet huomioon, et sit jos joku markkinamies lupaa kotiinkuljetuksen ni se tuskin onnistuu vaik on joku tuonne Haltin kämpälle tilannu kotipizzan et sille on tullu kuulemma hintaa et se oli tullu lämpösenä perille. (KPH3)

...ja sit jos jotain puuttuu aineellista, ni ohan meillä tuossa osuuskauppa joka välittää tavaraa mut siihen täytyy tottua kun luvataan että huomenna tulee ni se on kaks viikkoo se huomenna. (KPH3)

Niin et siihen ehkä matkailijat ja ihan jo lähtien siitä että täällä ei ole pankkiautomaattia et

ihmiset eivät ymmärrä sitä koska ihmiset ovat tottuneet siihen et automaatteja on joka kadun kulmassa et sit yhtäkkiä meil ei oookaa käteistä rahaa ja sitte taas joka paikassa se kortti ei käy et kaikin puolin tää on semmonen oma minimaailmansa jota ei välttämättä aina sitten ymmäretä. (KPH4)

Kylän sijainti aivan Käsivarren ääriolkassa, kaukana kuntakeskus Hetasta ja muusta Suomesta vaikuttaa siten, että joitain itsestään selvinä pidettyjä palveluja ei ehkä ole tarjolla, ja vastaavasti etäpalvelujen saatavuuden suhteenkin voi olla vaikeuksia. Hetan paikallisia haastateltaessa kävi selkeästi ilmi nettikaupoissa asioinnin yleisyys, mutta Kilpisjärvellä vastaavanlaisia signaaleja ei samassa suhteessa ilmennyt. Toki Kilpisjärveen verrattuna Hetta on paljon paremmin saavutettavissa muun muassa lentokentän ansioista. Paikallisten mielestä peruspalvelut ovat pääosin kunnossa, ja esimerkiksi monitoimitaloa, kirjastoautoa ja kauppaa keuhuttiin. Muutoin kaivataan monipuolisuutta palvelutarjontaan.

Kyllä tää on aika sellainen kaukainen tavallaan jos ajatellaan muihin paikkoihin nähden, palvelut on kaukana mut kaikki sen tietää jotka tänne tulee ja jotka tänne jää että näin on. (KPH1)

...Mut se et kahden lapsen äitinä niin vähän enemmän toivosin aktiviteettia lapsille. Ja tää on aika pitkälti se et jos lapsille haluaa ni pitää tehdä itse järjestää, oli se sitten joku askartelukerho tai joku muu et muualta ei saa tänne pitäjiä tai musiikkia ja mitä hyvänsä et itse pitää olla aktiivinen että soisin välillä et joku muu tekisi ja itte voi osallistua. (KPH4)

Erityisesti norjalaiset loma-asukkaat mainitsivat Kilpisjärven positiivisina seikkoina palvelujen läheisyyden, niiden laadun ja ystävällisyyden. Kysyttäessä loma-asukailta, mitä palveluita he käyttävät, saatiin paljon samansuuntaisia vastauksia siitä, että kauppa on hyvin keskeinen ja käytetty palvelu. Vaikuttaakin jopa siltä, että kyläkaupassa asiointi kuuluu loma-asukkaiden päivittäisiin rutiineihin. Loma-asukkaat kertovat palveluiden käytöstä muun muassa seuraavaa:

Kaupan palveluita ainoastaan. Paljon muita palveluita ei oikein kaipaakaan. (SK3)

Kauppa on oikeastaan se mitä käytän. (SK4)

Mökkitalonmies. Päivittäistavarakauppa. Polttoainejakelu. (SK1)

Minä en vaadi paljoo ja voisin hyvin kuvitella mökin tunturin kupeeseen pelkästään, minulle se riittäisi ja tämä täällä riittää hyvin. Tulen itse pieneltä paikkakunnalta, missä on pienen pieni kauppa ja tämä kauppa täällä on neljä kertaa isompi kuin meillä, minulle riittää, ei ole mitään suuria vaatimuksia. (KNLH1)

3.4.3 Voimaantuminen

Kolmas ilmiö rutiinien taustalla on voimaantuminen. Ainutlaatuinen ympäristö ja luonnonolosuhteet nähdään kiistämättömänä voimavarana riippumatta haastateltujen henkilöiden taustatekijöistä. Monet rutiinit ja useimmat harrasteet pohjaavat nimenomaan ainutlaatuiseen luontoon. Toisaalta vaikka luonto ei yksilölle henkilökohtaisesti olisikaan niin merkityksellinen seikka, on ymmärrys alueen ainutlaatuisuudesta hyvin läpileikkaava ilmiö. Haastatteluaineistosta nousee keskeisenä esiin se, että harrastus- ja vapaa-ajan mahdollisuudet muovaavat palveluiden ja rutiinien kokemista. Kilpisjärven ympäristössä vapaa-ajan vietto ja harrastukset kytkeytyvät haastatel-

tavilla yleensä luontoon ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin: Ulkoilu, moottorikelkkailu, kalastus ja hiihto ovat keskeisiä vapaa-ajanviettotapoja. Paikallisten mukaan Kilpisjärven harrastusmahdollisuudet ovat hyvät. Olkoonkin, että mahdollisuudet eri lajien harrastamiseen ovat rajoittuneet varsin suppeasti. Kilpisjärvellä viihtyvätkin ennen kaikkea juuri sellaiset henkilöt, joille paikan harrastemahdollisuudet osuvat yksiin omien intressien kanssa.

...Että loppupeleissä täältä pääsee pihalta tekemään mitä vaan ja sanotaanko näin että liikuntamahollisuudet on aivan huiput että on minun mielestä mulle sopivia lajeja löytyy. Ei nyt niin halpaa salia Suomesta löydy ku täältä missä voi urheilla ja harrastaa lentopalloa ja sulkapalloa. Tottakai muut kaipaa muuta että ois kiva pelata jääkiekkoa jos ois kunnan kenttä ja kunnan valot ja tämmöset tai luistella ylipäätäsä että kyllä täällä sillee puitteet on kohillaa. Ite oon ainaki sitä mieltä että enemmän täältä löytyy tekemistä ku monesta muusta isommasta paikasta. (KPH1)

Joo kyllähän on tietenkin tämä Enontekiön alueen luonto ja tuota niin jäämeren läheisyys, Norjan tuntureiden läheisyys niinku Kilpisjärveltä ajateltuna että nämähän kuuluu samaan tunturialueeseen. (KPH2)

Kyllähän se on tämä luonto ja välimatkat tavallaan, että luonto tekee tästä lomakohteen ja nuo maisemat ja tietenki se että tänne on saatu jotakin aktiviteettiä ihmisille ja tottakai suurin osa niistä aktiviteeteistä että ylipäätäsä ihmisillä kiinnostaa tulla tänne mutta monella on jo nuo maisemat semmoset että haluaa niitten puolesta tulla tänne. (KPH1)

Luonto on kilpisjärveläisille voimaantumisen lähde. Se mahdollistaa ja toimii puitteina monenlaisille aktiviteeteille. Luonto on yhtäältä monimuotoinen ja rikas, ehdoton vetovoimatekijä, mutta toisaalta ankarat olosuhteet, pitkät välimatkat ja niukkuus määrittävät Kilpisjärven elinolosuhteita haastaviksi. Kilpisjärveläiset, niin paikalliset kuin loma-asukkaat elävät keskellä ainutlaatuisimpia maisemia Suomessa ja he ovat kääntäneet niukkuuden rikkaudeksi. Niukkuuden kääntäminen rikkaudeksi voidaan rinnastaa Robert Adamsin (1996, s. 5) määritelmään voimaantumisesta keinona, jonka avulla yksilöt, ryhmät ja yhteisöt tulevat kykeneviksi kontrolloimaan olosuhteitaan ja saavuttamaan päämääriänsä sekä auttamaan itseään ja toisia elämän laadun maksimoimisessa (Hokkanen, ei vl.).

3.4.4 Palveluiden muutos

Johdannossa esittelimme Kilpisjärven alueen historiaa vanhasta markkinareitistä ensimmäisten talojen rakentamiseen ja kylän varsinaiseen muodostumiseen. Sittenmin Kilpisjärvi on kehittynyt ja kasvanut pitkälti matkailun ympärille. Erityisesti viime vuosina matkailun kasvu on ollut voimakasta. Kysyttäessä alueen ja sen palvelutarjonnan muutoksista haastateltavat kokevat matkailupalvelujen kasvaneen ja monipuolistuneen, mutta muutoin palvelutarjonta on paikoin jopa supistunut.

Majoituspalveluita on tullut paljon lisää. Muut palvelut eivät ole kasvaneet/parantuneet. (SK3)

Matkailu yrittäjiä on tullut lisää muutaman vuoden sisällä. Keväisin moottorikelkka yrittäjiä tulee muualta harjoittamaan toimintaa Kilpisjärvelle. Helikopteri palvelu on myös tullut kylään muutamaksi kuukaudeksi kevästä syksyyn. (SK4)

Me ollaan oltu täällä niin vähän aikaa, mutta ensimmäistä kertaa kun ajoimme Kilpiksen läpi, niin se oli Karesuvanto, joka oli kylä. Eli on tapahtunut mahoton kehitys täällä. Ne, joita on tullut on koulu ja liikkeitä ja muutamia ravintoloita kuten sanottua, mahottomasti uusia mökkejä ja kansaa. (KNLH1)

Kilpisjärven leimallisuus nimenomaan matkailun varaan rakentuneena kylänä on hyvin mielenkiintoinen seikka. Esimerkiksi Hetassa paikalliset katsovat Kilpisjärven olevan ainoa kehittyvä kylä koko kunnassa, mutta Kilpisjärvellä koetaan Hetan palvelutarjonta paljon paremmaksi. Matkailun leimallisuus vaikuttaa myös Kilpisjärven elinkeino- ja ikärakenteeseen verrattuna esimerkiksi Hettaan. Kilpisjärven paikallisten haastatteluissa kävi ilmi, että Kilpisjärvellä on paljon nuorempaa polvea, ja erään informantin mukaan ihmiset muuttavat vanhetessaan lähemmäs kuntakeskus Hettaa ja sen palveluja.

Alueen voimakasta muutosta ja erityisesti matkailun kasvua voidaan kuvata modernisaatiolla. Jos modernisaatioon yleisesti ottaen voidaan yhdistää kehitys positiivisessa tai neutraalissa sävyssä, tulkintamme mukaan tämänkaltaiseen matkailun modernisaatioon liittyy käänteisvaikutus, eli muun palvelutarjonnan suppeus tai supistuminen. Toisaalta Kilpisjärven ominaispiirteisiin kuuluu myös se, että tavat ja rutiinitkin poikkeavat pitemmän historian omaavista muista Enontekiön kylistä. Kilpisjärvi rakentuu matkailun ympärille ja vuodepaikkoja on moninkertainen määrä suhteessa vakituisiin asukkaisiin. Matkailun kasvu vaikuttaisi olevan voimakasta ja ehkä vailla suuntaviivoja, tai selkeitä reunaehtoja. Tällä hetkellä tapahtuvaa kehitystä onkin varsin osuvasti kuvattu villiksi länneksi:

Onhan se hienoa mahollisuus, mutta luulen että jos tänne tulee lisää väkeä niin pitää tapahtua jotain, että jotain palveluja lisää, lisää sääntöjä, luulen niin. On monia, jotka tulee Kilpikselle ja tekevänsä mitä haluaa, eikö totta! (KNLH1)

Villi länsi (KNLH3)

KYLLÄ, villi länsi! (KNLH1)

Konkreettisen modernisaation ohella muutos on leimallista ensimmäisen ja toisen tyyppin motiivikimpulle. Ristiriitaisuutta aiheuttavissa rutiineissa joko tapahtuu negatiivista muutosta, tai pelätään negatiivista muutosta tapahtuvan. Sopeutumisessa taas muutos on positiivista. Sopeutuminen ei välttämättä ole aivan helppoa tai yksioikoista. Toisaalta haastatteluissa myös todettiin, että kun paikkaan kotoutuu, on sieltä vaikea enää pois lähteä.

No mulla on semmonen sanotaanko että viha-rakkaussuhde tähän kylään, että rakkaussuhde ihan oikeasti mieheen on saanu mut tänne jäämään mä oon aikanaan tullu tänne vain lyhyeksi aikaa töihin ja se viha on tullut ehkä siitä, että minun piti tulla vaan neljäs viikoksi ja sitten se muuttui vuosiksi ja vuosiksi ja vuosiksi ja musta tuntuu että minun pitää lähteä pois. (KPH4)

Sanotaanko näin että täältä pitää tietyn väliajoin päästä käymään jossain muualla tietty aika. Et sitte taas tulle innolla takasin, että ihana päästä kotia mutta sanotaanko että ainakin pari kertaa vuoressa pitää olla suurinpiirtein kuukausi poissa että pysyy mielenkiinto ainakin itsellä. (KPH1)

3.5 Yhteenveto

Edellä olemme avanneet Kilpisjärven erityispiirteitä, luontoa, ympäristöä ja historiaa, sekä Kilpisjärveä ihmisen kannalta perifeerisenä asuin- ja lomapaikkana. Kylän sijainti tekee puitteista kaikin puoli ainutlaatuiset mitattuna melkein pä millä mittarilla tahansa ja verrattuna mihin tahansa kohteeseen Suomessa. Kilpisjärven palvelutarjontaa leimaa niukkuus ja sekä kylän vakituiset että loma-asukkaat joutuvat sopeutumaan ankariin olosuhteisiin, pitkiin etäisyyksiin ja huonoon saavutettavuuteen. Ympäristö asettaa puitteet kaikelle toiminnalle. Toisaalta juuri puitteissa on myös alueen ehdoton rikkaus. Haastattelujen henkilöiden monissa puheenvuoroissa välähteli merkittävästi sellaisia määreitä, kuin *ainutlaatuinen*, *erityinen* tai *poikkeuksellinen* heidän kuvaessaan Kilpisjärven olosuhteita. Leimallinen niukkuus on samalla myös rikkaus.

Ihmiset ovat huolissaan alueen kehityksestä: matkailun merkitys mielletään suureksi, jopa elinehdoksi, mutta alueen pienipiirteisyydestä halutaan pitää kiinni. Merkittäviä ovat erityisesti paikallisten haastatteluissa ilmenneet kehitysideat ja samassa yhteydessä massakohteesta käytetty Levi-metфора. Kilpisjärven haluttaisiin säilyttävän omat ominaispiirteensä verrattain pienenä ja ainutlaatuisena matkakohteena ja asuinpaikkana. Matkailua kehitettäessä tulisi panostaa enemmän laatuun, kuin määrään.

Tämän tutkielman analyysissä painottui Kilpisjärven paikallisten ja loma-asukkaiden palveluiden käyttö ja sitä kautta rakentuvat rutiinit. Paikallisten haastatteluista saatiin kerättyä kaikkiaan laajempi aineisto, ja loma-asukkaiden suhteen norjalaisten haastatteluaineisto on laajempi kuin suomalaisten. Suomalaisia loma-asukkaita ei tavoitettu paikan päältä, joten heitä haastateltiin vain sähköpostitse. Aikataululliset ja maantieteelliset haasteet leimaavat myös tutkimuksen kulkua.

Palveluiden käytöstä ja siihen liittyvistä rutiineista pystyimme jaottelemaan neljä eri motiivikimppua: ristiriidat, sopeutuminen, voimaantumisen ja muutos. Näistä muutos toimii paitsi konkreettisenä paikan muuttumisena, myös muita kokonaisuuksia läpileikkaavana ilmiönä. Sinänsä olisi ollut mielenkiintoista tarkastella syvällisemmin esimerkiksi loma-asukkaiden rutiinien rakentumista, arjen ja vapaa-ajan suhdetta (ks. esim. Vittersø 2007). Yksin loma-asukkaiden osalta aineisto jäi kuitenkin sen verran suppeaksi, ettemme katsoneet olevan kunnollista mahdollisuutta tähän. Vastaavasti olisimme myös voineet paneutua enemmän Kilpisjärven paikallisten asukkaiden väliseen dynamiikkaan, näkemyksiin ja näkemyseroihin Kilpisjärven ja matkailun kehityksestä. Tässä tutkielmassa olemmekin selkeästi vain raapaisseet pintaa aihepiireistä ja jatkotutkimukselle sekä syvällisemmälle tarkastelulle lienee tilausta. Huomionarvoista toisaalta on, että Enontekiötä koskevassa tutkimuskokonaisuudessa kerätty aineisto on varsin laaja. Sellaisenaankin, ilman lisäaineiston keruuta, tuosta kokonaisuudesta saattaisi löytyä pohjaa erilaisille ja uusille tutkimuskysymyksen asetteluille. Kaiken kaikkiaan Kilpisjärvellä eletään ja toimitaan rajapinnalla, jota leimaa ainutlaatuinen ja herkkä ympäristö, mutta jossa tapahtuu voimakasta muutosta ja kasvua. Nämä ovat haasteita, joihin vastaamiseksi tarvitaan näkemystä ja tietoa menneestä ja nykyhetkestä, mutta samalla myös kykyä ennustaa tulevaa, mahdollisia haasteita, suuntaviivoja ja tulevaisuuspolkuja.

4 Yksilöt yhteisöissä. Narratiivinen tutkimus Enontekiön alueen yhteisöistä

Outi Forsman, Päivi Harjula ja Harri Mommo

4.1 Johdanto

4.1.1 Johdatus aiheeseen

Jokainen meistä kuuluu yhteisöön, mutta silti jokainen meistä on oma yksilönsä. Yhteisöjen merkityksen ja olemassaolon pohtiminen jää usein taka-alalle. Yhteisöt ja yhteisöllisyys koetaan monesti itsestäänselvyyksinä ja oleellisesti elämään kuuluviksi. Aidon yhteisön tunnistaa siitä että sillä on yhteiset mielenkiinnon kohteet ja arvot, yksilöä ei ole kuitenkaan unohdettu (Kurki 2005, s. 129–130). Tässä tutkimuksessamme perehdymme Enontekiön alueen yhteisöihin.

Enontekiön alueella elää erilaisia yhteisöjä paikallisista asukkaista kotimaisiin ja ulkomaisiin loma-asukkaisiin. Myös alueen saamelaiset tuovat yhteisöllisyyteen oman piirteensä. Kiinnostuksemme tutkimukseen lähti halusta selvittää miten nämä eri yhteisöt rakentuvat ja toimivat keskenään. Tässä tutkimuksessa tarkastelemme yhteisöllisyyden ilmenemistä Enontekiön alueella paikallisten ja loma-asukkaiden näkökulmasta.

Tutkimuksessamme pyrimme selvittämään, minkälaisia yhteisöjä Enontekiön alueella esiintyy. Tarkoituksena on muodostaa käsitys siitä, miten alueen eri yhteisöt syntyvät ja toimivat sekä tarkastella eri yhteisöjen keskinäistä vuorovaikutusta. Olemme myös kiinnostuneita siitä, onko Enontekiön alueella kyse enemmän yksilöistä kuin yhteisöistä. Tarkoituksenamme on lisäksi selvittää loma-asukkaiden kiinnostusta etätöihin sekä heidän haluaan muuttaa lomamökkipaikkakunnalle. Tutkimuksemme analyysimenetelmänä käytämme narratiivista analyysiä. Tarkastelemme ryhmähaastatteluiden keräämää aineistoa avulla alueen yhteisöjä, yhteisöllisyyttä ja vieraanvaraisuutta näistä aihepiireistä muodostamiemme narratiivien, kertomusten, avulla.

Enontekiöllä toimii aktiivisesti toistakymmentä kylätoimikuntaa, jotka pyrkivät ylläpitämään kyläläisten yhteistä toimintaa ja vuorovaikusta. Yhtenä osana Enontekiön kehittämisstrategiaa (2003–2008) on yhteistyön kehittäminen. Tämän työn kannalta yhteistyömuotojen ja tehtävänjano kehittäminen yritysten, julkisen sektorin ja muiden toimijoiden kesken on merkityksellistä ja toiveita herättävää. Kansainvälistä yhteistyötä ei myöskään pidä unohtaa. (ks. Enontekiön kehittämisstrategia 2003–2008.) Jo näistä lähtökohdista yhteisöllisyyden tarkastelu kunnan alueella on kiinnostavaa.

Yhteisöllisyydellä on suuri merkitys matkailussa, koska matkailukohteen vieraanvaraisuus ja alueen ilmapiiri vaikuttavat suuresti matkailijoiden viihtyvyyteen. Viihtyvyyteen kiinnitetään usein huomiota muilla keinoin, kuten palvelujen parantamisella, yhteisöllisyyden ja yhteishengen sijaan. Yhteisöllisyys ja vieraanvaraisuus ovat mielestämme matkakohteen valtteja ja niihin panostamalla matkakohteen vetovoimaisuus paranee.

Yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä matkailualueilla ovat tutkineet esimerkiksi John Williams ja Rob Lawson (2001) sekä Kathleen Andereck, Karin Valentine, Richard Knopf ja Christine Vogt

(2005), mutta he ovat keskittyneet lähinnä matkailun aiheuttamiin sivuilmioihin paikallisasukkaiden keskuudessa. Suomessa taas loma-asukkaita ovat tutkineet muun muassa Seija Tuulentie (2007), Kati Pitkänen (2008) sekä Seppo Aho ja Heli Ilola (2008) kahden kunnan asukkaiden näkökulmasta. Koemme yhteisöllisyyden tärkeäksi tutkimuskohteeksi, ei pelkästään sen ajankoh-taisuuden vuoksi, vaan koska siihen ei mielestämme ole vielä Suomessa matkailun saralla kiinni-tetty tarpeeksi huomiota.

Tutkimuksemme tarkoituksena on antaa Enontekiön kunnalle näkökulmia ja ideoita siitä miten alueen yhteisöt koetaan, ja millä tavalla kunnassa voitaisiin kehittää alueen yhteisöllisyyttä ja hyödyntää sitä matkailussa.

4.1.2 Tutkimuskysymykset ja luvun eteneminen

Tutkimuksemme tarkoituksena on pohtia paikallisten ja loma-asukkaiden yhteisöjen ominaispiir-teitä, näiden ryhmien välisiä suhteita ja yhteisöllisyyttä. Tutkimuskysymyksenä on: Miten yh-teisöllisyys ilmenee Enontekiön alueella? Pohdimme asiaa seuraavanlaisin osakysymyksiin: 1) Miten yhteisöt rakentuvat ja toimivat, sekä miten yhteisöllisyys koetaan? 2) Miten yhteisöistä siirrytään yhteisöllisyyteen? ja 3) Kuinka vieraanvaraisuus vaikuttaa yhteisöllisyyteen ja matka-kohteen vastaanottavuuteen?

Tutkimuksemme etenee niin, että seuraavassa alaluvussa esittelemme teoreettiset käsitteemme eli *yhteisön* ja *yhteisöllisyyden* sekä siihen liittyvän *vieraanvaraisuuden* käsitteen. Tarkastelemme myös yhteisöllisyyden merkitystä matkailussa. Kolmannessa alaluvussa tuomme esiin tutkimuk-sen metodologian, eli *aineiston tuottamisen* ja *narratiivisen tutkimuksen*. Neljäs alaluku sisäl-tää aineiston analyysin. Käsittelemme siinä yhteisöjen rakennetta, toimintaa, arvoja ja päämääriä sekä myös vieraanvaraisuuden kokemista Enontekiön alueella. Lopuksi pohdimme yhteenvetona, kuinka yhteisöllisyys ilmenee Enontekiön matkailualueella ja onko kyse enemmän yksilöistä kuin yhteisöistä. Annamme myös kehitysideoita alueen yhteisöllisyyden parantamiseksi.

4.2 Yhteisö ja yhteisöllisyys

4.2.1 Yhteisöstä yhteisöllisyyteen

Yhteisön käsitteen määrittely on ongelmallista, mutta yleisesti ottaen yhteisön jäsenillä tulee olla jotain yhteistä toistensa kanssa, jotta he tuntevat kuuluvansa yhteisöön (Tapani 2009, s. 8). Yhteisö voi olla esimerkiksi paikka, ihmisyyhteisö, jonka jäsenillä on tietynlaiset toimintatavat tai jonka jäsenet liittyvät yhteen ominaispiirteiden ja kulttuurin ansiosta. Voidaankin siis sanoa, että yleensä yhteisöä määrittelevät jäsenten yhdenmukaisuus ja yhtenäisyys (Mäkelä 2002, s. 12). Mikä tahansa ihmisjoukko ei kuitenkaan voi olla yhteisö, ei edes perhe, vaan aitoa yhteisöä määrittelevät yhteiset intressit ja arvot, jossa yksilöä ei ole unohdettu. Yksilön mukanaan tuoma persoona on osa yhteisöä ja jokaisen yhteisöön osallistujan subjektiivinen tunne jakaa yhteiset tavoitteet ja mielenkiinnon kohteet (Kurki 2005, s. 129–130). Jokainen yksilö on kuitenkin luonteeltaan yhteisöllinen ja voidaankin väittää, ettei ihmistä ole olemassa ilman yhteisöllisiä kontakteja. Myös kuuluminen johonkin on yksi ihmisen perustarpeista ja yhteisöllisyys on juuri sitä, kuulumisen tunnetta ja paikkoja (Mäkelä 2002, s. 13–14).

Ferdinand Tönnies lanseerasi vuonna 1887 käsitteet *Gemeinschaft* ja *Gesellschaft*, jotka suomeksi voidaan määritellä yhteisöksi ja yhteiskunnaksi. *Gemeinschaft* käsittää traditionaalisen, intiimin yhteisöllisyyden kun taas *Gesellschaft* on pikemminkin rationaalinen yhteiskunta, joka koostuu yksilöiden mielenkiinnon kohteista, sopimuksista ja sanktioista. Näiden määritelmien mukaan ihmisellä on kaksi tapaa liittyä yhteen, yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen. Itse keskityimme enemmän *Gemeinschaft*-käsitteeseen. *Gemeinschaft*-suhteessa on kyse yhteisöllisestä yhteenliittymästä, joka perustuu sukulaisuuteen, paikallisuuteen tai henkiseen läheisyyteen. Tärkeintä on keskinäinen avunanto, jokainen yhteisöön kuuluva henkilö osallistuu toimintaan ja edesauttaa yhteisön hyvinvointia. *Gemeinschaft*tissa ihmisten intressit kohtaavat ja tästä syystä ihmiset pysyvät yhdessä, yhteisönä (ks. esim. Lehtonen 1999, Saastamoinen 2009). Yksi hyvä esimerkki *Gemeinschaft*tista on kyläyhteisö, joka rakentuu yhteisymmärryksen varaan. Kylän asukkaiden suhteet, toimet ja eriarvoinen asema yhteisössä ei vain perustu mihinkään sopimukseen, vaan tapoihin ja yksimielisyyden tarpeeseen.

Nykyaikana vallalla oleva *individualistinen* ajattelu on muokannut ajatusmaailmaamme *Gesellschaft*in suuntaan, jossa yhteiskunta on pääasia ja suhteet muodostuvat vaihdon ja sopimuksen myötä. Kuitenkin juuri tämän ilmiön tuoma epävarmuus ajaa ihmisiä yhteisöllisyyden pariin, he haluavat tuntea olevansa kotonaan (Tapani 2009, s. 8). Mikko Saastamoisen (2009) mukaan yhteisöllisyys on erittäin ajankohtainen asia tänä päivänä. Yhteisökäsite on suomalaisessa kulttuurissa epämääräinen, eikä se käsitä kaikkia niitä asioita, joita sen tulisi sisältää. Yhteisöt ovat myös muuttuneet, nykyään yhteisöllisyyttä on niin Internetissä kuin katukahviloissakin. Nykyaikaisessa maailmassa tulee pärjätä yksin ja myös kilpailu on olennainen osa elämää. Yhteisöllisyys ei välttämättä ole aina ollut arvossaan, mutta yhteisön käsite on kuitenkin herännyt henkiin 2000-luvun alun jälkeen (Saastamoinen 2009, s. 33–34).

Tutkimuksessamme sovellamme yhteisöllisyyden teoriaa yhteisöllisyyden eri ulottuvuuksien avulla, joita ovat vieraanvaraisuus ja matkailun vaikutukset. Seuraavissa luvuissa pohdimme myös miten yhteisöllisyys heijastuu matkailuun.

4.2.2 Vieraanvaraisuus

Vieraanvaraisuus linkittyy olennaisesti yhteisöllisyyteen: vieraanvaraisuuden onnistuessa matkailijat kokevat olevansa tervetulleita ja myös tulevat mahdollisesti uudestaan. Jennie Germann Molz ja Sarah Gibsonin (2007) mukaan vieraanvaraisuudella on monta eri luonnetta ja määritelmää; se voidaan tunnistaa eri paikoissa, tilanteissa, iloisesta hymystä, symboleista ja materiaalisista eleistä. Vieraanvaraisuus ei kuitenkaan ole uusi ilmiö. Jo vuosisatojen ajan ihmiset ovat matkustaneet paikasta toiseen erilaisissa tarkoituksissa; siirtolaisina, tutkimusmatkailijoina ja sotilaina, ja heille on ollut tärkeää olla yhteydessä muiden ihmisten kanssa. Naapurustot, yhteisöt ja valtiot ovat nykyään globalisoituneet matkailun ja siirtolaisuuden myötä, ja vieraanvaraisuudesta on olemassa ns. universaali laki, jonka mukaan jokaisella on oikeus matkustaa ja olla tervetullut toiseen maahan (Germann Molz ja Gibson 2007, s. 1–4).

On kuitenkin syytä määrittää sanat isäntä/emäntä ja vieras, jotta vieraanvaraisuuden ymmärtäisi paremmin. Jennie Germann Molzin ja Gibsonin (2007) mukaan isäntä/emäntä on paikallinen, kun taas vieras on matkailija. He liittävät määritelmiin myös liikkuvuuden, eli vieras on se, joka matkustaa alueelle, kun taas isäntä/emäntä vastaanottaa vieraat paikkakunnalla. Nykyään paikallisten ja matkailijoiden väliset kohtaamiset liittyvät useimmiten rahaan ja englanninkielinen termi vie-

raanvaraisuudelle (hospitality) yhdistetään useimmiten matkailualaan ja sen tuottamiin rahallisiin palveluihin (Germann Molz ja Gibson 2007, s. 6–7).

Koemme vieraanvaraisuuden tärkeäksi osaksi yhteisöllisyyttä. Haluamme tutkimuksessamme tarkastella, kuinka vieraanvaraisia paikkakuntalaiset tuntevat olevansa loma-asukkaita ja matkailijoita kohtaan, miten asian taas kokevat loma-asukkaat, liittyykö vieraanvaraisuuteen yleensä rahanvaihtoa vai perustuuko se lähinnä pyyteettömyyteen?

4.2.3 Yhteisöllisyys matkailussa

Yhteisöllisyys on myös tärkeä käsite matkailussa. Jos matkailukohteessa, on sitten kyseessä pieni paikkakunta tai iso kaupunki, yhteishenki ja yhteisöllisyys ovat hyvät, on sillä paremmat edellytykset ottaa vastaan turisteja ja ylläpitää matkailuelinkeinoa (Williams ja Lawson 2001, s. 270). Matkailu vaikuttaa aina myös paikkakuntalaisten elämään, niin negatiivisesti kuin positiivisesti. Usein matkailun vaikutukset paikallisiin yhteisöihin jaetaan kolmeen eri kategoriaan: taloudelliset vaikutukset (verotulot, työpaikkojen määrän kasvu, lisätulot), ympäristölliset vaikutukset (ympäristön ja puistojen suojelu, vesi- ja ilmansaasteet, luonnon häiriintyminen, roskaaminen) ja sosiokulttuuriset vaikutukset (lisääntynyt vuorovaikutus kulttuurien välillä, muutokset alkuperäisessä kulttuurissa, vanhojen kulttuurien ylläpitäminen) (Andereck ym. 2005, s. 1057).

Matkailun vaikutuksia yhteisöihin sovellamme lähinnä sosiokulttuuristen vaikutusten kautta, jotka koemme tärkeiksi yhteisöllisyyttä tarkasteltaessa. Suljimme tarkastelun ulkopuolelle matkailun taloudelliset ja ympäristölliset vaikutukset. Myös nämä asiat vaikuttavat matkailuun ja yhteisöllisyyteen, mutta emme tutkimuksen sallimissa rajoissa pystyneet ottamaan niitä lähempään tarkasteluun.

4.3 Haastattelut ja narratiivinen analyysi

4.3.1 Aineiston hankinta

Tutkimusta varten tuotetun teemahaastatteluaineiston lisäksi käytimme apuna aiempaa Enontekiön kunnan tekemää tutkimusta oman alueensa loma-asukkaista, josta otimme tarkasteltavaksemme osatutkimukseemme kysymykset numero 23 ”*millä tavalla mökkiläisneuvosto ja Enontekiön kunta yhdessä voisivat lisätä kunnan vetovoimaisuutta viihtyisänä vapaa-ajan asuinpaikkakuntana?*” ja numeron 24 ”*terveisenne Enontekiön kuntaan (kiitokset, moitteet, toiveet)*” (Enontekiö 2008). Näistä saimme haastattelukysymyksiin soveltuvaa materiaalia.

Halusimme käyttää osatutkimuksessamme yhtenä tutkimustapana myös osallistuvaa havainnointia. Alun alkaen suhtauduimme kriittisesti haastattelujen tuottamaan tietoon; ajattelimme, ettemme saa tarpeeksi realistista kuvaa yhteisöllisyyden oikeasta laadusta pelkkien haastattelujen avulla. Tämän vuoksi tarkoituksenamme oli havainnoida Enontekiön alueella muutaman päivän ajan sitä, kuinka yhteisöt näyttäivät tulevan toimeen keskenään ja mitä yhteisöllisiä piirteitä on nähtävissä jokapäiväisessä elämässä. Havainnointia oli tarkoitus suorittaa Enontekiön kunnan alueella kylien keskustoissa, siellä missä ihmiset kokoontuvat ja asioivat. Aikatauluongelmat tulivat kuitenkin vastaan ja tuottivat hankaluuksia osallistuvan havainnoinnin suorittamiseen. Lisäksi paikallisten asukkaiden haastattelun ajankohtana Kilpisjärvellä matkailun sesonkiajankohta ei vielä

ollut alkanut. Tämän vuoksi monet paikalliset palvelut, kuten ravintolat, olivat suljettuina. Tästä johtuen myös itse kylän keskustassa oli harvakseltaan ihmisiä. Hiljaisen ajanjakson vuoksi havainnointia oli käytännössä mahdoton suorittaa. Ainoa havainnointimahdollisuus ensimmäisellä Kilpisjärven haastattelumatkalla meillä oli Kilpisjärven kylätoimikunnan kyläilta, josta saimme hiukan käsitystä alueen yhteisöllisyydestä. Toisen Kilpisjärven matkan aikana havainnointimahdollisuudet olivat hivenen paremmat. Pystyimme havainnoimaan yhteisöllisyyden piirteitä esimerkiksi asioidessamme kaupassa.

Havainnointimahdollisuuksien puuttuminen kertoo jo oman osansa alueen yhteisöistä ja saa pohtimaan, onko alueella oikeasti yhteisöllisyyttä jokaisen paikan ollessa kiinni ja kylän eläessä vain silloin kun alueella on matkailijoita. Voivatko alueella lomailevat loma-asukkaat tuntea kuuluvansa paikallisyhteisöön, jos he eivät näe paikkakuntalaisia, varsinkaan jos he lomailevat alueella sesongin ulkopuolella? Kun paikallisia ei näy kylänraitilla, ei matkailijalla ole mahdollisuutta nähdä paikallisyhteisöjen elämää ja päästä osaksi sitä.

4.3.2 Narratiivinen analyysi

Analyysimenetelmänä käytämme *narratiivista analyysiiä*. Narratiivi tarkoittaa kertomusta, tarinaa tai tapahtumien kulkua. Narratiivisuuden käsitteellä viitataan ihmisen tapaan hahmottaa elämää ja maailmaa sekä kertoa siitä. Lisäksi narratiivisuudella viitataan lähestymistapaan, jossa kertomuksien ajatellaan olevan tapa ymmärtää omaa elämää ja tehdä niiden avulla oman elämän tapahtumia merkityksellisiksi. Kertomukset ovat siten tiedon välittäjiä ja tuottajia. Narratiivisen tutkimuksen ytimenä on kertomuksien analysointi (Hirsjärvi ym. 2009, s. 218).

Narratiivinen haastattelu tuottaa tutkijan aineistoksi kertomuksia. Se on myös vuorovaikutuksen väline, sillä kertomusten avulla jaetaan ja tehdään ymmärrettäväksi kokemuksia, luodaan luottamusta ja ylläpidetään ryhmiä (Hyvärinen ja Löyttyniemi 2005, s. 189, 191). Tutkimuksessamme kuvaamme yhteisöllisyyttä narratiivien avulla. Katsomme miten tarinat suhteutuvat yhteisöllisyyteen ja siihen liittyviin kertomuksiin (ks. Paananen 2008, s. 19, 22). Olemme kiinnostuneita siitä, miten haastateltavat jäsentävät kokemuksiaan ja millaista tarinaa tai juonta he niistä kertovat. Jokaisella ihmisellä on oma kokemusmaailmansa ja tämän vuoksi kokemukset yhteisöllisyydestä sekä niistä tuotetut kertomukset voivat olla hyvinkin erilaisia (ks. Erkkilä 2005, s. 22).

Tarinoita on mahdollista kerätä monin eri tavoin. Yhtenä menetelmänä on nimenomaan aiemmin mainitsemaamme ja oman aineistomme keruussa käyttämämme teemahaastattelu (ks. Hirsjärvi ym. 2009, s. 218). Narratiivisessa tutkimuksessa aineisto muodostuu yleensä kertomuksesta, useista kertomuksista tai haastatteluaineistosta kuten meidän tapauksessamme. Olemme etsineet narratiivisen analyysin keskeisen tavoitteen mukaan tarinasta juonen, analysoineet erilaisia kerronnan tapoja ja konteksteja. Lähtökohtana ovat olleet yksilön kokemusmaailma ja kertojan omat tulkinat (ks. Erkkilä 2005, s. 24, 27).

Kerromme toisille tarinoita jatkuvasti vaikka emme niitä aina tiedostaisikaan. Kertomukset ilmaisevat kertojan yksilöllisiä kokemuksia ja merkityksiä, mutta niissä voidaan kuitenkin hyödyntää kulttuurisia ja yhteisöllisiä kokemusvarantoja ja kertomuksellisia resursseja. Kertomukset sulauttavat yksilön ainutlaatuisen mikromaailman yhteisön ja kulttuurin makromaiseen (Pietikäinen ja Mäntynen 2009, s. 105). Voidaan kuitenkin ajatella, että haastattelutilanteessa Enontekiön paikalliset ja loma-asukkaat kertojina kokosivat kokemuksiaan yhteen ja välittivät puheissaan omia kokemuksiaan yhteisöstä ja yhteiskunnasta, jonka jäsenenä he ovat (ks. Erkkilä 2005, s. 46). Usein

suullisia kertomuksia kerrotaan yhdessä, sillä kuulijoiden reaktiot ja osallistuminen osaltaan ovat täydentävässä kertomusta. Ryhmähaastattelussa haastateltavat muodostavat yhdessä oman tarinansa alueen yhteisöistä ja yhteisöllisyydestä (ks. Pietikäinen ja Mäntynen 2009, s. 105).

Olemme kiinnostuneita niistä sosiaalisista ilmiöistä, joista yksilöillä on jokapäiväiseen elämään liittyviä kokemuksia, ja jotka saavat merkityksensä osana yksilöiden elämäkertaa. Tarkastelemme merkityksiä, jotka ovat osaltaan sosiaalisesti rakentuneita, mutta jotka kuitenkin henkilöt tulkitsevat sosiaalisen myös oman elämäkertansa kautta. Kun yksilöt suuntautuvat elämäkertojensa ja elämäkerrallisten merkityksensä avulla sosiaaliseen, he samalla myös luovat sitä (ks. Paananen 2008). Narratiivis-elämäkerrallinen tutkimus nostaa kokevan ja kertovan ihmisen tutkimuksen keskiöön (Erkkilä 2005, s. 21).

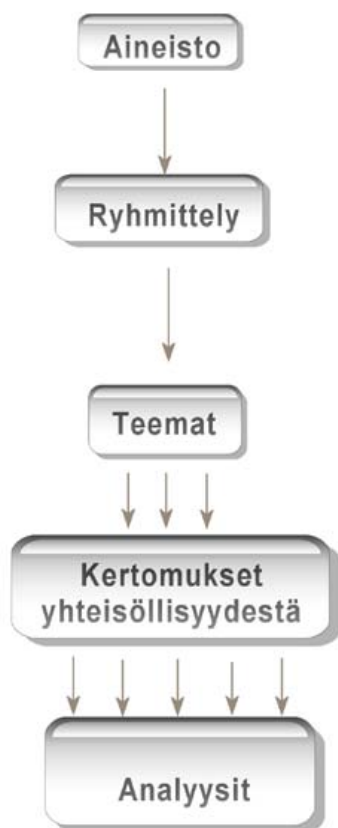
Narratiivinen haastattelu perustuu kertojalähtöisyyteen ja itse haastattelutilanne pyrittiin tekemään avoimeksi ja vapaaksi, jotta kertojalla on mahdollista kehystää ja merkityksellistää kertomustaan omista lähtökohdista käsin. Tämä auttoi meitä tutkijoina hahmottamaan kertojan näkökulmaa tutkittavaan asiaan sekä ymmärtämään tarkasteltavan ilmiön subjektiivisia merkityksiä sekä niiden rakentumista kertojan tulkitsemana. Lisäksi se auttoi paikantamaan niitä institutionaalisia asiayhteyksiä, joissa subjektiivisia merkityksiä luodaan, sekä se auttaa myös tutkijaa tiedostamaan omia tutkittavaan asiaan liittyviä ennakkoluuloja. Tutkija joutuu heijastamaan ennen haastattelua ja haastatteluiden aikana, sekä itse analysointivaiheessa, omia ajatuksia esiin tulevista asioista (ks. Kaasila ym. 2008, s. 23–24).

Tieteenfilosofisena lähtökohtana käytämme sosiaalista konstruktionismia (Berger ja Luckmann 1994, Saariston ja Jokisen mukaan 2004), joka tarkastelee sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten rakentumista. Sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti tietomme todellisuudesta on sosiaalisesti rakentunutta ja yhteisö muodostuu tiedon taustoista. Myös ihminen rakentuu sosiaalisesti. Sosiaalinen todellisuus syntyy vuorovaikutuksessa toistensa kanssa olevien ihmisten yhteistyön tuloksena. Kieli on sosiaalisessa konstruktionismissa koko ajattelun edellytys ja juuri kielen avulla luodaan merkityksiä sosiaalisessa toiminnassa (Saaristo ja Jokinen 2004, s. 100–104).

Sosiaalinen konstruktionismi on lähtökohdiltaan moninainen, ja tarkastelun kohteena ovat aikaan ja paikkaan sidoksissa olevat yhteisöjen tuotteiden ilmiöt. Tutkimuksemme painotusalueina ovat sosiaalisuus, kieli ja vuorovaikutus (Saaristo ja Jokinen 2004, s. 105). Näiden painotusalueiden kautta koemme sosiaalisen konstruktionismin olevan lähinnä omaa tutkimuskohdettamme. Myös sosiokulttuurinen näkökulma liittyy olennaisesti sosiaaliseen konstruktionismiin. Tarkastelemme tutkimuksessamme yhteisöjä ja matkailun vaikutuksia lähinnä sosiokulttuurisista lähtökodista (ks. Saaristo ja Jokinen 2004, s. 104).

4.3.4 Aineistosta analyysiin

Tutkimuksessamme etenimme siten, että ennen analyysin aloittamista luimme aineiston lävitse ja keskityimme tarkastelemaan aineistoa yhteisöllisyyden näkökulmasta. Aineisto ei koostunut pelkästään meidän kysymyksistämme. Yhteisöllisyyttä käsiteltiin myös tämän teoksen muiden haastattelijoiden teemojen kysymyksissä ja saimme myös näistä vastauksista sopivaa aineistoa yhteisöllisyyden tarkasteluun. Aineiston perusteella otimme tarkempaan käsittelyyn ne kohdat, jotka olivat haastatteluissa useimmiten mainittu ja näin ollen emme tyytyneet vain etukäteen suunniteltujen teemahaastattelun kysymysten tarkasteluun. Olemme lähteneet tarkastelemaan yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä aineistolähtöisesti (kuva 2). Aineistosta esille tulevista lähtökohdista muodostimme teemat, joita olemme

Kuva 2. Tutkimuksen eteneminen

tarkastelleet narratiivisen analyysimenetelmämme periaatteiden mukaisesti. HavaitSIMME yhteisöllisyydestä muodostuvan erilaisia kertomuksia ja keskityimme näiden kertomusten analysointiin.

Nostimme useimmin esille tulevat asiat tutkimuksemme keskiöön. Pyrimme kuitenkin antamaan tutkimuskohteestamme totuudenmukaisen kuvan aineiston perusteella. Analysoinnissa huomioimme sen, että tieto värityy aina kertojan persoonallisuuden mukaan. Kyseessä ei ole tahallinen vääristely. Usein vastaaja kuvailee juuri sitä puolta totuudesta, jonka omasta näkökulmastaan näkee. Tieto värityy tiedon antajan mukaan. Voidaan väittää, että näin tietysti tulee olla, olemmehan nimenomaan peräänkuuluttamassa ihmisten henkilökohtaisia mielipiteitä. Kertomus on otettava vastaan sellaisena kuin vastaaja sen kertoo (ks. Liljeqvist 1978, s. 51). Meidän tuli kuitenkin aineistoa analysoitaessa varoa turhia yleistyksiä, koska kyseessä oli vain pieni osuus kuntalaisista. Koska emme saaneet kilpisjärveläisiä loma-asukkaita haastatteluun muuten kuin sähköpostitse, ei loma-asukkaiden haastatteluja voida näin ollen yleistää. Huomioitavaa on, että vaikka saamaamme tietoa ei voida suoraan yleistää kaikkiin Enontekiön alueen paikallisiin ja loma-asukkaisiin, lisää se kuitenkin ymmärrettävyyttä yhteisöistä ja yhteisöllisyydestä. Näin ollen yleistettävyyks jää lukijan itsensä päätettäväksi.

4.4 Matkalla Enontekiön yhteisöissä

4.4.1 Yhteisöt

Tässä luvussa tuomme esiin Enontekiön alueella olevien yhteisöjen rakennetta, toimintaa, arvoja sekä päämääriä. Yhteisön muodostavat jäsenet, joilla on jotain yhteistä ja yhteisyys voi olla tulla esiin toimintana tai tunteina (Lehtonen 1990, s. 23). Tarkastelemme haastattelujen perusteella esiin tulleiden toiminnan muotojen ja tunteiden avulla sitä, mitkä asiat pitävät yllä ja mitkä puolestaan murentavat yhteisöllisyyttä Enontekiön alueella.

Sosiologisessa yhteisötutkimuksessa on eroteltu kaksi pääsuuntausta, jotka ovat alueellinen suuntaus ja vuorovaikutusta korostava sosiologinen suuntaus (Lehtonen 1990, s. 16–17). Käytämme omassa analysissämme apuna jälkimmäistä eli käsittelemme yhteisöä vuorovaikutusta korostavan sosiologisen suuntauksen avulla. Tuomme esille nimenomaan sitä miten yhteisöllisyyttä luodaan ja emme niinkään ole kiinnostuneita tässä tutkimuksessa selittämään yhteisön muodostumista alueellisuudella. Alueellisessa yhteisötutkimuksessa kohteena on jokin rajattu alue, kuten kylä tai kaupunki. Kyseisessä suuntauksessa alueella tapahtuva toiminta ymmärretään nimenomaan seuraukseksi tutkimuskohteen alueellisista ominaisuuksista. Voidaan puhua myös paikallisyhteisön käsitteestä, jossa asukkaat, asukasyhteisöt, kylä ja kyläyhteisö nähdään yksistään yhteisönä (ks. Lehtonen 1990, s. 16–17). Koemme paikallisyhteisön käsitteen liian suppeaksi kuvaamaan yhteisöjä tutkimuksessamme.

Yhteisö on seurausta sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Kyse ei ole niinkään siitä, että satutaan vain asumaan samalla paikkakunnalla, vaikka alueellisuus onkin yhteisön ulkoinen tunnusmerkki. Yhteinen asuinpaikka ei kuitenkaan tarkoita tai edes edellytä välttämättä yhteistä toimintaa. Kyse on siten paljon muusta, syvemmästä asiasta. On kuitenkin huomioitava, että asuinpaikkaan liittyvä yhteenkuuluvuuden tunne voi edustaa korkeinta ja syvällisintä yhteisöllisyyden kokemusta (Lehtonen 1990, s. 218–219). Asuinpaikalla on siten kuitenkin jonkinlaista merkitystä yhteisöllisyyden kokemisessa, vaikka emme siihen tässä tutkimuksessa keskitykään.

Yhteisöt muodostuvat yksilöistä ja yhteisöt sisältävät puolestaan yhteisöllisyyttä. Yhteisöt käsitämme konkreettisina ihmisryhmittyminä ja yhteisöllisyyden näemme puolestaan yhteisöjen jäseniä yhdistävänä tunnetilana. Saastamoisen (2001) mukaan yhteisöllisyyden ja identiteetin voidaan todeta olevan läheisessä yhteydessä toisiinsa, sillä me määrittelemme itsemme sen mukaan mihin yhteisöihin me kuulumme ja millaisia suhteita meillä on yhteisön sisällä. Paikalliset yhteisöt, kuten kylä, naapurusto ja suku, ovat yksi osa identiteettiä ja yksilöllisyyttä määrittävistä tekijöistä (Saastamoinen 2001, s. 168).

On olemassa monenlaisia käsityksiä yksilöiden ja ryhmien identiteetistä sekä sen muodostumisesta. Tutkijat ovat pohtineet sitä kuinka pitkälle identiteetit ovat valittuja ja kuinka niihin puolestaan kasvetaan sisään kulttuurisissa prosesseissa. Ilmaan voidaan myös heittää kysymys onko yksilöllä tai yhteisöllä edes mitään pysyvää identiteettiä. Kulttuurisesta identiteetistä puhutaan yhä enemmän. Selvää on kuitenkin, että ihmiset haluavat kuulua johonkin (Sihvola 2000, s. 17). Seuraavaksi pohdimmekin sitä, millaisia yhteisöjä Enontekiöllä on ja millaisiin yhteisöihin haastateltavat kokevat kuuluvansa.

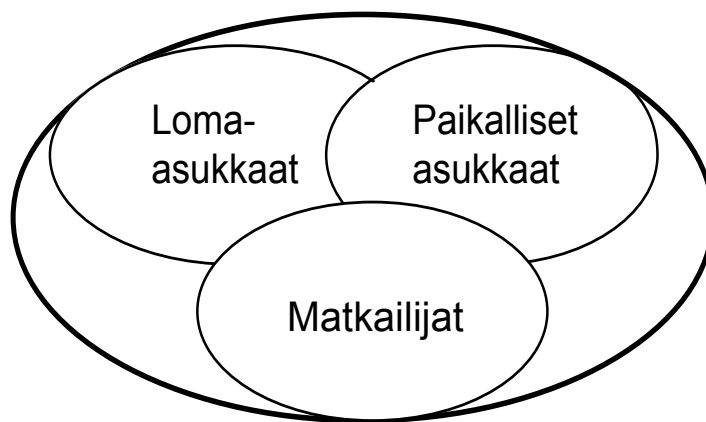

Yhteisön rakenne Enontekiöllä

Enontekiön alueella elää monenlaisia yhteisöjä paikallisista asukkaista suomalaisiin ja ulkomai-
siin loma-asukkaisiin. Oman piirteensä alueen yhteisöllisyyteen tuo myös saamelaiskulttuuri ja
porotalous. Ulkomaalaisista loma-asukkaista norjalaiset ovat yksi merkittävä oma yhteisönsä.
Heitä voisi kutsua Kilpisjärvellä yhteisöksi yhteisön sisällä. Toisaalta voidaan puhua myös Enon-
tekiöstä alueena ja koko alueen yhteisöllisyydestä. Lisäksi on olemassa joukko pieniä yhteisöjä,
kuten erilaisten yhdistysten ja harrastustoiminnan mukanaan tuomat yhteisöt. Perhe ja sukulai-
suus muodostavat myös oman vahvan yhteisönsä.

Erilaisia yhteisöjä alueelta voisi luokitella loputtomiin. Yhteisön käsite on todella monimerkityk-
sellinen ja kaikkea muuta kuin yksiselitteinen ja ristiriidaton, aivan kuten Pekka Kuusela (2001,
s. 304–305) toteaa. Yhteisöä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta ja tämän vuoksi sillä
on käsitteenä monia merkityksiä ja luokitteluperusteita (Lehtonen 1990, s. 15). Tämä tulee mie-
lestämme hyvin esille Enontekiön tapauksessa.

Matkailulla on oma vaikutuksensa siihen, että yhteisöt elävät ja muuttuvat. Enontekiön alueen
yhteisöjen kirjo aiheuttaa vääjäämättä sen, että alueen yhteisöllisyys on koko ajan muutokses-
sa. Eri yhteisöt vaikuttavat toisiinsa ja tätä kautta on kyse jatkuvasta muutoksesta. Paikallisten ja
matkailijoiden sekä loma-asukkaiden tavat elää sekoittuvat ja luovat uusia yhteisöllisyyden muo-
toja (kuva 3). Yhteisöjen keskinäistä dynamiikkaa käsittelemme tarkemmin seuraavissa luvuissa.

Kuva 3. Enontekiön alueen yhteisöt

Asukkaiden ja loma-asukkaiden näkemykset alueen yhteisöllisyydestä

Haastatteluistamme tulee esille, että alueella elävillä ihmisillä on erilaisia näkemyksiä yhteisöllisyydestä ja siitä mitä se Enontekiön alueella on. Toiset kertovat yhteisöllisyydestä enemmän symbolisesti, kun taas toiset esittelevät hyvin konkreettisesti alueen aktiviteetteja. Konkreettisuus tulee näkyviin myös siinä, että monessa tapauksessa haastateltava luettelee joukon yhdistyksiä, aktiviteetteja, tai joukon alueen eri ryhmiä, joita tietää tai joiden toiminnassa on mukana. *Kilpisjärvellä: kylätoimikunta, tiekunta, paliskunta, joku urheiluseura (SK2). Hetassa on virkamieskunta, yrittäjät, poromiehet, ammatinharjoittajat, eläkeläiset ja mökkiläiset... (SH4).*

Enontekiön alueella paikallisten kohdalla suku näyttyy yhtenä tyypillisimmistä yhteisöllisyyden muodoista (ks. Lehtonen 1990):

...moni vastaantulija on sukua. Se on semmonen yhteenkuuluvuuden tunne. (HPH5)

Niin onhan meillä... yhteisöllisyys tuo meidän mökki tuolla suvun yhteinen mökki... (HPH1)

...käy paljon vieraita... sitten voidaan olla... jossain täällä luonnossa... minulle on sitä yhteisöllisyys... (HPH2)

No ilman muuta ainakin meillon.. hyvin sukurakhaat nämä ihmiset että kanssakäyminen on melko tiivistä ja kyllähän se antaa elämälle sisältöä tietenkin että on tämmönen yhteisö. Sitä ei ole yksin silloin. (HPH1)

Yhteisö-käsitettä on usein käytetty, kun on puhuttu naapureista ja ihmisen lähiympäristöstä, jonka asuminen määrittää. Nykyisin yhteisöä ei enää koeta ainoastaan maantieteellisenä sosiaalisena, sosiologisena alueena, joka tuottaa palveluja, vaan enemmänkin moraalisen alueena, joka sitoo ihmisiä kestäväillä suhteilla toisiinsa. Kysymys on siten enemmänkin tunne-elämysten alueesta, joka sitoo ihmisten identiteettejä mikrokulttuureihin (Holmila 2001, s. 2). Kertomuksista käy ilmi aktiivisimpien haastateltavien osallistuminen muun muassa kunnalliselämään, kyläyhdistystoimintaan sekä muuhun yhdistys- ja harrastustoimintaan. Tämä kertoo siitä, että erilainen yhteistoiminta on myös eräänlaista kestävästä yhteisöllisyydestä ja tekijät ovat vahvasti tekemisissä erilaisen yhteisöllisen toiminnan kautta toisten samaan toimintaan osallistuvien kanssa. Ylipäänsä voi todeta, että paikalliset tuntevat paikkakunnan tarjolla olevat yhteisölliset aktiviteetit luonnollisesti hyvin, mutta heidän osallistuvuutensa vaihtelee.

Loma-asukkaat mainitsevat hyvin usein erilaiset tapahtumat ja yhdistystoiminnan yhteisöllisyyden muotona. Toisaalta monet heistä, erityisesti sähköpostihaastatteluissa mukana olleet, eivät osanneet haastattelussa nimetä erikseen alueelta eri yhteisöjä tai kertoa sen tarkemmin alueen aktiviteeteista.

En ole missään toiminnassa ja en tiedä minkälaista toimintaa on. (SK4)

Emme ole mukana toiminnassa. Joskus olemme käyneet joissakin kesätapahtumissa. (SH10)

Enontekiöläiset tuntuvat olevan ahkeria toimimaan yhdessä, joten varmaan niitä on useita. Loma-asukkaana en ole niistä kovin tietoinen. (SH5)

Myös sillä on paljon merkitystä, kuinka usein loma-asukkaat lomapaikkakunnalla vierailevat ja oleskelevat: *En koe kuuluvani vahvasti paikkakunnan yhteisöön. Olisi positiivista olla mukana toiminnoissa. Tosin kun harvoin käy, ei voi paljon osallistua. Jos kylällä järjestetään toimintaa.. olemme pyrkineet osallistumaan niihin.* (SH2.) Pidemmän aikaa Enontekiötä lomapaikkana pitäneet tietävät ymmärrettävästi enemmän paikkakunnasta ja sen tarjonnasta ja heillä on myös todennäköisesti enemmän halua olla mukana yhteisöllisessä toiminnassa. Alla esimerkkinä jo useamman vuosikymmenen loma-asunnon omistaneen haastateltavan vastaus, josta käy hyvin ilmi yhteisöllisyyden tunne paikallisten kanssa:

Jaa, tuota siellähän on poronhoitajia et sit välillä munki mies lähtee niinku apupojaksi sinne poromettälle ja riekonmättälle ja tämmöstä. (HLH2)

...et me ollaan poroerotuksessa ja merkinnöissä oltu siellä. (HLH2)

Pidemmän aikaa loma-asukkaana olleiden kohdalla yhteisöllisyyteen voi tulla erilainen merkitys ja vivahde. Yhteisöllisyys muuttuu tällöin enemmän paikallisten asukkaiden kokeman yhteisöllisyyden kaltaiseksi.

Osaltaan syynä vastauksiin, joissa haastateltava ei osannut nimetä yhteisöjä tai aktiviteetteja, voi myös olla se, että haastattelut suoritettiin sähköpostitse. Ryhmähaastattelussa yhteisöllisyyden merkitys tuli luultavasti haastateltaville paremmin selville. Toisaalta tämä kertoo myös siitä, että monet loma-asukkaat eivät välttämättä tiedä paikkakunnan aktiviteettitarjonnasta, tai he eivät halua olla aktiviteeteissa mukana. Osa loma-asukkaista hakee lomapaikkakunnaltaan enemmän rauhaa, jolloin tietynlainen yhteisöllinen toiminta oman perheen ja oman piirin ulkopuolella jää pois. Esimerkkinä vastaus kysymykseen ”mikä tekee Enontekiöstä erityisen asuinpaikan ja toisaalta lomakohteen?” *Lomalta odotamme rauhaa, mahdollisuutta olla luonnon keskellä ja liikkua aktiivisesti* (SP5).

Joillekin loma-asukkaille yhteisöllisyys näyttäytyi enemmänkin vierailuina ja yhdessä olona. *Emme ole mukana yhteisöjen toiminnassa, vierailemme tuttujen luona ollessamme paikkakunnalla* (SH3). *Minulle tärkein yhteisö Enontekiöllä on paikalliset ystävät/ naapurit* (SH5). Omalaatuisten yhteisöllisyyden ulottuvuuden luovat perhekunnat, jotka muodostavat paikkakunnalle omia yhteisöjä. Ne muotoutuvat siten, että ulkopaikkakuntalaiset matkailijat viettävät aikaa lomakohteessa perhekunnittain. He tuntevat yhteenkuuluvuutta tähän pienyhteisöön, joka ei välttämättä ole koostumukseltaan sama kuin kotipaikkakunnalla, vaikka siihen kuuluvat henkilöt voivat olla samoja. Tähän yhteisöön ei välttämättä kiinteästi kuulu paikallisen väestön edustajia ja loma-asukkaat kertovatkin asiasta seuraavalla tavalla:

Nään ihmisiä ja mul on kyllä ihan riittävästi mielellään tulee vieraita, et tänään on mun eka hiihtovieras lähteny et se oli viikon ja lähti. (HLH1)

Et mul käy väkee että ja sit mun pojan perhe tulee pääsiäisenä et mä niinku pyrin oleen semmoset kaks kuukautta keväällä täällä. (HLH1)

Lapset on todella että ne on niinku kans rakastuneet tähän paikkaan. (HLH2)

Jotkut ovat kuitenkin sitä mieltä, että yhteisön jäsenten tulisi jakaa asuinseutu yhteisön muiden jäsenten kanssa, toiset eivät pidä maantieteellistä yhtenäisyyttä yhteisön muodostumisedellytyksenä (Mason 2000, s. 17). Enontekiöllä yhteisöt näyttävät muodostuvan yli rajojen.

Enontekiön alueelta löytyi myös hyvin aktiivisia loma-asukkaita, jotka tietävät paikkakuntalaisten tavoin alueen aktiviteeteista ja osallistuvat hyvin paljon yhteisölliseen toimintaan.

...Hetan latulainen ja sit mä meen niiden vaelluksille ja tommosille ei nyt kamalille hiihdoille, mut kuitenkin hiihtojutuille ja sit nimenomaan osallistun Hetan ladun vesijumppaan lauantaisin. Keskiviikkona tuol on senioritanssit, must se on ihan hirmusen hauskaa. (HLH1)

Osassa vastauksista erityisesti loma-asukkaiden kohdalla käy ilmi, että yhteisöllinen osallistuminen erilaisiin päättäviin toimiin koetaan enemmänkin välttämättömyydeksi kuin suoraan vapaaehtoiseksi yhteisölliseksi toiminnaksi:

Olemme mukana XX tiekunnassa ja toimiminen on ollut lähes välttämätöntä, että asiat norjalaisenemmistöisellä alueella on saatu hoidetuksi. (SK2)

Tiekunnan kokouksissa opitaan tuntemaan mökkiläisiä ja kantamaan yhdessä vastuuta alueen asioista. Kylän muut yhteisöt jäävät vieraammiksi. (SK1)

Yhteisöllinen toiminta ja siihen osallistuminen on siten joissakin tapauksissa enemmänkin keino olla mukana päättämässä asioista ja se mahdollistaa asioihin vaikuttamisen.

Paikallisten ja loma-asukkaiden osallistuminen ja näkemykset yhteisöllisyydestä eroavat osittain jonkin verran toisistaan. Yhdistystoiminta ja tapahtumat tulevat esille molempien puheissa. Toisaalta paikalliset puhuvat enemmän erilaisesta yhteisöllisestä harrastustoiminnasta. Suurin ero tulee kertomuksissa esille siinä, että paikkakuntalaisten puheissa käy ilmi myös suuremmat yhteisöt kuten kylä- ja työyhteisö, perhe ja suku. Tai kuten eräs haastateltavista totesi: *se on kotiseuturakhaus, joka pitää täällä. (HPH1)*

Yhteisöä koossapitävät voimat ja yhteisöön kuulumisen merkitys

Eräänä yhteisöä ylläpitävänä voimana voi todeta olevan ennen kaikkea yhdessä tekeminen ja yhdessä oleminen. Kaiken kaikkiaan vuorovaikutus on avainsana. Se on myös yhteisöllisyyden keskeinen rakennusosa. *Kyllä se kaikenlaisessa yhteistyössä se voima tietysti piilee ja sitä pitäisi pystyä harjoittamaan (HPH4). Joo, se siinä parasta on varmaan yhdessä tehään (HPH5).* Yhteisöllisyyden merkityksen tärkeydestä kertoo se että monet, erityisesti paikalliset, kokevat että erilaista yhteistyötä pitäisi olla enemmän: *...pitäis olla enemmän ehkä löytyä semmosta yhteistyötä... (KPH4).* Yhdessä tekemisen tapoja ovat nimenomaan edellä haastatteluista esiin tulleet asiat, kuten erilaisissa toimikunnissa, yhdistyksissä, harrastustoiminnoissa ja tapahtumissa mukana oleminen sekä myös tärkeänä osana kyläily ja sitä kautta esiin tuleva yhdessä olo.

Yhteisöllisellä tekemisellä voi olla myös jokin suurempi merkitys alueen kannalta ja eikä se välttämättä ole pelkästään niin sanotusti yhdessä olemista ja tekemistä huvien vuoksi. *Just nämä turistit niinkö mejän näkökulmasta katottuna niin ne on semmoinen oma ...yhteisöllisyyden muoto (HPH2).* Matkailijoiden palveleminen yhteistuumin on yhteisöllistä tekemistä. Tällöin on kyse, ei vain uusien paikallisten suhteiden luomisesta, vaan myös siitä että matkailu toimii yhdistävänä tekijänä, koska toimitaan niin sanotusti yhteisten asioiden äärellä. Yhteisellä tekemisellä on siten vaikutusta myös yhteishenkeen. *Kylätapahtumien merkitys yhteyden parantajana on tärkeä (SK3).*

*Olemme juuri perustaneet uuden kyläyhdistyksen (SH1) vastaus kertoo kyläyhdistysten ja muiden yhdistysten toiminnan merkityksestä alueen yhteisöllisyyteen. Kuten Lehtonen toteaa, alueellinen yhteisöllisyys voi myös esiintyä yhteistoimintana, esimerkiksi talkoiden muodossa, ja kylätoimikunnat puolestaan edustavat tietynlaista elvyttävää yhteisöllistä toimintaa (Lehtonen 1990, s. 220, 225). Yksi yhteisöä yhdessä pitävä tekijä voi olla myös paikkakunnan pieni koko: *pienellä paikkakunnalla lähes kaikki tuntee toisensa. Tämän takia asukkaat varmasti tuntevat enemmän yhteenkuuluvuutta kuin etelässä.* (SH5)*

Toisaalta vaikka yhteisöllisyys rakoilisi ja se koettaisiin huonoksi, niin tilanteessa jossa on ulkopuolinen uhka, yhteisöllisyyden tunteminen kuitenkin paranisi, kuten seuraava haastateltava asian ilmaisi:

...kyllä mie väitän että kuitenkin se yhteisöllisyys täällä näkyy et jos niinku jos tavallaan sit tulee joku semmoinen ulkopuolinen uhka... ..kyllä sit varmaan ollaan yhteisessä rintamassa... ..tuostakin nähtiin nyt että kelkkareittikeskustelu että me ollaan yhtä mieltä kaikki siitä mitä muutoksia tehdään mutta jostain syystä kunnassa pannaan hanttiin. (KPH3)

Vastaus kertoo, että yhteisten asioiden hoitaminen ja yhdessä niiden eteen taisteleminen parantavat yhteisöllisyyden tunnetta. Asuinyhteisössä yhteisyys voi vaihdella huomattavasti. Yksi ääripää on, että yhteisyys perustuu vain asunnon sijaintiin, jolloin vuorovaikutus perustuu vain tuttuuteen, mutta ei yhteisöllisyyteen. Parhaimmillaan asuinyhteisön sisällä voi vallita symbolinen yhteisyys, joka tulee esille esimerkiksi sillä että puhutaan meidän kylästä ja meidän asuinpaikasta (Lehtonen 1990, s. 225).

Myös alueen kulttuuri toimii yhdistäjänä asukkaiden keskuudessa vähän samaan tapaan kuin kansallinen kulttuuri (ks. Sihvola 2000, s. 22). Yhteinen kulttuuri ja historia toimivat Enontekiölläkin yhdistävänä tekijänä kun uhan koetaan tulevan oman paikkakunnan ulkopuolelta. Voidaan puhua paikallisesta identiteetistä, jossa ilo ja luottamus kohdistuvat omiin ainutkertaisiin lähtökohtiin sekä siihen kulttuuritaustaan ja ympäristöön jossa on elänyt ja kasvanut. Nämä tekijät yhdessä voivat lisätä yhteisön voimia ja yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja parhaimmillaan ne rohkaisevat erilaisiin yhteisiin haasteisiin ja hankkeisiin (Sihvola 2000, s. 68). Tällaiset haasteet ja hankkeet tulevat hyvin esille matkailussa, jossa paikalliset ovat yhdistäneet voimansa yhteisen hyvän vuoksi. Yhteisön ylläpitävinä voimina tulisi siis mieluummin olla mahdollisuuksien näkeminen ja yhteisöllisyys kuin pelkkä ongelmanratkaisu, pelko tai kosto. Yhteisöt ovat kuitenkin ihmisten muodostamia kokonaisuuksia, joille muodon antaa mielipiteiden vaihto. Se puolestaan luo yhteenkuuluvuutta (Block 2008, s. 29).

Yhteisöä murentavat tekijät

Yhteisöllisyyden koetaan muuttuneen vuosien saatossa. Perinteisen vilpittömän yhteisöllisyyden katsotaan muuttuneen ja jääneen oman hyödyn tavoittelun sekä kaupallisuuden alle. Matkailun koetaan olevan yhtenä tekijänä yhteisöllisyyden tunteen muuttumisessa.

...toisaalta on vähentynyt tietyllä lailla semmoinen yhteisöllisyys että on niin kuin esimerkiksi jotakin pikkujouluja ja tällösiä niin ei niitä semmoisia enää pietetä kyläläisille että ennen on ollu kun minäkin olin vielä nuori... ..Nyt se se on enemmän painottunut tavallaan kaiken tuohon matkailuun ja työhön se yhteisöllisyys... (KPH1)

...se ei oo ennää niinku se kyläyhteisö tavallaan se isoin että siinä toimitaan ja tehhään yhdessä vaan se niinku enemmänkin alkaa olemaan sitä että yritykset on semmoisia verkoistoitunut tietynlaisiksi yhteisöiksi ja toimii enemmän. ...itse kaipaisi enemmän että sitä järjestettäis kyläläisille enemmän yhdessä jotain touhua... (KPH1)

Kilpisjärvellä matkailun vaikutukset alueen yhteisöihin koetaan negatiivisempina kuin Hetassa. Yhteisöjä murentavat erityisesti matkailun kaupallistaminen ja tämän vuoksi ristiriita yrittäjien ja muiden ei-matkailun saralla toimivien välillä tuli monessa kohtaa vastauksista esille.

Kaupallisuus tuo oman kuvionsa. Toisaalta välttämätöntä työtä, mutta asenne osalla paikallisiakin liikaa norjalaisia myötäilevä. Viranomaisten valvonta ja resurssit liian pienet. (SK1)

Matkailu lienee elinehto, mutta moraaliksi olisi säilytettävä. Alue on kuitenkin kaikkien suomalaisten yhteistä, arvokasta kansallisuutta, jota ei saa pilata yksityisten yrittäjien taloudellisten intressien vuoksi. (SK2)

Kilpisjärveläisten kertomuksista käy ilmi, että yhteisöt ovat jakaantuneet kahtia moottorikelkkailun ja luonnonsuojelun kohdalla. Toiset kannattavat vahvasti moottorikelkkailun rajoittamista ja selviä kelkkareittejä, kun taas toiset ovat niin sanotun vapaan moottorikelkkailun kannattajia. Jonkin verran ristiriitaa on suomalaisten ja norjalaisten loma-asukkaiden keskuudessa asian tiimoilta.

Kielivaikeudet norjalaisten kansa tuovat omat ongelmansa, eivätkä norjalaiset usein piittaa Suomen lainsäädännöstä. Kylällä on lisäksi havaittavissa arvoriistiriitaa luonnonsuojelun vaalimisen ja yksityisten yrittäjien taloudellisten intressien ja voitontavoittelun välillä. (SK2)

...norjalaisyhteisö se on ihan oma lukunsa... (KPH3)

Monet paikallisista asukkaista ovat ryhtyneet matkailuyrittäjiksi... Ne, jotka saavat toimeentuloa tästä turismista, suhtautuvat moottorikelkkailuun sallivammin. (SK3)

Ihan puhtaasti norjalaiset on vaikuttanu siihen että siis tota kaupassa on kyltit lihastiskillä kaikki norjaksi ei suomeksi... Ihan selkeesti kun asutaan näin lähellä toisiaan mutta selkeesti on tietynlainen kulttuuriero. (KP4)

4.4.2 Vieraanvaraisuus

Vieraanvaraisuus liittyy olennaisesti yhteisöllisyyteen. Vieraanvaraisuuden määrittelyn kautta voidaan havaita, kuinka esimerkiksi oman tutkimuksemme tarkastelun kohteena olevat loma-asukkaat kokevat Enontekiön alueen vieraanvaraisuuden ja onko heidän vieraanvaraisuuden avulla helppo päästä mukaan alueen yhteisöihin. Tässä luvussa tarkastelemme, kuinka Enontekiön kuntalaiset ja toisaalta loma-asukkaat kertovat sekä omasta että alueen vieraanvaraisuudesta. Aineistomme osoitti, että sekä paikkakuntalaiset että loma-asukkaat kokivat vieraanvaraisuuden alueella eri tavoin.

Paikallisten vieraanvaraisuus ilmiönä

Hetan paikalliset asukkaat kertovat olevansa vieraanvaraisia:

Kyllä kokenu enontekiöläiset niinku yllättävän avoimiksi ja nimenommaan no onko se sitä vieraanvaraisuutta sitte. Mut sillai ettei oo niinku minkäänsortin kyräilyä tai ennakkoluuloja tulijaa kohtaan en oo kyllä ite kokenu. (HPH2)

Vieraanvaraisuuden negatiivisiin puoliin liitettäviä kyräilyä tai ennakkoluuloja hettalaiset eivät tunteneet omaavansa. Tämän ovat huomanneet myös loma-asukkaat: *ku me rakennettiin niin kylähän otti meidät niinku todella hyvin vastaan (HLH2)*. Myös itse pystyimme havaitsemaan vieraanvaraisuuden majoittuessamme paikkakunnalla haastattelua varten. Mökillä meitä odotti iso nimilappu sekä avain ovelissa. Kukaan ei tullut kyselemään keitä me olemme vaan he luottivat siihen, että me olemme oikeat henkilöt. Meistä tämä tuntui varsin vieraanvaraiselta. Havainnointimme ja aineiston perusteella voikin päätellä, että useimmissa tilanteissa kaikki vieraat otetaan hyvin vastaan, ja myös apua tarjotaan, jos tilanne sitä vaatii.

Vieraanvaraisuutta ei kuitenkaan kaikkien henkilöiden kohdalla tunneta samalla tavalla: *Mä nyt siis itse katson olevani vieraanvarainen, mutta se et mä en kyllä tota en välttämättä niin kauheen hyvällä muistele sitä meikäläisen alkuaikoja (KPH4)*. Henkilö viittaa omiin huonoihin kokemuksiinsa muuttaessaan Kilpisjärvelle. Edellä mainitun asian ovat huomanneet myös loma-asukkaat: *ihmiset ovat aluksi ehkä vähän ennakkoluuloisia tai ujoja, mutta tutustuttuaan ovat hyvin aitoja ja lämpimiä (SH3)*. Edellä oleva vastaaja on loma-asukkaana Hetan ympäristössä, mutta samanlaisia vastauksia oli huomattavissa useimman Enontekiön kunnan alueella majoilevan loma-asukkaan vastauksessa.

Ulkopaikkakuntalaisena matkailijana luottamuksen syntyminen paikallisiin vaatii tutustumista, mielipiteiden vaihtoa ja kanssakäymistä (Mason 2000, s. 115). Osa loma-asukkaista kokee yhteisöön pääsemisen olevan alkuun hankalaa, sillä he kokevat paikallisten vastaanoton aluksi ennakkoluuloiseksi. Yhteisön jäseneksi voi kuitenkin heidän mukaansa päästä – se vain vie aikaa: *että tavallaan kyllä siihen tietty aika menee että pääsee sisälle (KPH4)*. Yleisin tunnelma yhteisöön pääsemisestä ja mukaan ottamisesta oli paikallisten kertomana kuitenkin seuraavanlainen: *Ja sitte jos tulee tänne paikkakunnalle asumaan ja pyrkii näihin yhistyksiin niin mielihyvin otetaan aina vastaan (HPH3)*. Haastateltavien kertomuksista voi kuitenkin päätellä, että paikkakunnalle tulee muuttaa ja asua siellä jonkin aikaa ennen kuin yhteisöön pääsee sisälle, vaikka vieraanvaraisia muuten ollaankin.

Enontekiön alueella yhteisöön sisälle pääseminen voi siis viedä aikaa. Koska osa loma-asukkaista oleilee paikkakunnalla vain pienen hetken vuodesta, he eivät välttämättä koe kuuluvansa paikallisyhteisöön. Myös loma-asukkaiden kertomuksista voi päätellä, että he tunnistavat olevansa ulkopuolisia paikkakunnalla eikä heillä välttämättä ole kunnollista kontaktia alueen paikalliseen väestöön:

En koe kuuluvani vahvasti paikkakunnan yhteisöön. Olisi positiivista olla mukana toiminnossa. Tosin kun harvoin käy ei voi paljon osallistua. Paikallisista asukkaista tunnen paremmin vain naapuruston. (SH2)

Vastauksista on luettavissa, etteivät loma-asukkaat kuulu Tönniesin Gemeinschaft-tyyliseen yhteisöön, jossa jokainen yhteisöön kuuluva henkilö osallistuu toimintaan ja omalla toiminnallaan

auttaa yhteisön hyvinvointia (ks. Lehtonen 1990). Heitä ei voida lukea kuuluvaksi yhteisöön juuri heidän väliaikaisuutensa vuoksi, heidän viettävät aikaa paikkakunnalla vain lyhyitä aikoja vuodesta. Ehkä paikalliset kuitenkin osittain sulkevat loma-asukkaat oman yhteisönsä ulkopuolelle: *Olemme saaneet ystävällistä kohtelua, mutta kyllä tietenkin olemme "etelän variksia" joka meidän on hyvä aina muistaa* (SH6). Kertomuksesta voi päätellä, että loma-asukkaita kohdellaan niin sanottuina väliaikaisina paikallisina eikä heillä välttämättä ole asiaa paikallisväestön omaan yhteisöön, mutta heitä kohtaan ollaan kuitenkin vieraanvaraisia.

Haastateltavien kertomuksista käy ilmi, kuinka uuden asukkaan kohdatessaan enontekiöläiset haluavat tietää, mistä suvusta kukakin on lähtöisin: *se ensimmäinen kysymys on aina ollu että kenen työ mie olen* (HPH4). Tämä kertoo asukkaiden mielenkiinnosta uutta tulokasta kohtaan. Myös haastattelutilanteessa haastattelijan sukunimen kuultuaan eräs vanhempi herra halusi tietää, onko haastattelijä kenties sukua erälle henkilölle. Itse kunnan alueella vieraillessamme ja esimerkiksi kaupassa käydessämme tunsimme paikallisten asukkaiden polttavat katset niskassamme ja kuisuttelun siitä, että ketähän nämä mahdollisesti ovat. Varmasti, jos aikaa olisi ollut enemmän, he olisivat alkaneet tiedustelemaan meiltä enemmän. Kertomuksista voi päätellä, että enontekiöläiset ovat varsin uteliasta väkeä, uudesta ihmisestä halutaan tietää kaikki mahdollinen ja tutustua. Liiallisesta vieraanvaraisuudesta ja uteliaisuudesta voi tulla myös rasite: *Mä haluan pitää tietyn yksityisyyden, mä en tykkää siitä että ovesta tullaan sisään niinkun ihan niin vaan. Tai sitten se että suoraan sanottuna kysytään henkilökohtaisista asioista* (KPH4).

Enontekiöllä vieraanvaraisuus voi aineistomme perusteella kääntyä myös itseään vastaan:

Jokunen vuosi sitten, silloin, kun satamassa oli vielä niin sanottu räkälä auki, istui hotelli Hetan ravintolassa pari suoraryhtistä, arvokasta noin 80-vuotiasta naista. Olivat etelästä. Heistä huokui eletty terveellinen elämä. Ilmeisesti muistelivat paikkakunnalla viettämiään aikoja, ehkäpä menneitä vaelluksiaan. Sataman räkälästä tuli kolme tuntemaani nuorta saamelasta poromiestä ravintolaan. Ravintola oli melko täynnä. Saivat kuitenkin oman pöydän. Kotvan kuluttua huomasivat alemmalla tasanteella olevat iäkkäät naiset. ...kolmikko siirtyi iäkkäitten naisten pöytään. ...Kaverini kanssa... seurasimme tilannetta. Naisten ilmeistä näki, ettei pöytäseura ollut toivottavaa. Kohta pöydästä poistui... mies päättään pyöritellen hiljaa kiroten antaen ymmärtää homman menneen liian pitkälle. ...Miehenkuvaukset jatkoivat kunnes vanhukset poistuivat. Kysyin... mieheltä, että mitäs siellä pöydässä tapahtui? Sanoi sen olleen niin törkeää ja hävytöntä kielenkäyttöä, ettei tajunnut itse muuta kuin lähteä pois. Tällaista "vieraanvaraisuutta" tapaa vain Enontekiöllä. (SH4)

Tämä kertomus saa aikaan erilaisen tunnelman alueen vieraanvaraisuudesta, ja kertoo siitä etteivät kaikki paikalliset välttämättä arvosta alueelle tulevia matkailijoita. Ehkä tämä tarina on vain kärjistetty tilanne, kuinka voi käydä, mutta se toimii hyvänä esimerkkinä siitä, mitä tapahtuu, jos vieraanvaraisuus epäonnistuu.

Vieraanvaraisuus osana matkailijoiden palvelua

Useista kertomuksista käy ilmi, että paikkakuntalaiset tuntevat paitsi itsensä, myös toisensa, he tietävät miten he käyttäytyvät kohdatessaan vieraan ihmisen. Vieras pyritään ottamaan vastaan hyvin: *pyritään palvelemaan niinku sinänsä tai jos tulee vieraita ja vaikka minkänäkösille pyritään järjestämään vieraalle hyvät oltavat* (HPH4). Kerronnasta voi kuitenkin päätellä, että vieraita palvellaan, jolloin paikalliset nähdään palvelun tuottajina ja matkailijat asiakkaina. Tällaisen

ilmiön voidaankin katsoa olevan osa nykypäivän massaturismia eikä enää missään yhteydessä aikaisempaan, perinteiseen vieraanvaraisuuteen, jossa matkailijoita majoitettiin ja kestittiin pyyteettömästi (Aramberri 2001, Germann Molzin ja Gibsonin mukaan 2007). Vieraanvaraisuudessa on nykyään kysymys vain paikallisten ja matkailijoiden välisestä rahanvaihdosta (Aramberri 2001, Germann Molz ja Gibson 2007, s. 7). Eräs lomamökkeilijä toteaaakin: *Matkailu hävittää vieraanvaraisuuden. Turistilta otetaan joka euro joka paikasta mistä suinkin voi. Tämähän se on pelin henki* (SH4). Matkailun kaupallisuuden myötä monet haastatteluihimme osallistuneista ajattelevat edellä olevan esimerkin mukaisesti vieraanvaraisuuden johtuvan vain eurojen perään haaveilusta. Vieraanvaraisuutta ajateltaessa tulisi kuitenkin miettiä sitä mistä se on alun alkaen lähtöisin – vieraiden majoittamisesta, kestitsemisestä ja myös palvelusten vaihtamisesta ilman rahan käyttöä.

Edellä mainitsemamme rahan vaikutus matkailijoiden ja paikallisten kohtaamiseen voidaan kiertää ystävyysuhteiden solmimisen kautta. Anni-Siiri Länsmanin (2004) mukaan entisaikoina matkailijoiden majoittuessa paikallisten asukkaiden kodeissa matkailijat pystyivät havaitsemaan paikallisten mahdollisen tarpeen tietyille tavaroille. Vierailijat eivät tyrkyttäneet apuaan vaan kysyivät ystävällisesti, mitä he mahdollisesti voisivat tarjota heille vastapalveluksena majoituksesta. Annetut lahjukset hyväksyttiin kiitoksena hyvästä kohtelusta ja vieraanvaraisuudesta. Näin majoittajaperhe jäi taas tavallaan kiitollisuudenvelkaan vieraille ja tämä takasi ystävyysuhteen säilymisen (Länsman 2004, 21, s. 52). Tähän loma-asukkaat ja paikalliset näyttävät pyrkivän vielä tänäkin päivänä. Ystävyysuhteiden kautta matkailijat vierailevat alueella useammin: *ketä mullon käyny tuolta eteläsuomesta niin vuojeista toiseen ne käy ... käy ja aina on tervethulleita* (HPH1). Kertomuksesta voi päätellä matkailijan olevan tyytyväinen saamaansa palveluun ja vieraanvaraisuuteen ja tulevan uskollisesti paikkakunnalle vieraaksi vuosi toisensa perään (ks. Lashley 2008). Tällaisen mallin voi myös ajatella olevan palvelun tuottamista, jossa majoittaja toimii tuottajana ja vieras asiakkaana, muttei kuitenkaan sisällä rahanvaihtoa. Aineistosta ei kuitenkaan käy ilmi, saavatko paikalliset vastavuoroisesti jotain takaisin omasta vieraanvaraisuudestaan, majoitetaan-ko ja kestitäänkö heitä samalla tavalla esimerkiksi käydessään näiden ystävien luona vai ovatko vieraat koko ajan kiitollisuudenvelassa paikallisille.

Conrad Lashleyn (2000) ja Daniel O'Connorin (2005) mukaan vieraanvaraisuus liitetään myös vieraiden kohteluun ja heidän turvallisuutensa takaamiseen. Varhaisissa yhteisöissä vieraille henkilöille tarjottiin majapaikkaa ja heidän kanssa myös luotiin suhteita. Nämä suhteet takasivat sen, etteivät keskenään tutuiksi tulleet ihmiset enää aloittaneet sotaa keskenään. Vielä nykyaikanakin kyse on vieraiden kohtelusta, viihdyttämisestä ja niin sanottua turvapaikan antamisesta vaikka asioiden arvostukset vaihtelevat yhteisöittäin ja ajanjaksoittain (ks. esim. Lashley 2000, O'Connor 2005). Näin asian kertovat myös sekä loma-asukkaat että paikalliset:

Joskus muinoin täällähän tota ihmiset muutti saunakamariinsa asumaan ja luovutti niinku talojansa, huoneitansa niinku niin sanotusti turisteille jotka tuli musiikkipäiville. (HLH1)

Ei oo ketään ovelta käännytetty eikä oo katottu rotua eikä sukua että... (KPH3)

Matkailijat otetaan kertomusten perusteella hyvin vastaan paikkakunnalle, ja heidät toivotetaan tervetulleiksi jopa paikallisten koteihin majoittumaan. Ketään ei syrjitä. Tämä kertoo erittäin paljon alueen vieraanvaraisuudesta, majapaikasta ei välttämättä edes haluta pyytää rahaa vaan matkailijoiden katsotaan tuovan lisäväriä alueen yhteisöihin.

Vieraanvaraisuus on näin ollen myös hyödyntävä tekijä matkailua ajatellen: kun alueesta ja sen asukkaista puhutaan hyvää, voivat myös alueelle tulevat matkailijamäärät lisääntyä ja näin ollen kuntaan tulee lisää rahaa. Vieraanvaraisuudessa voi siis olla myös jonkinlainen taka-ajatus, vaikkei sitä välttämättä tiedostettaisikaan, ainakaan paikallisten keskuudessa (O'Connor 2005, s. 269).

Länsman (2004) puhuu väitöskirjassaan väärtisuhteista saamelaisten ja matkailijoiden välillä. Hänen mukaansa aitoja kokemuksia etsivät matkailijat hakeutuvat tietoisesti kontaktiin alkupe-
räisasukkaiden kanssa (Länsman 2004, s. 20). *On nimenomaan niin. Hänen äitinsä teki meille nutukkaita ja lapin huiveja me käytiin et se oli niinku semmonen tosi hieno ohjelmanumero sinne mennä siellä ei ollu siihen aikaan ees sähköjä vielä* (HLH1). Aineistomme mukaan loma-asukkaat yleensä vierailevat saamelaisten ja paikallisten luona tarvitessaan jotain tavaraa, mutta he haluavat myös osallistua asukkaiden arkipäivään käymällä heidän luonaan esimerkiksi kahvilla (ks. Länsman 2004). John Urry (2002, Länsmanin mukaan 2004) kuitenkin kritisoi ”post-turisti”-käsitteen avulla tätä autenttisuuden hakua matkailijoiden keskuudessa. Post-turisti ei välttämättä halua paikallisten ystäväksi ja tietää olevansa ulkopuolinen. Hän myös saa mielihyvää suoraan matkailijoille suunnatuista palveluista, joiden viehätys ei ole autenttisuudessa vaan niiden tuottamassa nautinnossa (Länsman 2004, s. 20). Aineistostamme käy ilmi, että paikallisten luona käyntiä voidaan pitää ohjelmanumerona, siellä on aina jotain nähtävää. Ovatko loma-asukkaat kuitenkin jollain tapaa tällaisia post-turisteja, jotka saavat mielihyvää käydessään kylässä ja tir-
kistellessään paikallisten elämään?

Se on sitten sitä matkailijoiden mukana tuomaa yhteisöllisyyttä

Matkailu, matkailijoiden palvelu ja vieraanvaraisuus linkittyvät toisiinsa hiuksenhienosti. Matkailualueen ja sitä myötä myös paikallisyhteisöjen on suhtauduttava positiivisesti alueelle suuntautuvaan matkailuun, jotta myös matkailijat tuntevat olonsa tervetulleeksi (Williams ja Lawson 2001, s. 270). Kuten otsikosta voi päätellä, Enontekiön paikallisyhteisöjen asukkaat kokevat matkailijoiden tuovan alueelle jotain lisää. *Kylä virkistyy kun on väkeä liikenteessä* (HPH1). Myös useimmat loma-asukkaat kokevat matkailun tärkeänä osatekijänä alueen kehityksessä: *Vaikuttaa, positiivisesti, lisäämällä tuloja kaikille ja tuomalla uusia, monipuolisia virikkeitä* (SH1). Matkailun myös kerrotaan olevan totuudenmukaisesti suurin rahantuoja alueelle.

Mutta onko matkailulla vain positiivisia vaikutuksia alueen yhteisöihin? Seuraava kertomus kuvaa kärjistetysti matkailijoiden suhtautumisesta poromiehiin.

Poromiehet pelkäävät matkailun lisääntymistä. Mitä enempi metsissä ja tuntureilla liikkuu väkeä, niin sitä suurempi mahdollisuus on heidän jäädä kiinni luvattomista puuhista. (SH4)

Ehkä osa matkailijoista tuntee poromiesten olevan matkailun kehityksen tiellä vaikka näinhän ei välttämättä kaikkien kohdalla ole. Tulee muistaa tarkastellessa Enontekiön aluetta, yhteisöllisyyttä ja matkailun vaikutuksia yhteisöihin, että alueella on monenlaisia paikallisia: matkailualalla työskenteleviä, poromiehiä, saamelaisia ja myös matkailualan ulkopuolelta tulonsa saavia paikallisia. Kaikkien intressit eivät välttämättä suuntaudu juuri matkailuun eivätkä he välttämättä koe matkailua positiivisena asiana. Tulee muistaa, että osa poromiehistä voi saada osansa matkailijoiden tuomista euroista välillisesti ja tuottamalla sivubisneksenä matkailijoille erilaisia, ns. autenttisia palveluita eivätkä he siis mahdollisesti suhtaudu matkailuun kielteisesti (ks. Sarkki 2009).

Matkailu voi tuoda mukanaan myös negatiivisia ilmiöitä, kuten aineistostamme käy ilmi (ks. esim. Williams ja Lawson 2001, Andereck ym. 2005): *toki nyt sitten tämän kelkkailun myötä niin se tuo tietynlaista häiriötä joka siinä mielessä vaikuttaa sitten taas ihan tähän normaalieloon... että se on häiritsevää... kunnioittaen myös niitä paikallisia* (KPH4). Kyse on matkailun mukanaan tuomista sosiokulttuurisista vaikutuksista, joita voivat olla muun muassa muutokset kulttuurissa ja paikallisyhteisöissä sekä yhteisöjen väliset konfliktit ja kasvaneet rikosluvut (Andereck ym. 2005, s. 1058). Paikallisten mielestä heitä tulisi kunnioittaa eikä vain kohdella heitä palvelun tuottajina; saada vastinetta omalle vieraanvaraisuudelleen. Asia oli hyvin havaittavissa myös Kilpisjärven kyläillassa. Tilaisuudessa oli paljon puhetta siitä, kuinka matkailijat (lähinnä norjalaiset) tulevat alueelle, juopottelevat ja ajelevat kelkoilla välittämättä paikallisista asukkaista, muista matkailijoista tai edes säännöistä. Tämä aiheutti paikallisten keskuudessa paljon kritiikkiä ja keskustelua siitä, kuinka tilanne saataisiin rauhoitettua. Sarkin (2009, s. 179) mukaan matkailuelinkeinosta tulonsa saavat paikalliset suhtautuvat matkailusta aiheutuviin haittavaikutuksiin huomattavasti myönteisemmin kuin he, jotka eivät saa tuloaan matkailusta. Selvä ero asioihin suhtautumisessa oli nähtävissä myös kyläillassa, jossa pystyi selvästi havaitsemaan, ketkä saavat tulonsa matkailusta ja ketkä eivät, tuntematta heidän taustaansa. Jää nähtäväksi, auttavatko alueen kaava- ja kelkkareittien muutokset villinä rehottavaa tilannetta vai pysyykö se entisellään.

Neuvoa tarvitaan

Noora Palosaari (2009) toteaa matkailukeskuksessa asumisen olevan jatkuvaa varpaillaanoloa ja matkailijoita pitäisi olla valmis palvelemaan hetkenä minä hyvänsä, vaikkei se suuremmin kiinnostaisikaan. Matkailijoiden tulisi hänen mielestään ymmärtää, etteivät kaikki paikalliset pysty tai halua auttaa matkailijoita, ja että kohde on heidän kotiseutuaan (Palosaari 2009, s. 58).

Matkailijat eivät myöskään arastele esittää kysymyksiä (Palosaari 2009, s. 58). Aineistomme perusteella Enontekiön paikallisyhteisöjen asukkailta kysytään usein neuvoa matkailuun liittyvissä asioissa (ks. Walls ym. 2008). Eräs haastattelemistamme henkilöistä kertoi asiasta näin: *Ja sitten kun ne olettaa että me osataan kaikki neuvoo* (KPH3). Aikaisempien tutkimusten mukaan paikallisilta ei kuitenkaan ole juuri ollenkaan kysytty sitä, kuinka he kokevat sen, kun heiltä tiedustellaan erilaisia asioita, varsinkin jos he eivät itse toimi matkailualalla (Walls ym. 2008, s. 652). Enontekiön alueen paikallisten suhtautumisesta matkailijoiden alituisen kyselyyn voi päätellä, että usein toistuvasta matkailijoiden neuvomisesta voi tulla rasite sellaiselle henkilölle, joka ei itse toimi matkailijoiden kanssa. Suurin osa Enontekiön asukkaista toimii palvelualalla, mutta haluavatko he tehdä vapaa-ajallaan samaa kuin töissä? Palosaari (2009, s. 59) toteaaakin: *”Tietynlaisen roolin ja asenteen omaksumisen lisäksi minä ja varmaan moni muukin paikallinen on opetellut selviytymiskonsteiksi tapoja vältellä turisteja sesongin aikana.”* Enontekiöllä tämä ei ehkä vielä ole näin kärjistetyksi esillä.

4.5 Yhteenveto

Ovatko Enontekiön alueen asukkaat ja loma-asukkaat sitten enemmän yksilöitä vai yhteisöjä? Tähän ei ole olemassa yksiselitteistä vastausta, mutta tutkimuksemme antaa viitteitä yhteisöllisyyden olemassaolosta. Oikeastaan enemmän voisi puhua yksilöistä yhteisöissä. Jokainen ihminen on oma yksilönsä ja kaipaa omaa tilaa, mutta silti tutkimuksestamme käy mielestämme ilmi, että yhteisöllisyyttä kaivataan ja sitä tarvitaan. Yhteisöjä tarvitaan yksilöiden turvaksi.

Kuva 4. Yhteisten toimintasääntöjen avulla yhteisölliseen yhteistoimintaan

Yhteisöllisyyden koetaan muuttuneen pyyteettömästä vieraanvaraisuudesta kohti enemmän kaupallisuuden ja rahan sanelemaa yhteisöllisyyttä. Tässä muutoksessa matkailulla on suuri vaikutus, ja matkailu on muuttanut ja muuttaa myös tulevaisuudessa alueen yhteisöjä Enontekiöllä. Muutos ei välttämättä ole huono, vaan se on sopeutumista uuteen matkailun myötä syntyneeseen tilanteeseen.

Aineistosta esiin tulleet mielipiteet voidaan jakaa karkeasti kahteen eri ryhmään. Toisaalta matkailun yhteisölliset hyötynäkökohdat tunnustetaan paikallisten asukkaiden ja loma-asukkaiden taholla mutta toisaalta lisääntyvä matkailu nähdään myös uhkana. Matkailu- ja palvelulinkeinointa elantonsa saavat kokevat matkailun kasvun hyödyttävän paikallisyhteisöä. Syy eri yhteisöjen välillä vallitsevien ristiriitojen esiintymiselle voi kenties olla yhteisesti hyväksytyjen toimintasääntöjen puuttuminen. Kuvassa neljä havainnollistamme sitä, kuinka yhteisten toimintasääntöjen avulla voidaan päästä yhteisölliseen yhteistoimintaan.

Enontekiön alueen yhteisöllistä kehittymistä voi haitata pienyhteisöjen laaja kirjo ja niiden erilaiset etunäkökohdat. Jo pelkästään loma-asukkaiden muodostamat yhteisöt ovat keskenään hyvin erilaiset. Sukujuuriltaan paikkakuntalaisiksi itsensä kokevat matkailijat, muualta tulevat vierailijat ja naapurivaltioiden edustajat muodostavat kukin omanlaisia yhteisöjä. Näidenkin

ryhmien sisällä on eroja sen suhteen minkälaiseksi yhteisöön kuuluvat kokevat vaikuttamisen mahdollisuutensa. Eri yhteisöt tulisi saada toimimaan enemmän yhdessä. Loma-asukkaiden yhteistoiminnallisten muotojen soisi ulottuvan käytännön avun tarjoamisesta ja saamisesta myös yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja aktiivisuuteen.

Yhteisöllisyyttä selkeästi parantavaksi tekijäksi koetaan puolestaan yhdessä tekeminen ja oleminen ja sitä kaivattiin lisää. Kuten aiemmin totesimme, matkailu ja kaupallistuminen ovat muuttaneet alueen yhteisöjä ja yhteisöllisyyden tunnetta. Mikäli kanssakäymiselle voidaan luoda sopivat ja luottamukselliset edellytykset, on täysin perusteltua ajatella että myös yhteisöllisyyden positiiviset vaikutukset tulevat korostumaan. Matkailu on kuitenkin alueen kehittymisen kannalta elinehto ja tämän vuoksi uudenlaista yhteisöllisyyttä kannattaisi mielestämme lähteä rakentamaan nimenomaan matkailun varaan. Yrittäjien ja niiden paikallisten, jotka eivät ole matkailuliiketoiminnassa mukana, välinen yhteistyö tuottaisi uudenlaista yhdessä tekemistä ja yhteisen hyvän eteen toimimista. Tämä yhteinen toiminta muuttaisi alueen yhteisöjä entisestään, mutta se myös oletettavasti parantaisi alueen yhteisöllisyyttä. Edellä mainitun mukaan ulkopaikkakuntalainen voisi hyvinkin tuntea olevansa osa paikallisyhteisön yhteishengen luomisprosessia ja näin ollen kuulua oleellisena osana esimerkiksi loma-asuinalueen yhteisöön.

Tutkimuksemme perusteella Enontekiön alueen voidaan sanoa olevan suhteellisen vieraanvarainen. Toki monenlaisia konflikteja esiintyy eikä matkailun tuomilta negatiivisilta vaikutuksilta voida välttyä Enontekiölläkään. Alue on kuitenkin vielä matkailukohteena nuori, vaikka matkailu alueella on ollut jo kauemmin kuin sinne on vienyt teitä. Massaturismikohteeksi aluetta ei kuitenkaan voi kuvata. Ehkä tämä on osasy siihen, miksi paikalliset ovat yleensä vieraanvaraisia ja vieraat otetaan vastaan suurimman osan ajasta hymy huulilla. Enontekiön kannattaisi mielestämme hyödyntää vieraanvaraisuutta matkailussa ja lisätä sen avulla alueen vetovoimaisuutta matkailijoiden ja loma-asukkaiden silmissä.

Alun perin halusimme tarkastella yhteisöjen ja yhteisöllisyyden lisäksi myös loma-asukkaiden etätöiden mahdollisuutta sekä heidän muuttamishalukkuuttaan paikkakunnalle. Aineistosta ei kuitenkaan tullut ilmi olisivatko loma-asukkaat mahdollisesti halukkaita muuttamaan lomamökkipaikkakunnalleen tai edes tekemään etätöitä. Emme siis pystyneet tarkastelemaan asiaa näistä lähtökohdista. Toisaalta vastausten niukkuus näihin kysymyksiin kertoo jo omalta osaltaan omaa tarinaansa siitä, ettei paikkakunnalle haluta muuttaa pysyvästi. Pohdittavaksi jää, onko alueen yhteisöissä ja yhteisöllisyydessä parantamisen varaa, jotta loma-asukkaat tuntisivat kuuluvansa yhteisöön ja mahdollisesti haluaisivat myös muuttaa paikkakunnalle.

Tämä tutkimus oli vain pintaraapaisu alueen yhteisöihin ja jättää tilaa jatkotutkimukselle. Tutkimuksen seuraavassa vaiheessa olisi hyvä tutkia Enontekiön kunnan alueellisia eroja yhteisöllisistä näkökulmista. Aineistostamme käy jo ilmi, että eroja eri alueiden välillä ilmenee, mutta tämän tutkimuksen rajoissa emme pystyneet käsittelemään näitä eroja sen syvemmin.

5 Enontekiön ja matkailun vuorovaikutuksesta

Outi Rantala ja Seija Tuulentie

Enontekiön erityisyys on vahvasti kansallista: Suomen oloissa kyseessä on ainutlaatuinen erämainen tunturiylänköalue. Luontopiirteiden kansallinen arvo liittyy saumattomasti luonnon virkistyskäyttömahdollisuuksiin. Toisaalta erityinen luonto asettaa myös vaatimuksia kulkijalle. Kansainvälisesti Enontekiö on myös erityinen, mutta ei niinkään korkeiden tuntureiden vuoksi kuin erämaisyyden ja luonnonrauhan ansiosta.

Paikkojen merkityksestä nykyisessä globaalissa maailmassa keskustellaan paljon. Usein on esitetty näkemys, että fyysisillä paikoilla ei ole enää merkitystä. Menneisyyteen lukkiutuminen ei olekaan mahdollista eikä toivottavaa, mutta toisaalta Enontekiön kaltaisella erityisellä alueella on luontoarvoja, jotka koetaan monia muita alueita pysyvämpinä, joten niiden vaaliminen on hyvä lähtökohta matkailun kehittämiseksi. Vahvan paikkasiteen syntyminen paitsi vakituisille asukkaille myös turisteille on etu matkailun kannalta. Matkailija palaa uudelleen, kertoo paikasta muillekin ja saattaa muuttua tavalla tai toisella alueen asukkaaksi.

Haastatteluissa Enontekiön kuvataan olevan riittävän etäällä, jotta siellä pääsee irti arkielämästä. Kuitenkin etäällä olemisella on myös kääntöpuolensa, sillä monille Enontekiö on liian kaukana ja liian vaikeasti saavutettavissa. Tämä on perinteinen luontomatkailemisen paradoksi: luonto säilyttää vetovoimansa parhaiten kauimpana suurista keskuksista sijaitsevista paikoissa. Kun saavutettavuus paranee, luontoarvot yleensä vähenevät (ks. esim. Hall ja Boyd 2005). Matkailun kehittämisen kannalta tilanteessa on kaksi vaihtoehtoa: joko parantaa saavutettavuutta tai markkinoida paikkaa vain niille, jotka ovat valmiit näkemään vaivaa sinne päästäkseen. Jälkimmäinen olisi monella tavalla persoonallisempi tapa, sillä rauhallisia erämaita on tarjolla huomattavasti vähemmän kuin muunlaisia, rakennusten ja moottoriliikenteen hallitsemia, alueita. Lisäksi liikenneyhteydet ja liikkuminen paikasta toiseen voidaan nähdä paitsi matkailun keinona myös matkailuna itsessään: esimerkiksi pyöräily, kävely ja melonta ovat sinällään elämyksellisiä matkailutuotteita (Page ja Ge 2009). Lihasvoimin liikkuminen on trendikästä ja tähän trendiin Enontekiöllä on paljon tarjottavaa.

Perinteisen liikenteellisen saavutettavuuden parantamisen sijasta tietoliikenteellinen saavutettavuus ei ole samalla tavalla ristiriidassa luonnonarvojen kanssa. Tietoliikenteen parantaminen hyödyttäisikin kaikkia alueella asuvia ja matkailevia ja parantaisi mahdollisuuksia kiinnittyä Enontekiön kaltaisiin etäisiin paikkoihin. Tietoliikenteen parantamisen ohella etätyömahdollisuuksia voitaisiin pyrkiä käyttämään muun muassa paikallisen yhteisöllisyyden lisääjänä esimerkiksi perustamalla yhteinen etätyöpiste, jossa sekä paikalliset että loma-asukkaat voisivat käydä tekemässä etätyötä – tämä mahdollistaisi osaltaan loma-asunnon varaamisen työltä vapaaksi alueeksi ja etätyön tekemisen myös niille, joiden mökeillä laajakaistaverkko ei toimi. Pisteessä voisi olla myös palveluita, kuten kahvila tai pieni kirjasto.

Loma-asukkaita ei yleensä pidetä matkailijoina. Kuitenkin Lapin tuntureilla loma-asukkaat ovat toisenlaisia kuin perinteiset kesämökkiläiset. Tunturiin tulevat eivät pysyttele oman tontin alueella vaan mökki on usein tukikohta, josta käsin liikutaan laajalla alueella ja käytetään tarjolla olevia palveluja (Tuulentie 2007). Näin loma-asutus on kunnan näkökulmasta turismiin vertautuvaa

– ja vieläpä siinä mielessä vakaata turismia, että kiinnekohta alueella pysyy taloudellisesti heikompinakin vuosina. Haastatellut loma-asukkaat toivat esille halun osallistua kunnan toimintaan ja matkailun kehittämiseen – osallisuus edellyttäisi kuitenkin tietoa siitä, minkälaisia odotuksia loma-asukkaisiin kohdistuu paikallisten suunnalta ja mitä eri vuorovaikutusmuotoja sekä -tasoja loma-asukkaille on tarjolla.

Yhteisöllisyyden ja matkailun kehittämisen kannalta sellaiset tapahtumat, joiden järjestämiseen voivat osallistua niin loma-asukkaat kuin paikalliset, olisivat tarpeen. ”Vain kaksi kalaa” -pilkkitapahtuma on jo luonut pohjaa ja mainetta tällaiselle tapahtumatoiminnalle. Tapahtumien olisi hyvä olla omaperäisiä ja erikoisiakin, mutta kuitenkin paikkakunnan kulttuurista ja luonnosta ammentavia. Loma-asukkaiden ja paikallisten haastattelussa korostui niin ikään toive siitä, että Enontekiön alueelle kehitettäisiin uusia aktiviteetteja moottorikelkkailun vastapainoksi. Omaperäiset tapahtumat voisivat toimia yhtenä keinona lisätä matkailupalveluita alueella, etenkin jos ympärivuotisen yritystoiminnan kehittäminen on nykytilanteessa täysin kannattamatonta. Matkailututkimuksen opiskelijat ideoivat yhdessä muun muassa seuraavanlaisia tapahtumakokonaisuuksia: Seikkailutapahtumat (esimerkkinä jo olemassa oleva Arctic Canoe Race, sukellus), kasvi- ja luontotietouskurssit (esimerkiksi bongaustapahtumat), autoilutapahtuma (urheiluauto), lumiturvallisuuspäivät (esimerkiksi lumiluolayöpymiset), Haltin valloitus -tapahtuma (vastapainona Levin sinkuille suunnatuille tapahtumille Kaarina Kari -valloitus, jossa naiset kohderyhmänä sekä Yrjö Metsälä -valloitus, joka suunnattu miehille), nettikauppapäivät, ”Hetan hevipäivät” (kaamosajan ohjelmaa, saamelaisbändit), marjastustapahtuma ja ruokatapahtumat (lihahalli, makkara- tai lihafestarit).

Loma-asukkaat yrityskummeina -ajatus ei tullut talvella 2010 toteutetuissa haastatteluissa esiin, mutta Enontekiöllä on siitä ilmeisen hyviä kokemuksia: Enontekiön yrityskummi Orvo Kiesi sai Suomen vuoden 2010 mökkiläinen arvonimen (Enontekiön Sanomat 31.3.2010). Tällaista kummitoimintaa voisi laajentaa muuhunkin kuin yritysten kehittämiseen. Esimerkiksi Levillä on matkailun ja paikallisten välisen kuilun kaventamiseksi toteutettu tutustumispäiviä paikallisille. Myös Rovaniemellä paikallisia on kutsuttu kokeilemaan ilmaiseksi matkailuaktiviteetteja. Tutkimuksemme osoittikin, että paikalliset ja loma-asukkaat jakavat Enontekiöllä useita samoja arvoja eikä varsinaista estettä yhteisöllisyyden kehittämiseksi löydy. Yhteisen toiminnan ja jaettujen kokemusten kautta voidaan yhteisöllisyyden tunnetta alueella vahvistaa ja kunnan matkailua pyrkiä kehittämään tavalla, joka sopii alueella toimivien arvoihin.

Kirjallisuusluettelo

- Adams, R. 1996. Social work and empowerment. MacMillan Press. 221 s.
- Aho, S. & Ilola, H. 2006. Toinen koti maalla? Kakkosasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja, Rovaniemi. 204 s.
- 2008. Kahden kunnan asukkaat – lisää osallisuutta. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi. 102 s.
- Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere. 269 s.
- Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C. & Vogt, C. A. 2005. Residents' Perceptions of Community Tourism Impacts. *Annals of Tourism Research* 32(4): 1056–1076.
- Bauman, Z. 1996. Postmodernin lumo. Vastapaino, Tampere. 312 s.
- Block, P. 2008. Community: The structure of belonging. Berrett-Koehler Publishers. 242 s.
- Erkkilä, R. 2005. Moniääninen paikka – opettajien kertomuksia elämästä ja koulutyöstä Lapissa. Väitöskirja, Oulun yliopiston kasvatustieteen tiedekunta, Oulu. 168 s.

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdanto laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino, Jyväskylä. 268 s.
- Flemsæter, F. 2009. From "Home" to "Second Home": Emotional Dilemmas on Norwegian Smallholdings. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 9(4): 406–423.
- Germann Molz, J. & Gibson, S. 2007. Introduction: Mobilizing and Mooring Hospitality. Julkaisussa: Germann Molz, J. & Gibson, S. (toim.) *Mobilizing Hospitality. The Ethics of Social Relations in a Mobile World*. Ashgate Publishing Limited, Hampshire. s. 1–26.
- Giddens, A. 1984. Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analysissä. Otava, Helsinki. 423 s.
- 1990. *Consequences of Modernity*. Stanford (CA). Stanford University Press. 186 s.
- Grönroos, C. 1990. *Palveluiden johtaminen ja markkinointi*. WSOY. 565 s.
- Hall, M. C. & Page, S. J. 2002. *The Geography of Tourism and Recreation. Environment, Place and Space*. Routledge, London & New York. 399 s.
- & Boyd, S. (toim.) 2005. *Tourism and Nature-based Tourism in Peripheral Areas: Development or Disaster?* Channelview Publications, Clevedon. 281 s.
- Hemmi, J. & Vuoristo, K.-V. 1993. *Matkailu*. Wsoy, Porvoo. 322 s.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino, Helsinki. 213 s.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. Kariston kirjapaino, Hämeenlinna. 464 s.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. 2005. Kerronnallinen haastattelu. Julkaisussa: Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.). *Haastattelu, tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere. s. 189–222.
- Irvine, W. & Anderson, A. R. 2007. *The Vulnerability of Peripheral Tourism: The Rapid Disenchantment of Peripheral Attraction*. Julkaisussa: Müller, D. K. & Jansson, B. (toim.). *Tourism in Peripheries Perspectives from the Far North and South*. CAB International, Athenaeum Press, Gateshead.
- Itkonen, T.I. 1948. *Suomen lappalaiset vuoteen 1945*. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo/Helsinki. 589 s.
- Jokinen, M., Mettiäinen, I., Sippola, S. & Tuulentie, S. 2009. Sosiaalinen kestävyys muuttuvissa matkailukylissä: Paikallisia näkemyksiä kehityksestä. Julkaisussa: Tuulentie, S. (toim.). *Turisti tulee kylään, Matkailukeskukset ja lappilainen arki*. SoPhi 112, Jyväskylä. s. 60–85.
- Järviluoma, J. 1994. Matkailun työntö- ja vetovoimatekijät ja niiden heijastuminen lomakohteen valintaan. Julkaisussa: Aho, Seppo (toim.). *Matkailun vetovoimatekijät tutkimuskohteina*. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos. s. 31–48.
- 2006. Turistin luonto. Tutkimus luonnon merkityksestä matkailun vetovoimatekijänä neljässä Lapin matkailukeskuksessa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 96. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 214 s.
- Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K. E. (toim.). 2008. *Narratiivikirja: menetelmiä ja esimerkkejä*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 192 s.
- Kelly, G. & Hosking, K. 2008. Nonpermanent Residents, Place Attachment, and "Sea Change" Communities. *Environment and Behavior* 40 (4): 575–594.
- Keskitalo-Foley, S. 2006. Kolme näkökulmaa Lapin paikkana kokemiseen. Julkaisussa: Knuuttila, S., Laaksonen, P. & Piela, U. (toim.). *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. s. 129–146.
- Kurki, L. 2005. *Sosiokulttuurinen innostaminen*. Vastapaino, Tampere. 188 s.
- Kuusela, P. 2001. Minästä yhteisöön, yhteisöstä minään. Julkaisussa: Kuusela, P. & Saastamoinen, M. (toim.). *Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma*. Kuopion yliopiston selviytyksiä E. Yhteiskuntatieteet 21. Kuopion yliopiston painatuskeskus, Kuopio. s. 303–330.
- Lashley, C. 2000. Towards a theoretical understanding. Julkaisussa: Lashley, C. & Morrison, A. (toim.) *Search of Hospitality. Theoretical perspectives and debates*. Reed Educational and Professional Publishing Ltd, Woburn, MA. s. 1–17.
- 2008. *Studying Hospitality: Insights from Social Sciences*. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 8(1): 69–84.
- Lahtinen, J. & Isoviita, A. 2002. *Asiakaspalvelu ja markkinointi*. Avain tulos, Jyväskylä. 276 s.
- Lehtonen, H. 1990. *Yhteisö*. Vastapaino, Jyväskylä. 272 s.

- Liljeqvist, L.-E. 1978. Keskustelun kuviot: Käytännön keskustelu- ja haastattelutekniikkaa. Psykologinen kustannus, Helsinki. 102 s.
- Lämsä, A.-S. 2004. Väärtisuhteet Lapin matkailussa. Kulttuurianalyysi suomalaisten ja saamelaisten kohtaamisesta. Kustannus Puntsi, Saarijärvi. 191 s.
- Mason, A. 2000. Community, Solidarity & Belonging : Levels of Community & Their Normative Significance. Cambridge University Press. 246 s.
- Massey, D. 2003. Paikan käsitteellistäminen. Julkaisussa: Lehtonen, M. & Löytty, O. (toim.) Erilaisuus. Vastapaino, Tampere. s. 51–83.
- 2008. Samanaikainen tila. Vastapaino, Tampere. 240 s.
- McCabe, S. & Stokoe, E. H. 2004. Place and Identity in Tourists' Accounts. *Annals of Tourism Research* 31 (3): 601–622.
- Metsämuuronen, J. 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Gummerus, Jyväskylä. 1292 s.
- Mäkelä, R. 2002. Yhteisöllisyydestä – Perusteluja, tulkintoja, menetelmiä. Kehitys, Pori. 165 s.
- O'Connor, D. 2005. Towards a new interpretation of “hospitality”. *International Journal of Contemporary Hospitality Management* 17(3): 267–271.
- Paananen, S. 2008. Saksalainen elämäkertametodologia oppimisen tutkimuksessa. Julkaisussa: Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K. E. (toim.). Narratiivikirja: menetelmiä ja esimerkkejä. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. s. 19–40
- Page, S. & Ge, Y. 2009. Transportation and Tourism: A Symbiotic Relationship? Julkaisussa: Jamal, T. & Robinson, M. (toim.). *The Sage Handbook of Tourism Studies*, Sage, London. s. 371–395.
- Palosaari, N. 2009. Paikallinen silmäpari matkailua tarkastelemassa. Julkaisussa Tuulentie, S. (toim.). Turisti tulee kylään. Matkailukeskukset ja lappilainen arki. Minerva, Helsinki. s. 54–59.
- Perttula, J. 2002. Kiintopisteitä, ydinteemoja ja prototyyppisiä: luonnos matkailun ja matkailuelämyksen psykologiasta. Julkaisussa: Saarinen, J. (toim.). Elämys. Teollisuutta, taloutta vai jotakin muuta. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi. s. 31–54.
- Petrisalo, K. 1994. Menneisyys turismin vetovoimatekijänä. Julkaisussa: Aho, S. (toim.). Matkailun vetovoimatekijät tutkimuskohteina. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos. s. 73–83.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009. Kurssi kohti diskurssia. Vastapaino, Tampere. 181 s.
- Pitkänen, K. 2008. Second-home Landscape: The Meaning(s) of Landscape for Second-home Tourism in Finnish Lakeland. *Tourism Geographies* 10 (2): 169–192.
- Prideaux, B. 2002. Building Visitor Attractions in Peripheral Areas – Can Uniqueness Overcome Isolation to Produce Viability? *International Journal of Tourism Research* 4: 379–389.
- Rissanen, T. 2005. Hyvän palvelun kehittäminen. Kustannusosakeyhtiö Pohjantähti Polestar, Vaasa. 240 s.
- Ritchie, B. J.R. & Crouch, G. I. 2005. *The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective*. Cabi, Trowbridge. 304 s.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.). 2005. Haastattelu, tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino, Tampere. 310 s.
- Räsänen, T. 2006. Luonnossa. Julkaisussa: Koivunen, L., Syrjämaa, T. & Söderholm, I.-M. (toim.). Turistin tilat, Tilallisuus modernin matkustajan kokemuksena. Turun historiallinen yhdistys, Jyväskylä. s. 161–178.
- Saarinen, J. 2005. Tourism in the Northern Wildernesses: Wilderness Discourses and the Development of Nature-based Tourism in Northern Finland. Julkaisussa: Hall, M. C. & Boyd, S. (toim.). *Nature-based Tourism in Peripheral Areas. Development or Disaster?* Channel View Publications, Clevedon/ Buffalo/ Toronto. s. 36–49.
- Saaristo, K. & Jokinen, K. 2004. *Sosiologia*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki. 295 s.
- Saastamoinen, M. 2001. Elämäntapayhteisöt ja yhteisöllistämisen teknologiat – identiteetti, ekspressiivisyys ja hallinnointi. Julkaisussa: Kuusela, P. & Saastamoinen, M. (toim.). Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 21. Kuopion yliopiston painatuskeskus, Kuopio. s. 163–197.
- 2009. Aikalaiskeskustelua yhteisöllisyydestä. Julkaisussa: Filander, K. B & Vanhalakka-Ruoho, M. (toim.). Yhteisöllisyys liikkeessä. Gummerus, Jyväskylä. s. 33–66.

- Sarkki, S. 2009. Matkailijoita laitumilla: Matkailun maankäyttö poronhoidon näkökulmasta. Julkaisussa: Tuulentie, S. (toim.). Turisti tulee kylään. Matkailukeskukset ja lappilainen arki. Minerva, Helsinki. s. 160–182.
- Sepänmaa, Y. 2006. Sydämen maisema. Julkaisussa: Knuutila, S., Laaksonen, P. & Piela, U. (toim.). Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. s. 31–43.
- Sihvola, J. 2000. Yksilönä yhteisössä. Näkökulmia paikallisuuteen, globalisaatioon ja hyvään elämään. Kunnallisanalan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu nro 37. Vammalan Kirjapaino, Vammala. 76 s.
- Tapani, A. 2009. ”Onko yhteisöllisyydellä väliä?” – identiteettiprosessi ja sosiaalinen pääoma epävarmuuden sietämisen merkityksellisinä elementteinä. Tampereen yliopistopaino, Tampere. 181 s.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä. 158 s.
- Tuulentie, S. 2007. Settled tourists: Second homes as a part of tourist life stories. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 7(3): 281–300.
- Vepsäläinen, M. & Hiltunen, M. 2008. Vapaa-ajan asumisen tutkimus Pohjoismaissa ja Baltian Maissa. *Muuttuva matkailu* 2/2008: 6–12.
- Vittersø, G. 2007. Norwegian Cabin Life in Transition. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 7(3): 266–280.
- Walls, A., Shani, A. & Rompf, P. D. 2008. The nature of gratuitous referrals in tourism: local resident’s perspective. *International Journal of Contemporary Hospitality Management* 20(6): 647–663.
- Williams, J. & Lawson, R. 2001. Community Issues and Resident Opinions of Tourism. *Annals of Tourism Research* 28(2): 269–290.

Muut lähteet

- Enontekiön kehittämisstrategia 2003–2008. [Verkkojulkaisu] Enontekiön kehittämisstrategia ja toimenpideohjelma 2003–2008. Saatavilla: www.enontekio.fi/web/files/strategiaohjelma2003_2008.doc [Viitattu 21.12.2009.]
- Enontekiön matkailustrategia 2004–2010. [Verkkojulkaisu] Saatavilla: <http://www.enontekio.fi/web/files/matkailustrategia.doc> [Viitattu 5.1.2010.]
- Enontekiö 2004. [Verkkojulkaisu] Enontekiö-Kilpisjärvi matkailustrategia 2004–2010 ja matkailuyhteistyön toimintamalli. Enontekiö matkailun kehitysverkko – projekti. Saatavilla: <http://www.enontekio.fi/web/index.php?id=912> [Viitattu 4.12.2009.]
- Enontekiö 2008. Kysely loma-asunnon omistajille. Julkaisematon raportti.
- Enontekiö-Kilpisjärvi matkailualueen kehittämishanke. [Verkkojulkaisu] Saatavilla: <http://www.enontekio.fi/web/index.php?id=726> [Viitattu 21.3.2010.]
- Enontekiön kunta. Perusopetuksen opetussuunnitelma. [Verkkojulkaisu] Saatavilla: <http://www.enontekio.fi/web/index.php?id=414> [Viitattu 24.3.2010.]
- Enontekiön Sanomat 31.3.2010 [Verkkojulkaisu] Kiesistä vuoden mökkiläinen. Saatavilla: <http://www.enontekionsanomat.fi/arkisto/kiesista-vuoden-2010-mokkilainen.html> [Viitattu 21.6.2010.]
- Hokkanen, L. ei vl. Valta ja valtaistuminen sosiaali- ja terveydenhuollossa -luento. Luentosarjassa YYHT1102 Valta ja yhteiskunta 10.11.2008.
- Holmila, M. 2001. [Verkkojulkaisu] Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Saatavilla: <http://www.mua.fi/lehti/2003/holmila.pdf> [Viitattu 20.3.2010.]
- Kilpisjärven kronikka. [Verkkojulkaisu] Saatavilla: <http://www.kilpisjarvi.org/historiikki.htm> [Viitattu 5.1.2010.]
- Lapin Kansa, 18.3.2010. Enontekiön kaavasuma avautuu yhteiseksi hyväksi.
- Lapin matkailustrategia 2007–2010 [Verkkojulkaisu] Saatavilla: <http://www.lapinliitto.fi/matkailu/abstract%20of%20Lapland%20Tourism%20Strategy%202007%20-%202010.pdf> [Viitattu 8.1.2010.]
- Lapin matkailutilastollinen vuosikirja 2008. [Verkkojulkaisu] Lapin Liitto. Saatavilla: <http://www.lapinliitto.fi/matkailu/Lapin%20matkailutilastollinen%20vuosikirja%202008.pdf> [Viitattu 8.1.2010.]

- Matkailun taloudelliset vaikutukset Enontekiön, Kittilän ja Kolarin kunnissa vuonna 2008 ja arviot vuodesta 2009. [Verkkajulkaisu] Saatavilla: <http://haagaperho.infoweb.as.tietotalo.fi/loader.aspx?id=80230b96-26c1-4b7f-a3d7-7e9aac573493> [Viitattu 18.3.2010.]
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. [Verkkajulkaisu] KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto Tampere. Saatavilla: <http://www.fsd.uta.fi/menetelma-opetus/> [Viitattu 1.12.2009.]
- SOTKANet [Verkkajulkaisu] Tilasto- ja indikaattoripankki, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: <http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu> [Viitattu 17.3.2010.]
- Tilastokeskus [Verkkajulkaisu] Saatavilla: <http://www.stat.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/047.html> [Viitattu 16.1.2010.]
- TosiLappi [Verkkajulkaisu] Saatavilla: <http://www.tosilappi.fi/TosiLappi/Suomeksi/Etusivu.iw3> [Viitattu 21.3.2010.]
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002. [Verkkajulkaisu] Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Saatavilla: <http://optima.lapinkampus.fi/learning/id36/bin/user?rand=18896>. [Viitattu 23.3.2010.]

LIITE 1

Haastatteluprotokolla / 2.2.2010 / LaY, Matkailututkimuksen kandiseminaari

TEEMAHAASTATTELURUNKO: ENONTEKIÖN MATKAILU

1. Alkulämmittely ja taustatiedot + perustelut

Tutkimuksen esittely ja haastattelijoiden esittäytyminen

Taustatiedot / lämmittelykysymys

- Kertoisitko lyhyesti itsestänne, esim. nimenne ja asuinpaikkanne, kuinka kauan olette asuneet paikkakunnalla tai olleet loma-asukkaita/mökinomistajia täällä?

2. Teemat

I ENONTEKIÖ PAIKKANA

Minkälaiseksi kotipaikaksi kuvailisitte Enontekiötä?

- Tuntuuko tämä enemmän kotipaikalta kuin vakituinen kotipaikka? (loma-asukkaille)
- Voitteko mielestänne vaikuttaa paikkaan / oletteko vaikuttaneet? (oletteko osallistuneet esim. yhteisötoimintaan)
- Haluaisitteko vaikuttaa/osallistua enemmän, onko siihen tarpeeksi mahdollisuuksia?
- Tärkein syy täällä asumiseen (työ, perhe, yms.)? Mökkipaikan valintaan?

Mikä tekee Enontekiöstä erityisen asuinpaikan ja toisaalta lomakohteen?

- Miten paikka eroaa muista lomakohteista, joissa olette käyneet/joista teillä on mielikuvia?
- Onko täällä jokin tietty asia minkä takia asutte / käytte täällä?
- Onko jotain erityistä mitä täältä juuri löytyy, entä puuttuu?
- Pitäisikö täällä olla teidän mielestänne hiihtokeskus tai kylpylä? / Mitä mieltä olette siitä, että täällä ei ole hiihtokeskusta tai kylpylää?

Minkälaisena näette Enontekiön tulevaisuuden?

- Pidättekö kohteen matkailun kasvua uhkana vai mahdollisuutena?
- Haluaisitteko viettää täällä enemmän aikaa jos mahdollista? (loma-asukkaille)
- Onko kohde mielestänne kehittyvä paikka?
- (- Onko paikan/ palveluiden kehitys ollut havaittavissa)

II PALVEUIDEN KÄYTTÖ

Minkälaisia palveluita käytätte päivittäin?

- Millaisia rutiineja arkeenne kuuluu?
  - Lyhyehkö kuvaus normaalin päivän kulusta
- Millaisia palveluita käytätte päivittäin? Entä harvemmin? (Edellyttää palveluiden laajan määrittelyn selitettävän myös haastateltaville)
- Mitkä palvelut korostuvat täällä vietettävässä arjessa?
- Millaiseksi koette alueen palvelutarjonnan?
  - Onko se riittävä / riittämätön?
  - Mitä pitäisi olla lisää / mitä vähemmän?

Miten alueen matkailu- ja muut palvelut ovat muuttuneet?

- (Kauanko olette asuneet / olleet loma-asukkaana täällä?)
- Miten tämä alue on muuttunut sinä aikana, kun olette täällä olleet?
  - Jos on muuttunut, niin miten? Mitä on tullut lisää, tai mitä on vähemmän?
  - Onko muutos ollut haastateltavan mielestä hyvää tai huonoa?
- Miten luonnehtisitte alueen matkailua?
  - Mikä on matkailun merkitys kylälle / kunnalle?
  - Mitä ominaispiirteitä matkailussa on?
    - Nykyisin / ennen?

III YHTEISÖLLISYYS ENONTEKIÖLLÄ

Minkälaisia erilaisia yhteisöjä paikkakunnalta / alueelta löytyy?

Minkälaisia yhteistoiminnallisia aktiviteetteja täältä löytyy?

- Onko paikkakunnalla yhteistoiminnallista aktiivisuutta? Jos on, miten toimii?
- Minkälaisia harrastusmahdollisuuksia, järjestötoimintaa, entä muuta toimintaa?
- Mitä kehitettävää yhteistoiminnassa?
- Miten matkailu on vaikuttanut alueen yhteisöihin?
- Apukysymyksiä edelliseen mikäli keskustelu ei ota sujuakseen:
  - Onko eri toimijoiden välillä konflikteja?
  - Puhalletaanko yhteen hiileen, yhteisen edun mukaisesti?
  - Halutaanko omaa rauhaa vai yhteistyön tiivistämistä?
  - Kulttuurien kohtaaminen: saamelaiset, matkailijat, loma-asukkaat...
  - Loma-asukkaat: koetteko pääsevänne mukaan yhteistoimintaan? perustelut
  - Millaisena koet matkailun vaikutuksen paikalliseen kulttuuriin?
  - Millä tavalla matkailun lisääntyminen on vaikuttanut loma-asumiseen?
  - Mitä ajattelet matkailun taloudellisista vaikutuksista paikkakunnalle?

Mikä pitää ihmiset paikkakunnalla?

- Henkilökohtaiset motiivit paikkakunnalla asumiseen/ loma-asumiseen?
- Millaisena koet paikkakunnan vieraanvaraisuuden ilmapiirin? Onko uusien tulokkaiden helppo päästä mukaan toimintaan täällä?
- Millaisena koet paikkakunnan sosiaalisen ilmapiirin?

- Apukysymyksiä:
  - Työllistymismahdollisuudet
  - Harrastusmahdollisuudet (kulttuuri, liikunta, luonto...)
  - Lapset, opiskelu, itsensä kehittäminen

Mikä saisi ihmiset muuttamaan paikkakunnalle?

- Mikä estää ihmisiä muuttamasta paikkakunnalle?
- Olisitko valmis tekemään etätöitä? Mikä on suhtautumisesi etätöihin? (loma-asukkaille)

- Apukysymyksiä:
  - Avaisiko etätö uusia mahdollisuuksia muuttaa paikkakunnalle?
  - Näetkö itsesi kakkoskotilaisena? Jos, niin millaisena näet etätö mahdollisuuden?
  - Millainen vaikutus yhteisöllisyydellä on etätöskentelyyn?
  - Millaisia työmahdollisuuksia toivoisit? ja millainen työmahdollisuus saisi sinut muuttamaan paikkakunnalle?

3. Lopuksi

Yhteenveto

- Haluaako jokainen sanoa jotain mitä jäi päällimmäisenä keskusteluista mieleen?
- Lisäkysymyksiä / onko jotain mitä emme ole kysyneet, mutta olisi teidän mielestä ollut tärkeä keskustella?
- Mikäli meillä tulee lisäkysyttävää, voimmeko olla yhteydessä puhelimitse/ sähköpostitse tarpeen vaatiessa? Sama koskee myös teitä, mikäli jokin asia jäi vaivaamaan tai jotakin oleellista tulee myöhemmin mieleen, meihin voi ottaa yhteyttä.

Kiitos!